Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ»

Ο Εξωτερικός Έλεγχος των Ναυτιλιακών Επιχειρήσεων

Διπλωματική εργασία

Υποβλήθηκε στο τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Λογιστική και Ελεγκτική από την

Ρεμπούτσικα Λεμονιά Μαρίνα

Ηράκλειο
Μάρτιος 2018

Δήλωση Αυθεντικότητας

«Ο μεταπτυχιακός φοιτητής που εκπόνησε την παρούσα διπλωματική εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στην βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα τη χρήσης (μη-εμπορικός, μη-κερδοσκοπικός, αλλά εκπαιδευτικός-ερευνητικός), της φύσης του υλικού που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες κ.λπ.), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος που χρησιμοποιεί σε σχέση με το όλο κείμενο υπό copyright, και των πιθανόν συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή την γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου».

Ρεμπούτσικα Λεμονιά Μαρίνα

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Copyright © Ρεμπούτσικα Λεμονιά Μαρίνα, 2018

«Η παρούσα διπλωματική εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την τριμελή εξεταστική επιτροπή η οποία ορίστηκε από την ΓΣΕΣ του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, σύμφωνα με το νόμο και εγκεκριμένο Οδηγό Σπουδών του ΠΜΣ «Λογιστική και Ελεγκτική». Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

- Νεγκάκης Χρήστος (Επιβλέπων)
- Αρβανίτης Σταύρος (Μέλος)
- Τερζάκης Δημήτριος (Μέλος)

«Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τ.Ε.Ι. Κρήτης δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα».

Αντί Προλόγου

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία με τίτλο «Ο εξωτερικός έλεγχος των Ναυτιλιακών Επιχειρήσεων» εκπονήθηκε ως επισφράγισμα των σπουδών μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Λογιστική και Ελεγκτική», της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Κρήτης.

Για την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης νιώθω χρέος να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Χρήστο Νεγκάκη , ο οποίος μου έδωσε τις κατευθυντήριες γραμμές και με υποστήριξε σε κάθε βήμα εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής.

Επίσης, οφείλω να ευχαριστήσω θερμά την οικογένειά μου για την ηθική υποστήριξη σε όλη την διάρκεια των σπουδών μου. Ιδιαίτερα θέλω να ευχαριστήσω τον Θείο μου Θεόδωρο τόσο για την ηθική όσο και την οικονομική του υποστήριξη για την αποπεράτωση των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ i

Δήλωση Αυθεντικότητας i

Αντί Προλόγου iii

ΠΕΡΙΛΗΨΗ 1

ABSTRACT 2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^{Ο} 3

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 3

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ 3

1.2 ΣΚΟΠΟΣ 3

1.3 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^{Ο} 6

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ 6

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ 6

2.2 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ 6

2.3 ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΗ ΜΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ 9

2.4 ΑΜΟΙΒΗ ΜΗ-ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ 14

2.5 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ 16

2.6 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΠΕΝΔΥΤΩΝ 18

2.7 ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ 20

2.8 ΕΛΕΓΧΟΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ 23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^{Ο} 26

ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 26

3.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ 26

3.2 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΩΝ 27

3.3 ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ 30

3.4 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ 33

3.5 ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ 37

3.6 ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΤΥΠΑ ΕΛΕΓΧΟΥ 39

3.7 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ 43

3.8 ΟΦΕΛΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ 55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^{Ο} 57

ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ:ΕΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ 57

4.1 ΓΕΝΙΚΑ 57
4.2 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ 58
4.3 ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ 60
4.3.1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ 60
4.3.2 ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ 61
4.3.3 ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ 63
4.3.4 ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΣΤΗΝ ΝΑΥΤΙΛΙΑ 64
4.4 Ο ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΤΗ ΝΑΥΤΛΙΑΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ 66
4.4.1 ΓΕΝΙΚΑ 66
4.4.2 ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥ 67
4.4.3 ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ 69
4.4.3.1 ΓΕΝΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 69
4.4.3.2 ΧΡΗΜΑΤΙΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ (ΤΑΜΕΙΟ ΚΑΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ) – ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΣΕ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ 70
4.4.3.3 ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ (ΠΕΛΑΤΕΣ – ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΧΡΕΩΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ) - ΕΝΣΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΥΛΑ ΠΑΓΙΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ 71
4.4.3.4 ΑΓΟΡΕΣ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ – ΤΙΜΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ 72
4.4.3.5 ΔΑΝΕΙΑ- ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ- ΕΠΙΤΑΓΕΣ ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ – ΓΡΑΜΜΑΤΙΑ ΠΛΗΡΩΤΕΣ – ΠΙΣΤΩΤΕΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗΣ 73
4.4.3.6 ΥΠΟΧΕΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΤΑΜΕΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ – ΜΙΣΘΟΔΟΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ 74
4.4.3.7 ΛΟΙΠΟΙ ΤΟΜΕΙΣ 75
4.4.4 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΑ ΕΛΕΓΧΟΥ 75
4.4.5 ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΜΟΝΙΜΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ 76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^{Ο} 82
ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ 82
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ 82
5.2 ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ 82
5.2.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ 82
5.2.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ 83
5.2.3 ΔΕΙΓΜΑ-ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ 86
5.2.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ 89
5.3 ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (VALUE RELEVANCE) ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ 91

5.3.1 ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ 93
5.3.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ 95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο 99
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ 99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 102

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Περιγραφικά Στατιστικά Δείγματος..... 87
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Μήτρα Συσχετίσεων..... 88
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Στατιστικά αποτελέσματα παλινδρόμησης του μοντέλου Easton & Harris (1991) 89
ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Αποτελέσματα της εκτίμησης του υποδείγματος..... 90
ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Περιγραφικά Στατιστικά Δείγματος..... 96
ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Μήτρα συσχετίσεων 97
ΠΙΝΑΚΑΣ 7 Αποτελέσματα του Μοντέλου 97

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έννοια του εξωτερικού ελέγχου, έχει καθιερωθεί σε θέματα που σχετίζονται με την οικονομία εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Είναι μια διαδικασία, η οποία δίνει την ικανότητα στις επιχειρήσεις να αντιμετωπίζουν εγκαίρως και με αποδοτικό τρόπο τους διάφορους επιχειρηματικούς κινδύνους που προκύπτουν, αλλά και τυχόν λάθη στις οικονομικές τους καταστάσεις έτσι ώστε να αποκτήσουν μεγαλύτερο κύρος, χρησιμοποιώντας τις παρατηρήσεις που προκύπτουν μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας.

Λαμβάνοντας υπόψη την παρούσα οικονομική κατάσταση, τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο, αλλά και την μεγάλη αύξηση του ανταγωνισμού που παρατηρείται, διαπιστώνουμε ότι οι πιέσεις που δέχονται τα στελέχη των επιχειρήσεων για την επίτευξη όλο και μεγαλύτερων στόχων αυξάνονται διαρκώς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι επιχειρήσεις να προβαίνουν σε παράνομες ενέργειες χρησιμοποιώντας διάφορα λογιστικά τεχνάσματα και χειρισμούς, οι οποίοι δεν είναι αποδεκτοί και ορθοί προκειμένου να εξυπηρετήσουν το σκοπό τους ο οποίος είναι η μεγιστοποίηση των κερδών τους. Συνεπώς, η παρουσία του εξωτερικού ελέγχου πλέον κρίνεται απαραίτητη καθώς συμβάλλει στην πρόληψη της λογιστικής απάτης και προσδίδει αξιοπιστία στις καταστάσεις που δημοσιεύουν οι επιχειρήσεις.

Ειδικά σε επιχειρήσεις, οι οποίες συμβάλλουν σε σημαντικό βαθμό στην οικονομία μιας χώρας, ο ρόλος του εξωτερικού ελεγκτή κρίνεται σημαντικός. Όσον αφορά την Ελλάδα, ενεργό ρόλο στην οικονομία της έχει ο κλάδος της ναυτιλίας. Η συνεχής ζήτηση για ακτοπλοϊκές υπηρεσίες επιδρά σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, καθώς συμβάλλει όχι μόνο άμεσα αλλά και έμμεσα στην επίτευξη αυτού του σκοπού.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία γίνεται μια παρουσίαση της λειτουργίας του εξωτερικού ελέγχου των ναυτιλιακών επιχειρήσεων. Στόχος μας είναι να εξετάσουμε την αποτελεσματικότητα του εξωτερικού ελέγχου μέσω του τρόπου αντιμετώπισης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων από τους επενδυτές.

Λέξεις Κλειδιά: Ελεγκτική, Εξωτερικός Έλεγχος, Ναυτιλιακές Επιχειρήσεις

ABSTRACT

The concept of external control has been established on issues related to the economy for many years. It is a process that gives businesses the ability to cope in a timely and cost-effective way with the various business risks that arise, as well as any mistakes in their financial statements to gain more weight, using the post-process remarks .

Taking into account the current economic situation, both domestically and internationally, as well as the large increase in competition that we see, we find that pressures on the part of business executives to achieve more and more goals are constantly increasing. Consequently, the presence of external control is now deemed necessary as the above often lead to the deterioration of the accounting statements.

Especially in businesses that make a significant contribution to the economy of a country, the role of the external auditor is judged to be important. As far as Greece is concerned, the shipping industry has an active role in its economy. Continued demand for coastal services has a significant impact on the economic development of the country, as it contributes not only directly but indirectly to this end.

This diploma thesis aims to present the operation of the external control of shipping companies. Our target is to look at the effectiveness of external control through the way financial statements are dealt with by investors.

Keywords: Audit, External Audit, Shipping Companies

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^{Ο}

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Λόγω των ραγδαίων οικονομικών εξελίξεων που συμβαίνουν στις μέρες μας, η ελεγκτική επιστήμη αποτελεί αναγκαιότητα. Οι οικονομικές ατασθαλίες και απάτες, καθιστούν τον έλεγχο και ιδιαίτερα τον εξωτερικό έλεγχο των επιχειρήσεων πολύ σημαντικό κλάδο της οικονομικής και λογιστικής επιστήμης.

1.2 ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η εμπειρική εξέταση της αποτελεσματικότητας του εξωτερικού ελέγχου σε ναυτιλιακές επιχειρήσεις μέσα από τις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις. Αρχικά γίνεται παρουσίαση του εξωτερικού ελέγχου και έπειτα εξειδικεύεται στον εξωτερικό έλεγχο των ναυτιλιακών επιχειρήσεων. Περιγράφεται το θεσμικό πλαίσιο, οι κανόνες και οι μέθοδοι που ακολουθούνται κατά την διενέργεια του εξωτερικού ελέγχου των ναυτιλιακών επιχειρήσεων, καθώς επίσης και ο τρόπος που διεξάγεται ο έλεγχος των επιμέρους τμημάτων και λογαριασμών της οικονομικής οντότητας, από τον ορκωτό λογιστή. Τα ερευνητικά ερωτήματα που καλούνται να απαντηθούν μέσα από την παρούσα εργασία είναι κατά πόσο τα αποτελέσματα του εξωτερικού ελέγχου μπορούν να συνεισφέρουν σε περιθώρια βελτίωσης της λειτουργίας των ναυτιλιακών επιχειρήσεων. Επιπλέον ένα ερώτημα το οποίο μας απασχολεί είναι ο βαθμός ποιότητας του εξωτερικού ελέγχου.

1.3 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στην διπλωματική εργασία παρουσιάζεται η έννοια του εξωτερικού ελέγχου τόσο στην θεωρία όσο και στην πράξη μέσα από την εμπειρική εξέταση εφαρμογής του σε ναυτιλιακές εταιρείες, οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών.

Η διπλωματική εργασία αποτελείται από έξι κεφάλαια, τα οποία διακρίνονται ακολούθως.

Το πρώτο κεφάλαιο, είναι ένα κατεξοχήν εισαγωγικό κεφάλαιο με αναφορά στο περιεχόμενο, στην μεθοδολογία και στην δομή της εργασίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, γίνεται μια επισκόπηση της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε και αποτέλεσε βάση για την εκπόνηση της εργασίας. Ωστόσο γίνεται αναφορά και στην παγκόσμια αρθρογραφία τόσο στον εξωτερικό έλεγχο γενικά, αλλά και σε άρθρα τα οποία έχουν βασιστεί σε μελέτες και υποθέσεις σχετικά με τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις.

Στο τρίτο κεφάλαιο ορίζονται οι έννοιες της ελεγκτικής επιστήμης αλλά και του εξωτερικού ελέγχου. Πραγματοποιείται αναφορά στις διακρίσεις του ελέγχου και παρουσιάζεται εκτενώς η υπηρεσία του εξωτερικού ελέγχου. Επιπλέον, αναφέρονται τα ισχύοντα πρότυπα σχετικά με τον εξωτερικό έλεγχο, οι ελεγκτικές διαδικασίες και τα οφέλη τα οποία πηγάζουν από την υπηρεσία του εξωτερικού ελέγχου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, αρχικά παρουσιάζονται ορισμένες πληροφορίες για τον κλάδο της ναυτιλίας διεθνώς και στην Ελλάδα και μελετάται το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τον κλάδο. Επιπλέον, παρουσιάζεται αναλυτικά το σύστημα εξωτερικού ελέγχου των ναυτιλιακών επιχειρήσεων. Τέλος, παραθέτοντας ένα παράδειγμα εξωτερικού ελέγχου που διεξήχθη σε συγκεκριμένη ναυτιλιακή επιχείρηση, γίνεται μια πλήρη ανάλυση όλων εκείνων των ελεγκτικών διαδικασιών που πραγματοποιήθηκαν σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία και τα πρότυπα ελέγχου.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, αναπτύσσεται όλο το ερευνητικό μέρος της εργασίας. Αρχικά, καθορίζεται το δείγμα που θα εξεταστεί, στη συνέχεια αναλύεται η μεθοδολογία που θα

χρησιμοποιηθεί και τέλος, παρουσιάζονται και αναλύονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο, συνοψίζονται τα γενικά συμπεράσματα που προέκυψαν από τη συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας. Τέλος, παρατίθενται περιορισμοί καθώς και προτάσεις για μελλοντική έρευνα σχετικά με τον εξωτερικό έλεγχο των ναυτιλιακών επιχειρήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^{Ο}

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν κεφάλαιο, αναφέρεται σε έρευνες και απόψεις που έχουν γίνει και έχουν εκφραστεί, από την διεθνή βιβλιογραφία, σχετικά με θέματα του εξωτερικού ελέγχου. Ειδικότερα, επικεντρώνεται σε μελέτες που αφορούν τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις.

2.2 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Ο εξωτερικός έλεγχος των επιχειρήσεων, λόγω των συνθηκών που επικρατούν στην αγορά, γίνεται όλο και περισσότερο απαραίτητος στις επιχειρήσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να έχουν διενεργηθεί πάνω σε αυτό το κομμάτι, πλήθος ερευνών και μελετών, οι οποίες προσπαθούν με τη σειρά τους να συμβάλλουν στην εξέλιξη του συγκεκριμένου τομέα.

Οι Kassem & Higson (2016), εξετάζουν την ευθύνη των εξωτερικών ελεγκτών σχετικά με την εταιρική διαφθορά. Παρατηρούν ότι οι ανεξάρτητοι φορείς ρύθμισης ελέγχου δεν έχουν ξεκαθαρίσει πλήρως το ρόλο του εξωτερικού ελεγκτή για το συγκεκριμένο θέμα. Τα αποτελέσματα της μελέτης τους, τα οποία βασίστηκαν σε μια κριτική επισκόπηση προηγούμενων ακαδημαϊκών ερευνών αλλά και σε μια πλήρη ανάλυση τόσο των Διεθνών όσο και των Αμερικανικών Ελεγκτικών Προτύπων, έφεραν στο φως ισχυρούς περιορισμούς στα πρότυπα ελέγχου που σχετίζονται με αυτό τον τομέα.

Οι Ruhnke & Schmidt (2016), μελέτησαν τα αναμενόμενα οφέλη και το κόστος που μπορεί να προκύψουν, αν υπάρξουν αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο του ελέγχου. Η έρευνα τους επικεντρώθηκε στις εξής αλλαγές:

- Να καθιερωθεί υποχρεωτικά ο θεσμός του εξωτερικού ελέγχου,
- Ο διορισμός του ελεγκτή να πραγματοποιείται από ανεξάρτητο φορέα,
- Να υπάρχει γενική απαγόρευση που να αφορά τη μη διενέργεια ελέγχου,
- Να απαγορεύεται η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών σε ελεγχόμενα μέλη και
- Να διενεργούνται υποχρεωτικά κοινοί έλεγχοι.

Η έρευνά τους επικεντρώθηκε στα μέλη του εποπτικού συμβουλίου και τους εκπροσώπους διοικήσεων από γερμανικές εταιρείες. Το αποτέλεσμα της έρευνας, έδειξαν ότι καμία από τις προτεινόμενες αλλαγές δεν αναμένεται να αυξήσει τα οφέλη του ελέγχου. Συμπέραναν όμως, ότι θα συμβάλλουν στην ανεξαρτησία του ελεγκτή και στον επαγγελματικό σκεπτικισμό τους.

Πρόσφατα, οι διεθνείς ρυθμιστικές αρχές πρότειναν σημαντικές αλλαγές στην υποβολή εκθέσεων από τους ελεγκτές και την επιτροπή ελέγχου, με σκοπό την παροχή πιο χρήσιμων πληροφοριών στους ενδιαφερόμενους. Οι Reid et al. (2015) εξέτασαν τις αλλαγές αυτές στο Ηνωμένο Βασίλειο, και παρατήρησε ότι οι πρόσθετες απαιτούμενες γνωστοποιήσεις από τις ελεγκτικές επιτροπές και τους ελεγκτές παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες στους επενδυτές.

Σύμφωνα με τους Khansalar et al. (2015), οι παράγοντες που παίζουν καθοριστικό ρόλο στις αναλυτικές διαδικασίες που χρησιμοποιούνται κατά την διαδικασία διεξαγωγής ενός εξωτερικού ελέγχου είναι το μέγεθος της ελεγχόμενης εταιρείας, το λογιστικό σύστημα που χρησιμοποιεί και οι αποτελεσματικοί εσωτερικοί έλεγχοι.

Οι Kouaib & Jarboui (2014), μελέτησαν την επίδραση και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η ποιότητα του εξωτερικού ελέγχου στην χειραγώγηση κερδών του βιομηχανικού και εμπορικού κλάδου στην Τυνησία. Το δείγμα που χρησιμοποίησαν, αποτελείται από 61 εταιρείες, εισηγμένες και μη στο χρηματιστήριο της Τυνησίας, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον εμπορικό και βιομηχανικό κλάδο κατά την περίοδο 2007-2011. Αρχικά, εξέτασαν την επίδραση της ποιότητας του εξωτερικού ελέγχου για το σύνολο του δείγματος και διαπίστωσαν πως μόνο η φήμη του ελεγκτή έχει σημαντική αρνητική επιρροή στην διαχείριση των κερδών. Στη συνέχεια, χρησιμοποίησαν εμπειρικά στοιχεία σχετικά με την διασταυρούμενη επίδραση των μεταβλητών ποιότητας του εξωτερικού

ελέγχου και της συγκέντρωσης κεφαλαίου στη διαχείριση των κερδών. Παρατήρησαν, πως ο συνδυασμός αυτός έχει αρνητικό και σημαντικό αντίκτυπο στις βιομηχανικές επιχειρήσεις, ενώ στον κλάδο του εμπορίου παρουσιάζει θετική και μη σημαντική επίδραση. Τέλος, ερεύνησαν το συνδυασμένο αποτέλεσμα που αφορά τον εξωτερικό λογιστικό έλεγχο και τη θεσμική ιδιοκτησία σχετικά με την διαχείριση των κερδών. Η διασταυρούμενη επίδραση αυτής της σχέσης συνδέεται αρνητικά και σημαντικά με την διαχείριση κερδών του βιομηχανικού κλάδου, αλλά δεν επηρεάζει σημαντικά τη διαχείριση κερδών των εμπορικών επιχειρήσεων.

Η Hodge (2014), κάνει λόγο για το αν η χρήση της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου στη διεξαγωγή του εξωτερικού ελέγχου αποτελεί όφελος ή ρίσκο. Επισημαίνει ότι υπάρχουν βάσιμα επιχειρήματα και στις δύο πλευρές του ερωτήματος και διαπιστώνει πως απαιτούνται βελτιώσεις από την πλευρά της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου. Ωστόσο, τα συνολικά οφέλη από την χρήση αυτής της λειτουργίας στους εξωτερικούς ελέγχους αντισταθμίζουν τους κινδύνους όταν ελέγχονται κατάλληλα.

Με το πέρασμα των χρόνων τα πληροφοριακά συστήματα χρησιμοποιούνται ολοένα και περισσότερο από τις επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τον Okab (2013), η χρήση αυτών των συστημάτων έπαιξε σημαντικό ρόλο τόσο στην απόδοση όσο και στην βελτίωση της υπηρεσίας του εξωτερικού ελέγχου. Παράλληλα, υποστηρίχθηκε ότι συνέβαλλαν και στην ανάπτυξη της επίδοσης του εξωτερικού ελεγκτή.

Οι Sawan & Alsaqqa (2013), συνέκριναν το μέγεθος της ελεγκτικής εταιρείας, που διενεργεί τον έλεγχο, με τα αποτελέσματα της ελεγκτικής διαδικασίας στον τομέα της ποιότητας. Οι συγγραφείς προσμέτρησαν στη ανάλυσή τους και την γνώμη των ελεγχόμενων επί των ελεγκτών τους. Στην μεγάλη πλειονότητά τους, οι ελεγχόμενοι εμπιστεύονται τις μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες, καθώς οι επενδυτές τις εμπιστεύονται περισσότερο. Αυτό έχεις ως αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις αυτές να θεωρούνται πιο ελκυστικές, γιατί επικρατεί ο ισχυρισμός ότι παρέχουν ποιοτικότερες πληροφορίες και εκθέσεις.

Σε έρευνα του Selby (2012), μελετάται κατά πόσο οι εξωτερικοί ελεγκτές, προσαρμόζουν επαρκώς, τα φύλλα ελέγχου τους ανάλογα με τις αδυναμίες που συναντούν στην ελεγχόμενη οικονομική οντότητα. Τα αποτελέσματα της μελέτης, έδειξαν πως οι

εξωτερικοί ελεγκτές, δεν προσαρμόζονται επαρκώς στις αδυναμίες που συναντούν. Ο βασικός λόγος είναι η έλλειψη εξειδικευμένης εμπειρίας. Βασικός παράγοντας για την προσαρμογή των φύλλων εργασίας στις ιδιαιτερότητες της ελεγχόμενης οικονομικής οντότητας, είναι η αναζήτηση της βοήθειας ενός εμπειρογνώμονα ελεγκτή, ειδικευόμενο στις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζονται, με απώτερο σκοπό έναν πιο ολοκληρωμένο έλεγχο.

2.3 ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΗ ΜΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Η ανεξαρτησία του ελεγκτή είναι η βάση της εμπιστοσύνης του κοινού στη διαδικασία του εξωτερικού ελέγχου και στην αξιοπιστία των εκθέσεων ελέγχου. Ο εξωτερικός έλεγχος είναι ουσιώδες στοιχείο του νομοθετικού πλαισίου που υποστηρίζει τις κεφαλαιαγορές. Η έκθεση ελέγχου προσθέτει αξιοπιστία στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις που δημοσιεύουν οι επιχειρήσεις στο ευρύ κοινό μέσω της ανεξάρτητης επαλήθευσης που παρέχει (Johnstone et al., 2001). Αν ο έλεγχος δε δρα ανεξάρτητα από τη διοίκηση, τότε χάνει την αξιοπιστία του. Μία σημαντική κριτική που ασκείται συχνά στους ελεγκτές, αφορά στην υπονόμευση της ανεξαρτησίας τους κατά την παράλληλη παροχή μη ελεγκτικών αλλά και ελεγκτικών υπηρεσιών στον ίδιο πελάτη.

Οι αρνητικές επιπτώσεις των αμοιβών για μη ελεγκτικές υπηρεσίες στην υποχρεωτική ανεξαρτησία του ελεγκτή απασχολεί τους ακαδημαϊκούς για αρκετά χρόνια (Mautz & Sharaf, 1961), (Simunnic, 1984), (Barkess & Simmet, 1994). Το βασικό επιχείρημα είναι ότι η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών σε πελάτες όπου παρέχονται υπηρεσίες εξωτερικού ελέγχου, μπορεί να οδηγήσει σε έναν επιπρόσθετο οικονομικό δεσμό ανάμεσα στον ελεγκτή και τον πελάτη αυτό, και ο οποίος είναι πιθανό να μειώσει την ανεξαρτησία του ελεγκτή (Mautz & Sharaf, 1961), (Ezzamel et al., 1996), (Firth, 2002), (Kohler & Ratzinger-Sakel, 2012).

Σύμφωνα με τον Wallace (2004), χωρίς την ανεξαρτησία δεν καθίσταται αναγκαίο οι εξωτερικοί ελεγκτές να πιστοποιούν την ορθότητα και την πληρότητα της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης της εταιρείας. Συνεπώς η πιθανή αντίστροφη

επίδραση της παροχής υπηρεσιών από τους ελεγκτές σε πελάτες, οι οποίοι τους πληρώνουν άμεσα και το ζήτημα της μειωμένης ανεξαρτησίας τους, έχει ιστορικά αποτελέσει ανησυχία του κοινού λογιστικού επαγγέλματος (Mautz & Sharaf, 1961), (Simunnic, 1984).

Η βιβλιογραφία έχει ορίσει την ανεξαρτησία του ελεγκτή ως την πιθανότητα ο τελευταίος να εντοπίσει αλλά και να αναφέρει τα λάθη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (De Angelo, 1981), (Watts & Zimmerman, 1983), (Watts & Zimmerman, 1986). Επομένως, η ανεξαρτησία του ελεγκτή ταυτίζεται με την αντικειμενικότητά του και την ικανότητά του να μην υποκύπτει στις πιέσεις των πελατών, ώστε να συναινέσει σε μη αληθή αναφορά.

Όπως επισήμανε αργότερα ο Craswell (1999), ο εντοπισμός των λαθών εναπόκειται στην τεχνική επάρκεια του ελεγκτή, ενώ η αναφορά αυτών εξαρτάται από την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Οπότε η ανεξαρτησία του ελεγκτή δε βασίζεται μόνο στην ικανότητα του ελεγκτή να αναγνωρίσει τυχόν λάθη, αλλά και στην προθυμία του να αναφέρει αυτά τα λάθη. Καθώς προηγούμενες έρευνες έχουν υποστηρίξει, ότι οι ελεγκτές μπορούν εύκολα να αναγνωρίσουν τις περιπτώσεις αδυναμίας συνέχισης της δραστηριότητας των ελεγχόμενων πελατών τους (Kida, 1980), (Mutchler, 1985), (Simnett & Trotman, 1989), το θέμα της ανεξαρτησίας τους σχετίζεται πιο άμεσα με την απόφασή τους να αναφέρουν τις χρηματοοικονομικές αυτές δυσκολίες, παρά με την ικανότητα της ελεγκτικής εταιρείας να αναγνωρίσει την ύπαρξή τους. Επιπλέον, πολλοί είναι οι ερευνητές που υποστήριξαν ότι οι αμοιβές για παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών επηρεάζουν άμεσα την ανεξαρτησία του ελεγκτή και την απόφασή του για αναφορά των λαθών (Craswell, 1999), (Reynolds & Francis, 2000), (De Fond et al,. 2002), (Firth, 2002), (Geiger & Rama, 2003), (De Fond & Francis, 2005).

Η De Angelo (1981), υποστηρίζει ότι η ικανότητα του ελεγκτή να διατηρήσει την ανεξαρτησία του είναι άμεσα συσχετισμένη με την ικανότητά του να διατηρήσει τον πελάτη με σκοπό να επανακτήσει το αρχικό κόστος του ελέγχου, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου ο ελεγκτής μειώνει αρκετά την αμοιβή του προκειμένου να αποκτήσει τον πελάτη. Επομένως, η ανεξαρτησία του ελεγκτή επηρεάζεται από την επιθυμία του να διατηρήσει τον πελάτη και να αποκτήσει μεταγενέστερα επαρκή έσοδα, ώστε να καλύψει

τα αρχικά κόστη. Συνεπώς, ο ελεγκτής ενδέχεται να βλάψει την ανεξαρτησία του σε αυτό το στάδιο με σκοπό να εξασφαλίσει την ανάθεση του ελέγχου και αργότερα αμοιβές μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Huang et al., 2009), (Levitt, 1998), (Blay & Geiger, 2013).

Στις περισσότερες χώρες όπως και στις ΗΠΑ οι εξωτερικοί ελεγκτές πληρώνονται απευθείας από τους πελάτες τους. Σημείο ενδιαφέροντος εδώ και χρόνια για ελεγκτές, ακαδημαϊκούς, νομοθέτες και το ευρύ κοινό υπήρξε η πιθανή αντίστροφη επίδραση στην ανεξαρτησία του ελεγκτή που έχει η συλλογή της αμοιβής απευθείας από τον πελάτη (Mautz & Sharaf, 1961), (Simunnic, 1984), (Hylton, 1964), (U.S. Senate, 1976), (AICPA, 1978), (Zeff, 2003a), (Zeff, 2003b). Υπό ερώτηση είναι το κατά πόσο τα έσοδα που κερδίζονται και πληρώνονται απευθείας από τους πελάτες στους ελεγκτές δημιουργούν μία κατάσταση, όπου οι εξωτερικοί ελεγκτές συνδέονται πολύ στενά με τον πελάτη και τότε ξεκινά η απώλεια αντικειμενικότητας η οποία εν συνεχεία επηρεάζει την κρίση τους.

Οι Mautz & Sharaf (1961), το Public Oversight Board-POB (1995), ο Levitt (1998) και πολλοί ακόμα συμφωνούν ότι ο οικονομικός δεσμός ανάμεσα στους ελεγκτές και τους πελάτες τους, οι οποίοι τους πληρώνουν απευθείας βρίθει δυσκολίας, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου η προσπάθεια και η διαδικασία δεν είναι άμεσα ή εύκολα ελεγχόμενη και η ασυμμετρία της πληροφόρησης αφθονεί. Καθώς η τελική απόφαση σχετικά με τη γνώμη στην έκθεση ελέγχου βρίσκεται στις αρμοδιότητες του ελεγκτή και οι διαδικασίες αποφάσεων του ελεγκτή δεν δημοσιεύονται, οι Reynolds & Francis (2000), De Fond et al. (2002)και οι Lim & Tan (2008) υποστηρίζουν ότι η δημοσίευση των αποφάσεων αποτελεί μία άμεση εκτίμηση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή και της πιθανής ανεπάρκειας αυτής κατά την είσπραξη υψηλών αμοιβών από τους πελάτες.

Με σκοπό την υποστήριξη των ανησυχιών της για την ανεξαρτησία του ελεγκτή, η Securities and Exchanges Commision-SEC (2002), δίνει έμφαση στον αυξημένο αριθμό αναμορφώσεων σε χρηματοοικονομικές καταστάσεις που έχουν ήδη εκδοθεί και ελεγχθεί κατά τη διάρκεια του τελευταίου μισού της δεκαετίας του 90, μιας περιόδου όπου οι αμοιβές των ελεγκτικών εταιρειών για παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών αυξήθηκαν σε υψηλότερο βαθμό από τις αμοιβές για ελεγκτικές υπηρεσίες (Kinney et al., 2004).

Η αναθεώρηση των κανόνων σχετικά με την ανεξαρτησία του ελεγκτή από τη SEC, είναι μία αντίδραση για τις ανησυχίες που δημιουργεί η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Securities and Exchanges Commision-SEC, 2002). Οι αναθεωρημένοι κανόνες περιορίζουν τις συνθήκες υπό τις οποίες μία ελεγκτική εταιρεία μπορεί να παρέχει υπηρεσίες σχεδιασμού συστήματος χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και εφαρμογής αυτού (Financial Information System Design and Implementation-FISDI) και θέτει χρηματικά όρια στις αμοιβές για παροχή υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου. Οι αναθεωρημένοι κανόνες, επίσης, απαιτούν την αποκάλυψη όλων των αμοιβών που καταβάλλονται στην ελεγκτική εταιρεία ξεχωριστά για τον έλεγχο, για το σχεδιασμό συστήματος χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και για όλες τις υπόλοιπες υπηρεσίες. Στις λοιπές υπηρεσίες περιλαμβάνονται υπηρεσίες σχετικές με τον έλεγχο, με τον εσωτερικό έλεγχο, τη φορολογία και οποιεσδήποτε άλλες μη κατηγοριοποιημένες υπηρεσίες. Οι κανόνες αυτοί έχουν σκοπό να επιτρέπουν στους εξωτερικούς χρήστες να παρακολουθούν τα είδη και τα μεγέθη των αμοιβών που καταβάλλονται στις ελεγκτικές εταιρείες από τους πελάτες τους. Σύμφωνα με την τότε πρόεδρο της SEC, Lynn Turner, ένας ακόμη σκοπός της υποχρέωσης αποκάλυψης των αμοιβών αυτών είναι η δημιουργία μιας βάσης για έρευνα οποιωνδήποτε σχέσεων ανάμεσα στο μέγεθος της αμοιβής για ελεγκτικές ή μη υπηρεσίες και στις εταιρείες, οι οποίες αναμορφώνουν ή όχι τις καταστάσεις τους (Turner, 2001).

Σχετικά με το ζήτημα της παροχής μη ελεγκτικών υπηρεσιών, είναι γνωστό ότι το εισόδημα από την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών θα μπορούσε να μετατρέψει μία ελεγκτική εταιρεία σε οικονομικά εξαρτημένη από ένα πελάτη. Αυτή η εξάρτηση πιθανόν να μειώσει την προθυμία του ελεγκτή να αμφισβητήσει πιθανές ανακρίβειες στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις του πελάτη. Η έλλειψη ανεξαρτησίας του ελεγκτή μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη γνώμη χωρίς επιφύλαξη για τα κέρδη που παρουσιάζονται στις καταστάσεις, τα οποία όμως δε συμμορφώνονται με τις νομοθετικές διατάξεις (Λουμιώτης & Τζίφας, 2012). Επομένως, θα μπορούσε να υπάρξει μία εμπειρική συσχέτιση ανάμεσα στο εισόδημα από μη ελεγκτικές υπηρεσίες, ως μέτρο οικονομικής εξάρτησης, και σε χρηματοοικονομικές καταστάσεις χαμηλότερης ποιότητας.

Από εννοιολογική άποψη, το καταλληλότερο μέτρο για την οικονομική εξάρτηση από ένα συγκεκριμένο πελάτη είναι το υπερβάλλον κέρδος της ελεγκτικής εταιρείας από αυτόν τον πελάτη. Καθώς τα χειραγωγήσιμα κέρδη δεν μπορούν να παρατηρηθούν, λαμβάνονται οι αμοιβές (κέρδη) των ελεγκτικών εταιρειών ως δείκτες της οικονομικής εξάρτησης (Antle et al., 2006), (Simunnic, 1984), (SEC, 2002). Ωστόσο, αρκετοί πιστεύουν ότι οι αμοιβές για μη ελεγκτικές υπηρεσίες αποδίδουν υψηλότερα ποσοστά κέρδους από τις αμοιβές για ελεγκτικές υπηρεσίες (Kinney et al., 2004).

Αναλύσεις από τους Parkash & Venable (1993) και Firth (1997) υποστηρίζουν την υπόθεση ότι η ανεξαρτησία του ελεγκτή επηρεάζεται όταν στους πελάτες – ελεγχόμενες εταιρείες παρέχονται μη ελεγκτικές υπηρεσίες από τους ελεγκτές τους. Συγκεκριμένα, οι έρευνες δείχνουν ότι οι εταιρείες που απαιτούν ελέγχους υψηλής ποιότητας είναι λιγότερο πιθανό να προτιμήσουν μη ελεγκτικές υπηρεσίες από τους ελεγκτές τους.

Οι Ruddock et al. (2006) δεν βρίσκουν καμία ένδειξη ότι η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών μειώνει τον λογιστικό συντηρητισμό και κατ' επέκταση την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Αργότερα, σε άλλο άρθρο τους οι Ruddock & Taylor (2005) δεν βρίσκουν σημαντική σχέση ανάμεσα στις αμοιβές για μη υπηρεσίες προς τις συνολικές αμοιβές και τα χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα, αν και αναφέρουν μία σημαντική θετική σχέση ανάμεσα στις συνολικές αμοιβές και στα χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα.

Ο Kinney (2005) αναφέρει ότι στη δεκαετία του 70 το Υπουργείο Δικαιοσύνης και η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου προσπαθούσαν να αυξήσουν τον ανταγωνισμό σε όλα τα επαγγέλματα βάζοντας τις επαγγελματικές οργανώσεις να εξαλείψουν από τους κώδικες επαγγελματικής δεοντολογίας τους στοιχεία, τα οποία θεωρούνταν ότι παράβαιναν την ομοσπονδιακή αντιμονοπωλιακή νομοθεσία. Αυτή η πίεση οδήγησε το AICPA (1978) να ανακαλέσει τον κώδικά του αναφορικά με την απαγόρευση υποβολής ανταγωνιστικών προσφορών και την προσέλκυση νέων πελατών (εταιρείες υποκείμενες σε εξωτερικό έλεγχο) και τους περιορισμούς σε πρακτικές όπως οι ενδεχόμενες αμοιβές, διαφημίσεις και προμήθειες. Συνεπώς, ο ανταγωνισμός της αμοιβής αυξήθηκε, καθώς οι ελεγκτικές εταιρείες ανταγωνίζονταν ανοιχτά για την παροχή ελεγκτικών και μη ελεγκτικών υπηρεσιών. Ο Bowman (1985) καταγράφει προσφορές με αμοιβές ελέγχου μειωμένες κατά 25-50% σε σχέση με το προηγούμενο έτος στις αρχές της δεκαετίας του

80. Ο Zeff (2003) αναφέρει ότι, ενώ προηγουμένως οι πελάτες εκτιμούσαν την ποιότητα του ελέγχου, τώρα έβλεπαν τον έλεγχο σαν εμπόρευμα. Οι Maher et al. (1992) καταγράφουν μία απότομη μείωση στις αμοιβές ελέγχου ανάμεσα στο 1977 και το 1981 και την αποδίδουν στον αυξημένο ανταγωνισμό. Η πίεση των τιμών και η επιθυμία για διατήρηση του πελατολογίου θα μπορούσε θεωρητικά να οδηγήσει τα ανώτερα στελέχη των ελεγκτικών εταιρειών να διακινδυνεύσουν την ποιότητα του ελέγχου (Koh et al., 2013).

2.4 ΑΜΟΙΒΗ ΜΗ-ΕΛΕΓΚΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Προηγούμενες έρευνες αποκαλύπτουν διάφορες απόψεις για τη σχέση ανάμεσα στην αμοιβή του ελέγχου και στην αμοιβή για μη ελεγκτικές υπηρεσίες. Αντίθετα, πιο πρόσφατες μελέτες υποστηρίζουν ότι ή σχέση αμοιβών για μη ελεγκτικές υπηρεσίες και αμοιβών ελέγχου θα πρέπει να είναι αρνητική (O' Keefe et al., 1994). Δύο είναι οι εξηγήσεις που δίνονται για μία τέτοια σχέση. Ο Simunnic (1984) όπως και οι Hay et al. (2006) υποστηρίζουν ότι η διάχυση της γνώσης μεταξύ των δύο ειδών υπηρεσιών μπορεί να οδηγήσουν σε εξοικονόμηση κόστους. Οι Hillison & Kennelley (1988)και οι Hay et al. (2006) χρησιμοποιούν τον όρο απώλεια του ηγετικού επιχειρήματος (‘loss leader argument’) για να περιγράψουν αυτό που συμβαίνει, όταν οι ελεγκτές μειώνουν την αμοιβή ελέγχου στους πελάτες με σκοπό να αυξήσουν τις πωλήσεις των μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Hay et al., 2006). Η επίδραση από τη διάχυση της γνώσης δεν υποδηλώνει απαραίτητα ελάττωση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή, αλλά η απώλεια του ηγετικού πλεονεκτήματος είναι πιθανό να σχετίζεται με τη μείωση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή (Hay et al., 2006).

Οι Ferguson, et al. (2000), Gore et al. (2001) και Frankel et al. (2002) παρέχουν αποδείξεις μιας θετικής σχέσης ανάμεσα στην παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών από τον ελεγκτή και στη συμπεριφορά διαχείρισης κερδών από τον πελάτη του. Συγκεκριμένα, αυτές οι μελέτες βρίσκουν θετική συσχέτιση ανάμεσα στις αμοιβές από μη ελεγκτικές

υπηρεσίες προς τις αμοιβές για ελεγκτικές υπηρεσίες και στα χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα σε μία εταιρεία. Αντίθετα, οι Antle et al. (2006) δεν βρίσκουν αποδείξεις για σημαντική σχέση ανάμεσα σε μη ελεγκτικές υπηρεσίες και χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα, χρησιμοποιώντας για το μοντέλο τους ελεγκτικές αμοιβές, αμοιβές για μη ελεγκτικές υπηρεσίες και χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα σε ένα σύστημα ταυτόχρονων εξισώσεων (Iyengar & Zampelli, 2008).

Η σχέση ανάμεσα στις αμοιβές ελέγχου και στην ύπαρξη μη ελεγκτικών υπηρεσιών έχει απασχολήσει το ενδιαφέρον αρκετών ερευνητών. Υποστηρίζεται ότι η παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερες αμοιβές, εξαιτίας της διασταύρωσης των αμοιβών και των συνεργειών ανάμεσα στις ελεγκτικές και μη ελεγκτικές υπηρεσίες. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να είναι πρόβλημα καθώς παρέχει στους ελεγκτές το κίνητρο ώστε να περιορίσουν το εύρος των εργασιών ελέγχου για να αυξήσουν αντίθετα την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Hay, 2013).

Αρκετές μελέτες αναφέρουν μία σημαντική σχέση ανάμεσα στις αμοιβές ελεγκτικών και μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Simunnic, 1984), (Palmrose, 1986), (DeBerg et al., 1991), (Davis et al., 1993), (Bell et al., 2001) υποθέτοντας ότι η διάχυση της γνώσης συμβαίνει από το ένα είδος υπηρεσιών στο άλλο. Σύμφωνα με τους Whisenant et al. (2003), όμοιοι καθοριστικοί παράγοντες όπως τα κόστη της υπηρεσίας, πολυπλοκότητα των λειτουργιών, το μέγεθος, ο κίνδυνος, η απόδοση και τα χαρακτηριστικά του ελεγκτή καθορίζουν συγχρόνως και τα δύο είδη αμοιβών.

Προηγούμενες έρευνες για τις αμοιβές ελεγκτικών και μη υπηρεσιών γενικά υποστηρίζουν μια θετική σχέση ανάμεσα στις αμοιβές ελεγκτικών και μη υπηρεσιών και στα δύο μοντέλα τιμολόγησης ελεγκτικών και μη ελεγκτικών υπηρεσιών, Ωστόσο, οι Whisenant et al. (2003) προσφέρουν αποδείξεις ότι οι αμοιβές ελεγκτικών και μη υπηρεσιών σχετίζονται έμμεσα μέσω των παραμέτρων που τις καθορίζουν.

2.5 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ

Οι πιο πρόσφατες έρευνες, που βασίζονται σε δεδομένα από τις ΗΠΑ, και ελέγχουν τη σχέση αμοιβών για μη ελεγκτικές υπηρεσίες και χαμηλότερης ποιότητας χρηματοοικονομικές καταστάσεις χρησιμοποιούν δεδομένα από το 1999 για να εξετάσουν την σχέση των αμοιβών. Αυτές οι μελέτες χρησιμοποιούν διάφορα μέτρα της ποιότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Κάποιες μελέτες θεωρούν τη διαχείριση κερδών ως ένα δείκτη χαμηλής ποιότητας χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και χρησιμοποιούν χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα ή την τάση να επιτυγχάνονται κέρδη- σημεία αναφοράς, όπως οι προβλέψεις αναλυτών, ως υποκατάστατα για τη διαχείριση κερδών (Antle et al., 2006), (Ashbaugh et al., 2003), (Chung & Kallapur, 2003), (Francis & Ke, 2006), (Frankel et al., 2002), (Larcker & Richardson, 2004), (Reynolds et al., 2004).

Άλλες έρευνες χρησιμοποιούν επαναδιατυπώσεις (Agrawal & Chadha, 2005), (Raghunandan et al., 2003), δράσεις επιβολής νόμων από τη SEC (Rapoport, 2003) ή ομαδικές αγωγές μετόχων (Babaj et al., 2003) ως μέτρο της ποιότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Μερικές μελέτες (Ashbaugh et al. 2003), (Chaney & Philipich, 2002) συμπεριλαμβάνουν ενδείξεις βασισμένες στις αντιδρά σεις της αγοράς. Ακόμη, άλλες έρευνες επικεντρώνονται στην ποιότητα του ελέγχου και χρησιμοποιούν την τάση έκδοσης γνώμης για συνέχιση της δραστηριότητας (De Fond et al., 2002) ή εξετάσουν τη χρήση γνωστοποιήσεων σχέσεων παρά κανόνων που περιορίζουν τις υπηρεσίες των ελεγκτικών εταιρειών (Gaynor et al., 2006).

Τα αποτελέσματα από τις έρευνες που χρησιμοποιούν λογιστικά στοιχεία για να μετρήσουν την ποιότητα των καταστάσεων είναι ανάμικτα. Οι Frankel et al. (2002) αναφέρουν ενδείξεις, οι οποίες συνάδουν με μία σημαντική και θετική συσχέτιση ανάμεσα στις αμοιβές για μη ελεγκτικές υπηρεσίες προς τις συνολικές αμοιβές και σε υποκατάστατα για χαμηλότερης ποιότητας χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Ωστόσο, οι Antle et al. (2006), Ashbaugh et al. (2003), Chung & Kallapur (2003), Francis & Ke (2006) και οι Reynolds et al. (2004) δε βρίσκουν συνεπείς ενδείξεις μιας στατιστικά σημαντικής συσχέτισης, όταν χρησιμοποιείται το μέγεθος των αμοιβών για μη ελεγκτικές

υπηρεσίες ή οι συνολικές αμοιβές ως ανεξάρτητη μεταβλητή. Οι Larcker & Richardson (2004) υποστηρίζουν ότι η θετική συσχέτιση ανάμεσα στις αμοιβές για μη ελεγκτικές υπηρεσίες προς τις συνολικές αμοιβές και στις αυξήσεις που παρατηρούν οι Frankel et al. (2002) είναι περιορισμένη σε ένα μικρό υποσύνολο μικρότερων, ελεγχόμενων από τη διοίκηση εταιρειών, συγκεκριμένα σε ένα ποσοστό 8.5% των εταιρειών του δείγματός τους (Kinney et al., 2004), (Iyengar & Zampelli, 2008).

Η επίδραση των μη ελεγκτικών υπηρεσιών στην ποιότητα του ελέγχου έχει υπάρξει ζήτημα μεγάλης διαμάχης. Ενώ, ορισμένοι ερευνητές συμφωνούν ότι η ανεξαρτησία του ελεγκτή επηρεάζεται, όταν ο εξωτερικός ελεγκτής παρέχει και μη ελεγκτικές υπηρεσίες (Frankel et al., 2002), άλλοι (Ashbaugh et al., 2003), (Chung & Kallapur, 2003) βρίσκουν ότι η ποιότητα ελέγχου, όταν προσεγγίζεται από διακριτικές αυξήσεις, δεν βάλλεται από την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών από τον εξωτερικό ελεγκτή.

Συναφείς έρευνες έχουν εξετάσει την ύπαρξη αποδόσεων που σχετίζονται με την κοινή παροχή ελεγκτικών και μη υπηρεσιών π.χ. αν υπάρχει διάχυση γνώσεων από μη ελεγκτικές σε ελεγκτικές υπηρεσίες. Η έρευνα των Lee et al. (2009) υποστηρίζει ότι για να είναι αποτελεσματικός ο έλεγχος, ένας ελεγκτής πρέπει να κατανοεί όλες τις πτυχές της στρατηγικής της ελεγχόμενης εταιρείας-πελάτη και τις λειτουργίες της και ότι οι συμβουλευτικές υπηρεσίες βοηθούν την ελεγκτική εταιρεία να αποκτήσει βαθύτερη γνώση των λειτουργιών του πελάτη της (Gifford & Howe 2004). Ο Simunnic (1984) για παράδειγμα, υποστηρίζει ότι η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών αυξάνει την εξειδίκευση του ελεγκτή, την επάρκειά του και την επαγγελματική του κρίση κατά την διάρκεια διεξαγωγής ενός ελέγχου. Αντίθετα, οι O' Keefe et al. (1994)και Davis et al. (1993) δεν εντοπίζουν μείωση στην ποσότητα της ελεγκτικής εργασίας (προσδιοριζόμενη από τις ώρες που διαρκεί ο έλεγχος) εξαιτίας της παροχής μη ελεγκτικών υπηρεσιών, υποστηρίζοντας ότι η αποτελεσματικότητα του ελέγχου δεν αυξάνεται την διάχυση της γνώσης από τις μη ελεγκτικές και τις φοροτεχνικές υπηρεσίες στις ελεγκτικές υπηρεσίες. Μία ενδιαφέρουσα μελέτη από τον Kinney et al. (2004), ωστόσο, παρέχει πιο πρόσφατες ενδείξεις για τη διάχυση γνώσης που αναλογεί στην παροχή φοροτεχνικών υπηρεσιών. Οι συγγραφείς εντοπίζουν μία αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην παροχή φοροτεχνικών υπηρεσιών και στις αναμορφώσεις των καταστάσεων, υποστηρίζοντας ότι οι

φοροτεχνικές υπηρεσίες που παρέχονται από τις ελεγκτικές εταιρείες στους πελάτες τους βελτιώνουν την ποιότητα ενός ελέγχου.

Η έρευνα των Knechel & Payne (2001)είναι η μόνη που εξετάζει τη σχέση ανάμεσα στις μη ελεγκτικές υπηρεσίες και στην περίοδο που μεσολαβεί από το τέλος της χρήσης ως τη χορήγηση της έκθεσης ελέγχου. Μεταξύ άλλων, βρίσκουν ότι η περίοδος ως τη χορήγηση της έκθεσης ελέγχου μειώνεται από την πιθανή σχέση συνεργασίας ανάμεσα στη διαχείριση συμβουλευτικών υπηρεσιών και στις ελεγκτικές υπηρεσίες, ενώ υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στη διάρκεια της περιόδου ως τη χορήγηση της έκθεσης ελέγχου και στις φοροτεχνικές υπηρεσίες. Τα αποτελέσματά τους υποστηρίζουν ότι η διαχείριση συμβουλευτικών υπηρεσιών έχει θετική επίδραση (συνεργασία), ενώ οι φοροτεχνικές υπηρεσίες πιθανόν να αυξήσουν την πολυπλοκότητα.

Υψηλότερες αμοιβές ελεγκτικών υπηρεσιών είναι πιθανές, όταν ο ελεγκτής είναι αναγνωρισμένος για την υψηλή ποιότητα στον έλεγχό του. Ένα κοινό μέτρο της ποιότητας του ελέγχου είναι όταν ο ελεγκτής είναι μία εκ των μεγάλων ελεγκτικών εταιρειών, οι οποίες είναι ευρέως γνωστές ως ‘Big4’. Γενικά, παρατηρείται ότι οι μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες σχετίζονται με υψηλότερες ελεγκτικές αμοιβές (Hay , 2013).

Οι Lim et al. (2013) ερευνούν αν η σχέση ανάμεσα στις αμοιβές μη ελεγκτικών υπηρεσιών και στην ποιότητα εξαρτάται από την έκταση της ιδιοκτησίας. Παρέχουν αποδείξεις ότι η μείωση της ποιότητας του ελέγχου εξαρτάται από την θεσμική παρακολούθηση, δηλαδή η ποιότητα του ελέγχου είναι λιγότερο πιθανό να ελαττωθεί με την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών, όταν η έκταση της εξωτερικής παρακολούθησης από θεσμικούς επενδυτές είναι υψηλή.

2.6 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΕΠΕΝΔΥΤΩΝ

Ένας βασικός στόχος της λογιστικής νομοθεσίας είναι να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών παίρνοντας αξιόπιστη χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Αναφορικά με τον στόχο αυτό, οι πρόσφατες ρυθμιστικές ενέργειες αύξησαν συγχρόνως τη νομική ευθύνη

της διοίκησης για εσωτερικούς ελέγχους επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και έκανα υποχρεωτικό τον έλεγχο του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Γενικά, επικρατούν διάφορες γνώμες σχετικά με τη βελτίωση της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης μέσω του ελέγχου του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, και επομένως της αύξησης της εμπιστοσύνης των επενδυτών , ιδιαίτερα με την ύπαρξη της ευθύνης για την διοίκηση.

Οι Wu & Tuttle (2014) εξετάζουν στην ερευνά τους τις επιδράσεις της ευθύνης της διοίκησης και του συστήματος εσωτερικού ελέγχου στις τιμές της αγοράς και στα κόστη του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, τις γνωστοποιήσεις του εσωτερικού ελέγχου επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων που επιβαρύνουν την διοίκηση και στην εμπιστοσύνη των επενδυτών. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι αντιδράσεις των επενδυτών δεν καθρεφτίζουν τις ενέργειες της διοίκησης, καθώς οι επενδυτές λειτουργούν διαφορετικά κατά τη λήψη αποφάσεων.

Σύμφωνα με τους Deng et al. (2012), οι υποχρεωτικοί εξωτερικοί έλεγχοι των εταιρικών χρηματοοικονομικών καταστάσεων έχουν σκοπό τον περιορισμό της ασύμμετρης πληροφόρησης, όμως πιθανές ελεγκτικές απάτες ή αποτυχίες μειώνουν το αποτέλεσμα. Ο ρόλος του ελεγκτή είναι α παρέχει επιβεβαίωση των αναφερόμενων στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Όταν ο ελεγκτής πετυχαίνει το στόχο αυτό, η εμπιστοσύνη των επενδυτών στα στοιχεία των καταστάσεων είναι εξασφαλισμένη, επομένως, περιορίζεται η ασύμμετρη πληροφόρηση. Μία αύξηση των ελεγκτικών αποτυχιών πιθανόν να ελαττώσει τα κίνητρα για επικερδείς επενδύσεις.

Οι Holt & DeZoort (2009), εξετάζουν αν μία περιγραφική έκθεση ελέγχου του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (Internal Audit Report-IAR) επηρεάζει τις αντιλήψεις του επενδυτή στη επίβλεψη της αποτελεσματικότητας και την εμπιστοσύνη του στην αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Τα ευρήματα δείχνουν ότι προσθέτοντας μία έκθεση ελέγχου του συστήματος ελέγχου στις υπάρχουσες εκθέσεις (Audit Committee Report, External Audit Report, Management Discussion and Analysis) αυξάνει για τους επενδυτές την αποτελεσματικότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και επομένως και την εμπιστοσύνη τους στην αξιοπιστία τους. Επιπλέον, εντοπίζουν ότι η IAR επηρεάζει την εμπιστοσύνη τους στις χρηματοοικονομικές

καταστάσεις σε μεγαλύτερο βαθμό για τις εταιρείες που έχουν υψηλότερο κίνδυνο απάτης από ότι αυτές με μικρότερο κίνδυνο.

2.7 ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Η νομοθετική πράξη SOX Top-Down Risk Assessment (TDRA), που τέθηκε σε ισχύ τον Νοέμβριο του 2004, αποτελεί έναν τρόπο αξιολόγησης του κινδύνου και δημιουργήθηκε, ώστε να συμμορφώνεται με το κεφάλαιο 404 του Sarbanes-Oxley Act του 2002. Αυτή η μέθοδος αξιολόγησης χρησιμοποιείται για να ορίσει το πεδίο εφαρμογής και τις απαιτούμενες αποδείξεις, ώστε να υποστηριχθεί η εξέταση του εσωτερικού ελέγχου από τη διοίκηση. Επίσης, απαιτεί από τον εξωτερικό ελεγκτή να συντάσσει ετήσια γνώμη για την αποτελεσματικότητα εσωτερικού ελέγχου επί χρηματοοικονομικών ζητημάτων (Internal Control over Financial Reporting-ICFR). Υπό την ισχύ του SOX-404, οποιαδήποτε ουσιώδη αδυναμία εντοπιστεί από τη διοίκηση ή τους εξωτερικούς ελεγκτές απαιτείται να δημοσιευθεί στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, ενώ ο εσωτερικός έλεγχος (ICFR) θα πρέπει να κριθεί ως μη αποτελεσματικός. Η αναφορά των ουσιωδών αδυναμιών έχει σκοπό να παρέχει εξειδικευμένη προειδοποίηση στους συμμετέχοντες της αγοράς, ότι πιθανότητα ύπαρξης ουσιωδών ανακριβειών, οι οποίες δεν έχουν εντοπιστεί είναι μεγαλύτερη παρά απομακρυσμένη[1].

Οι Doyle et al. (2007)και οι Ashbaugh-Skaife et al. (2007) εξετάζουν τα εταιρικά χαρακτηριστικά σε σχέση με τις ελλείψεις του εσωτερικού ελέγχου, οι οποίες δημοσιεύονται, και βρίσκουν ότι η οργανωτική πολυπλοκότητα, οι πολύ μεγάλες οργανωτικές αλλαγές και οι σχετικές επενδύσεις σε ελέγχους είναι σημαντικοί παράγοντες. Οι Doyle et al. (2007) επικεντρώνονται μόνο στην ύπαρξη υποκείμενων ελεγκτικών κινδύνων και δέχονται τις γνώμες των εσωτερικών ελέγχων, υποθέτοντας ότι οι εταιρείες χωρίς δημοσιευμένες ουσιαστικές αδυναμίες έχουν αποτελεσματικό

[1] Οι ουσιαστικές αδυναμίες ανήκουν στην πιο σοβαρή κατηγορία ελαττωμάτων, βασιζόμενοι στην πιθανότητα και στην ουσιαστικότητα συσχετισμένων ανακριβειών.

εσωτερικό έλεγχο. Ωστόσο, πιο πρόσφατες αποδείξεις, υποδεικνύουν ότι αυτή η υπόθεση δεν είναι πιθανό να είναι περιγραφική της πραγματικότητας. Για παράδειγμα, μία πρόσφατη επιθεώρηση του PCAOB-Public Company Accounting Oversight Boarding για την εξέταση του εσωτερικού ελέγχου από εξωτερικούς ελεγκτές που διεξήχθη από τις οχτώ μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες σημείωσε αρκετές περιπτώσεις εξωτερικών ελεγκτών, οι οποίοι πρώτον αγνόησαν τα επίπεδα κινδύνου κατά τα συλλογή εσωτερικών ελέγχων για εξέταση, αποτυγχάνοντας έτσι να εξετάσουν δεδομένα παραγόμενα από το σύστημα από τα οποία οι έλεγχοι ήταν εξαρτημένοι και δεύτερον δε συνέλλεξαν επαρκή τεκμήρια για να συμπεράνουν οι εσωτερικοί έλεγχοι λειτουργούσαν αποτελεσματικά ((PCAOB) (2009). Γενικότερα, ο αριθμός των εταιρειών που αναθεωρεί τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις για διόρθωση ουσιαστικών λαθών κατά τα τελευταία χρόνια έχει ξεπεράσει τον αριθμό των εταιρειών, οι οποίες αναφέρουν ουσιώδεις αδυναμίες στον εσωτερικό έλεγχο (Plumlee & Yohn, 2010).

Οι Ashbaugh-Skaife et al. (2007) περιλαμβάνουν διάφορα κίνητρα για αναφορά των υπαρχόντων ανακριβειών του εσωτερικού ελέγχου στο μοντέλο τους, αλλά μελετούν την προ SOX-404 περίοδο, όταν οι εταιρείες εφάρμοζαν τον SOX-302. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι απαιτήσεις των αναφορών ήταν πιο διφορούμενες πριν τον SOX-404 και, το σημαντικότερο, οι αναφορές δεν ήταν υποκείμενες σε επίσημο έλεγχο. Ως εκ τούτου, δεν είναι ξεκάθαρο τι περιθώριο υπάρχει στην αναφορά των αδυναμιών στην περίοδο του SOX-404. Επιπρόσθετα, το αποτέλεσμα από την ενθάρρυνση των αναφορών στους Ashbaugh-Skaife et al. (2007) είναι δύσκολο να ερμηνευθεί, καθώς ο σχεδιασμός της έρευνάς τους δεν διαχωρίζει τις εταιρείες με και χωρίς υποκείμενο έλεγχο για αδυναμίες (Leone, 2007).

Άλλες πρόσφατες έρευνες παρέχουν αποδείξεις των συνεπειών των υποκείμενων κινδύνων του εσωτερικού ελέγχου. Αρκετές μελέτες καταγράφουν ότι οι εταιρείες με αναφερθείσες αδυναμίες είναι πιο πιθανό να έχουν μετέπειτα επαναδιατυπώσεις, το οποίο είναι συνεπές με την αύξηση της πιθανότητας ανακριβειών από τις αδυναμίες του ελέγχου (Li & Wang, 2006), (Hoitash et al., 2008), (Audit Analytics, 2009), (Nagy, 2010), (Feng & Li, 2011). Οι Feng et al. (2009) δείχνουν μια αρνητική σχέση ανάμεσα στα στην ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου και στα λάθη των προβλέψεων της διοίκησης

για τα κέρδη, προτείνοντας ότι οι «φτωχοί» έλεγχοι επίσης επηρεάζουν δυσμενώς την ποιότητα των πληροφοριών στο εσωτερικό της εταιρείας. Άλλες μελέτες εξετάζουν συνέπειες των προβλημάτων του εσωτερικού ελέγχου βασισμένες στην κεφαλαιαγορά. Οι Beneish et al. (2008) και οι Hammersley et al. (2008), αναφέρουν αποδείξεις αρνητικών αποδόσεων του χρηματιστηρίου που περιβάλλουν την ανακοίνωση των αδυναμιών του εσωτερικού ελέγχου. Οι Ashbaugh et al. (2003) και οι Costello & Wittenberg-Moerman (2011) δίνουν αποδείξεις ότι οι εταιρείες που αναφέρουν προβλήματα εσωτερικού ελέγχου αντιμετωπίζουν υψηλά κόστη ιδίων και ξένων κεφαλαίων. Συνολικά, οι παραπάνω έρευνες δέχονται ότι η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου σχετίζεται με την ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και έχει επιπτώσεις στην κεφαλαιαγορά.

Οι Rice & Weber (2012) εξετάζουν την αποτελεσματικότητα των αναφορών εσωτερικού ελέγχου υπό τον SOX-404, ώστε να αναγνωρίσουν υπαρκτές ουσιώδεις αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου όπως και τους καθοριστικούς παράγοντες της σχετικής αποτελεσματικότητας αυτών των αναφορών ανάμεσα στις επιχειρήσεις. Παρά την υποχρεωτική φύση της αναφοράς των ουσιωδών αδυναμιών υπό την SOX-404, οι εμπειρικές τους αποδείξεις δείχνουν ότι τα κίνητρα των διευθυντών και των εξωτερικών ελεγκτών παίζουν σημαντικό ρόλο στο αν τελικά γίνεται αναφορά ή όχι των υπαρκτών αδυναμιών. Συγκεκριμένα, εντοπίζουν ότι οι εταιρείες που χρειάζονται εξωτερικά κεφάλαια, μεγάλες εταιρείες και εταιρείες που πληρώνουν υψηλότερες αμοιβές μη ελεγκτικών υπηρεσιών στους εξωτερικούς ελεγκτές τους είναι λιγότερο πιθανό να αναφέρουν τις υπαρκτές αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου. Συνεπής με αυτούς τους παράγοντες είναι και η επιρροή των κινήτρων των διευθυντών και των εξωτερικών ελεγκτών για μη γνωστοποίηση των προβλημάτων του εσωτερικού ελέγχου. Επιπλέον βρίσκουν ότι οι πελάτες των μεγάλων ελεγκτικών εταιρειών είναι λιγότερο πιθανό να αναφέρουν αδυναμίες, ενώ η κακή υγεία των χρηματοοικονομικών, οι προηγούμενες χρηματοοικονομικές καταστάσεις και τα προβλήματα ελέγχου, η μεγαλύτερη προσπάθεια του εξωτερικού ελεγκτή και οι πρόσφατες αλλαγές του εξωτερικού ελεγκτή και της διοίκησης είναι όλα θετικά σχετισμένα με αναφορά αδυναμιών του ελέγχου υπό τον SOX-404 (Rice & Weber, 2012).

2.8 ΕΛΕΓΧΟΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η ναυτιλία αποτελεί μία από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες σε όλη τη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας και ιδιαίτερα σε περιόδους κατά τις οποίες η ανάπτυξη εξαρτάται κυρίως από το διεθνές και το διαπεριφερειακό εμπόριο. Ο κλάδος της ναυτιλίας και κατά συνέπεια οι ναυτιλιακές επιχειρήσεις, συναντώνται σε όλο τον κόσμο. Το εύρος δραστηριότητας των ναυτιλιακών επιχειρήσεων, οδηγεί στην ανάγκη για ένα ενιαίο τρόπο λογιστικής παρακολούθησής τους, καθώς κάθε επενδυτής μιας ναυτιλιακής επιχείρησης θέλει να έχει την δυνατότητα σύγκρισης των οικονομικών αποτελεσμάτων με άλλες επιχειρήσεις του ίδιου ή και διαφορετικού κλάδου ώστε να μπορεί να αποκτήσει την καλύτερη δυνατή εικόνα για την επιχείρηση που τον ενδιαφέρει.

Σε ένα όλο και πιο ανταγωνιστικό περιβάλλον, η σημασία των οικονομικών επιδόσεων του ναυτιλιακού τομέα έχει τονιστεί στην έρευνα των τελευταίων δύο δεκαετιών. Πρόσφατα, οι ναυτιλιακές εταιρείες εισέρχονται ολοένα και περισσότερο στις χρηματιστηριακές αγορές ως εναλλακτική πηγή χρηματοδότησης, αποφεύγοντας έτσι την υπερβολική έκθεση χρέους. Θεωρείται λοιπόν απαραίτητο, να χρησιμοποιηθούν μέτρα απόδοσης, που συνδυάζουν τις αξίες των μετοχών με πτυχές της οργανωτικής διαχείρισης. Οι Kang et al. (2016), ανέλυσαν στοιχεία της χρηματοοικονομικής διαχείρισης για να ερευνήσουν τους παράγοντες που επηρεάζουν καθοριστικά την οικονομική απόδοση των ναυτιλιακών εταιρειών. Παρατήρησαν, πως η ανάλυση αυτή παρέχει στις ναυτιλιακές εταιρείες διαχειριστικές και στρατηγικές γνώσεις σχετικά με το πώς οι οικονομικές επιλογές, επηρεάζουν τις οικονομικές επιδόσεις.

Οι Triepels et. al. (2015), εξετάζουν τον κίνδυνο και τα φαινόμενα απάτης στον τομέα της ναυτιλίας. Η ανεπαρκής ορατότητα στις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού προκαλεί κινδύνους για τις τελωνειακές χρηματιστηριακές πολιτικές των ναυλομεσιτών. Ένας από τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι μεταφορείς, είναι ότι τα έγγραφα αποστολής, τα οποία συνοδεύουν το φορτίο, ενδέχεται να περιέχουν αναληθή στοιχεία. Οι παραδοσιακοί έλεγχοι κινδύνου είναι αναποτελεσματικοί από την άποψη αυτή, δεδομένου ότι η δημιουργία αποστολής εγγράφων είναι ανεξέλεγκτη από τους

μεταφορείς εμπορευμάτων. Ως εκ τούτου, πρότειναν μια προσέγγιση άντλησης δεδομένων που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι μεταφορείς για την ανίχνευση απάτης εγγράφων από τα δεδομένα της αλυσίδας εφοδιασμού.

Η Kalouptsidi (2014) διερευνά τη φύση των διακυμάνσεων της παγκόσμιας ναυτιλίας, μέσω της ποσοτικοποίησης του αντίκτυπου του χρόνου που απαιτείται για την κατασκευή ενός πλοίου και της αβεβαιότητας που αφορά την ζήτηση σχετικά με τις επενδύσεις και τις τιμές. Δίνοντας έμφαση στην χρονική καθυστέρηση των κατασκευών σε περιόδους όπου παρατηρούνται μεγάλες επενδύσεις, κατασκεύασε ένα δυναμικό μοντέλο εισόδου – εξόδου πλοίων. Επιπλέον, η συγγραφέας χρησιμοποιώντας ένα σύνολο δεδομένων σχετικό με πωλήσεις μεταχειρισμένων πλοίων διαπίστωσε ότι οι τιμές μεταπώλησης παρέχουν άμεση πληροφόρηση σχετικά με τις λειτουργίες αξίας και επιτρέπουν την μη παραμετρική εκτίμησή τους. Επιπλέον, κατέληξε πως η μετάβαση από τη χρονική διακύμανση σε σταθερή ώς μηδενική χρονική περίοδο μειώνει τις τιμές αυξάνοντας σημαντικά τόσο το επίπεδο όσο και την μεταβλητότητα των επενδύσεων.[2]

Οι De Monie et al. (2011) εξετάζουν τους οικονομικούς κύκλους στην ναυτιλία και στην διαχείριση των λιμένων, καθώς και τις επιδράσεις της οικονομικής κρίσης. Η μεθοδολογία που ακολουθούν στηρίζεται στην εξέταση στοιχείων αναφορικά με την ναυτιλιακή δραστηριότητα καθώς και στην δραστηριότητα των λιμένων, την επίδραση των χρηματοοικονομικών τεχνικών και μεθόδων σε αυτή, αλλά και όλων των παραγόντων που επηρεάζουν την ναυτιλία, τις τιμές και την κινητικότητά της. Οι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα πως οι προβλέψεις των ναυτιλιακών επιχειρήσεων πρέπει να γίνονται με περισσότερη σύνεση καθώς σε αντίθετη περίπτωση μπορεί να δημιουργηθούν προβλήματα όπως φάνηκε σε περιόδους σαν και αυτές της οικονομικής κρίσης. Συνεχίζοντας, οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι πολλές φορές οι επιχειρήσεις παρουσιάζουν μη αξιόπιστα στοιχεία (ελλιπή ή μη πραγματικά) με σκοπό την παρουσίαση μιας καλύτερης εικόνας, δημιουργώντας πρόβλημα στην έρευνα. Τέλος, η οικονομική κρίση φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τη ναυτιλία και τη διαχείριση

[2] Νεγκάκης Ι. (2017), Ναυτιλιακή Λογιστική και Εξωχώριες Εταιρείες: Εμπειρική Διερεύνηση, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, https://dspace.lib.uom.gr/

λιμένων και δημιουργεί τόσο βραχυχρόνιες όσο και μακροχρόνιες επιδράσεις σε αυτόν τον τομέα της οικονομίας.

Ο Togantzis (2011), θεωρεί τον εσωτερικό έλεγχο ως ένα καλό στοιχείο της διοίκησης των πλοίων. Αναφέρει πως ο έλεγχος αυτός ανήκει στη λειτουργία της διοίκησης και παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της απόδοσης όχι μόνο, των υπηρεσιών της διοίκησης αλλά και αυτών που παρέχονται πάνω στο πλοίο, για την πρόληψη ατυχημάτων και την προστασία των ανθρώπων αλλά και του περιβάλλοντος. Μεταξύ άλλων, αναφέρει πως ο εσωτερικός έλεγχος πρέπει να εντοπίζει και να προλαμβάνει τυχόν ελλείψεις, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε ένα ατύχημα αλλά και να παρακολουθεί εάν υπάρχει συμμόρφωση με την πολιτική της εταιρείας και εάν ακολουθούνται οι προβλεπόμενες διαδικασίες ασφαλείας.

Η PricewaterhouseCoopers (2006), έκανε λόγο για την ανάγκη που υπάρχει για την πραγματοποίηση ελέγχου στον κλάδο των μεταφορών. Η διοίκηση θα πρέπει να αξιολογεί τους ελέγχους που εφαρμόζονται στη διαδικασία της χρηματοοικονομικής αναφοράς του οργανισμού καθώς και τους ελέγχους της τεχνολογίας πληροφοριών που χρησιμοποιείται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3Ο

ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

3.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Η Ελεγκτική Επιστήμη, κάνει την εμφάνισή της ως κλάδος της Λογιστικής Επιστήμης, σχεδόν ταυτόχρονα, από τα προϊστορικά χρόνια, ως μία αναγκαιότητα ελέγχου οποιασδήποτε οικονομικής διαχείρισης ξένων περιουσιακών στοιχείων ή οικονομικών μονάδων αργότερα, που πηγάζει από τις ατέλειες της ανθρώπινης φύσης, και αποσκοπεί στην κατάλληλη υποστήριξη της (Λογιστικής Επιστήμης), για την πρόληψη, την αποκάλυψη και την καταστολή, ακούσιων ή εκούσιων λογιστικών σφαλμάτων, απατών και καταδολιεύσεων, καθώς και την πιστοποίηση της ακρίβειας και της ειλικρίνειας των οικονομικών καταστάσεων.[3] Οι παλαιότερες γραπτές μαρτυρίες, οι οποίες φανερώνουν ύπαρξη εμπορικών νόμων και λογιστικών εκθέσεων χρησιμοποιήθηκαν από τους Νινευίτες της Αρχαίας Βαβυλώνας περίπου στο 3000 π.Χ..[4]

Η ελεγκτική ως επιστήμη σήμερα, δεν καλύπτει μόνο τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων μιας οικονομικής μονάδας, αλλά και τους τομείς της Εταιρικής Διακυβέρνησης της, μέσω του εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου , της αξιολόγησης των επιδόσεων των διοικούντων και της τήρησης των θεσμοθετημένων κανόνων με τους ενδεδειγμένους ελέγχους. Ο ρόλος της, τόσο για τον ιδιωτικό όσο και για το δημόσιο τομέα της οικονομίας σε εθνικό, ευρωπαϊκό αλλά και διεθνές επίπεδο, είναι ζωτικός με διαρκώς αυξανόμενη σημασία.[5]

[3] Γρηγοράκος (1989)
[4] Νεγκάκης & Ταχυνάκης (2017)
[5] Καζαντζής (2006)

3.2 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΕΛΕΓΧΩΝ

Κάθε εταιρία-οργανισμός διέπεται από διαφορετικούς νόμους και κανόνες αλλά και γενικά η φύση της κάθε εταιρίας είναι διαφορετική με αποτέλεσμα να απαιτούνται και διαφορετικοί έλεγχοι. Ο εκάστοτε επικεφαλής είναι αυτός που θα επιλέξει και το κατάλληλο είδος ελέγχου, το οποίο και αρμόζει στη φύση, στις ιδιαιτερότητες και τις επιλεγμένες προτεραιότητες του οργανισμού. Επομένως, οι έλεγχοι διακρίνονται ανάλογα με το εύρος, την περιοδικότητα, τον σκοπό και την ιδιότητα του ελεγκτή. Πιο συγκεκριμένα κατηγοριοποιούνται ως εξής:

1) Ανάλογα με την εξάρτηση του προσώπου από την ελεγχόμενη εταιρία σε εξωτερικό και εσωτερικό έλεγχο.[6]

• **Εξωτερικός έλεγχος** (External audit) καλείται ο διενεργούμενος από πρόσωπο (φυσικό ή νομικό) που δεν έχει εξαρτημένη σχέση εργασίας με την εταιρία, δεν σχετίζεται οικονομικά με αυτήν, ούτε με τους μετόχους ή τη διοίκηση αυτής, έχει λάβει άδεια ασκήσεως επαγγέλματος, στις περιπτώσεις που απαιτείται, και διαθέτει τα προβλεπόμενα αυξημένα προσόντα. Υπάρχουν πέντε είδη εξωτερικών ελέγχων, τα οποία έχουν καθοριστεί με αυτό τον τρόπο ανάλογα με τα στοιχεία στα οποία δίνει κάθε φορά βάση ο ελεγκτής. Έτσι, οι κυριότεροι εξωτερικοί έλεγχοι είναι:

i. **Χρηματοοικονομικός έλεγχος**: Πραγματοποιείται για την διαπίστωση της ορθής παρουσίασης στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις των οικονομικών μεγεθών, τα οποία αφορούν τόσο στην χρηματοοικονομική θέση όσο και στα αποτελέσματα της δράσεως των οικονομικών μονάδων. Ο χρηματοοικονομικός έλεγχος ελέγχει ουσιαστικά την αξιοπιστία και αποτελεσματικότητα του λογιστικού συστήματος της ελεγχόμενης μονάδας, κατά βάση στην μέτρηση και παρουσίαση των χρηματοοικονομικών μεγεθών, καθώς και των αποτελεσμάτων της.

ii. **Λειτουργικός έλεγχος**: Στόχος του είναι να αξιολογήσει κατά πόσο μια λειτουργία, είτε είναι συνολική είτε αποσπασματική και όχι απαραίτητα

[6] Φλιτούρης (2007)

χρηματοοικονομικής φύσεως εκτελείται σύμφωνα με κάποια δεοντολογικά ή επιστημονικά κριτήρια και αρχές του συγκεκριμένου κλάδου, αλλά και σύμφωνα με τις γενικότερες επιχειρησιακές και διοικητικές αρχές (κανονισμούς, εγχειρίδια διαδικασιών, ελέγχους πληροφόρησης, κ.λπ.)

iii. **Έλεγχος αποδοτικότητας**: Απασχολεί κυρίως τους εσωτερικούς ελεγκτές και ενδιαφέρεται για το κατά πόσο μια διαδικασία ή μια λειτουργία σε έναν οργανισμό φέρνει θετικά αποτελέσματα σε αυτόν ή όχι.

iv. **Έλεγχος Συμμόρφωσης**: σκοπός του είναι η διαπίστωση της συμμόρφωσης, αναφορικά με κάποιους προσυμφωνημένους όρους η προδιαγεγραμμένες διαδικασίες μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών (π.χ. συμμόρφωση προς τους όρους συμβολαίων συνεργασίας ή χρήσης δικαιωμάτων ευρεσιτεχνιών κ.λπ.).

v. **Ειδικός έλεγχος**: Μπορεί να είναι οποιοσδήποτε έλεγχος, ο οποίος δεν εμπίπτει σε καμία από τις παραπάνω συγκεκριμένες κατηγορίες, αρκεί να έχει την ικανότητα φυσικά ο ελεγκτής να τον διεκπεραιώσει.

• **Εσωτερικός έλεγχος** (Internal audit) καλείται ο διενεργούμενος από πρόσωπο που διαθέτει επιστημονικά και επαγγελματικά προσόντα γνώσης και εμπειρίας, αλλά έχει την ιδιότητα του υπαλλήλου της ελεγχόμενης εταιρίας και ταυτόχρονα σχετίζεται άμεσα με τα άτομα και τα στελέχη που καθορίζουν την πορεία της. Ο εσωτερικός ελεγκτής είναι 'υποχρεωμένος' να υπακούσει στον εσωτερικό κανονισμό και υποδείξεις της διοίκησης της εταιρίας, οι οποίες μπορεί να αποκλίνουν από τα γενικά ελεγκτικά πρότυπα.[7] Οι κυριότεροι εσωτερικοί έλεγχοι διακρίνονται ως εξής:

2) Ανάλογα με το εύρος, σε γενικούς και ειδικούς ελέγχους.

• **Γενικοί** είναι εκείνοι που αφορούν το σύνολο των δραστηριοτήτων της εταιρίας,

[7] Τσακλαγκάνος (2005)

πραγματοποιούνται σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ) και αποβλέπουν στην έκφραση γνώμης για την ορθή απεικόνιση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και την τήρηση των διαδικασιών για την επίτευξη του σκοπού της. Επίσης είναι εκείνοι που εκτείνονται σε ολόκληρη τη διαχείριση συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Ένα τέτοιο είδος ελέγχου είναι ο έλεγχος του ισολογισμού τέλους χρήσης που διενεργείται από τους εξωτερικούς ελεγκτές.

• **Ειδικοί** είναι οι έλεγχοι που σχετίζονται με συγκεκριμένους λογαριασμούς ή τομείς και διαδικασίες της εταιρίας (π.χ. έλεγχος ταμείου, πελατών, πληρωμές, διαχείριση αποθεμάτων κ.ο.κ.), συνήθως πραγματοποιούνται αιφνιδιαστικά και στοχεύουν στην αποκάλυψη λαθών, εσκεμμένων ή μη, στην ορθή τήρηση των λογαριασμών ή των διαδικασιών.

3) Ανάλογα με την περιοδικότητα, σε μόνιμους, τακτικούς και έκτακτους ελέγχους.[8]

• **Μόνιμοι,** καλούνται όσοι πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια της χρήσης.

• **Τακτικοί,** καλούνται αυτοί που διενεργούνται σε τακτικά χρονικά διαστήματα (έτος, εξάμηνο, τρίμηνο).

• **Έκτακτοι** καλούνται όσοι διενεργούνται σε τυχαία χρονική στιγμή.

4) Ανάλογα με το νομοθετικό πλαίσιο που τους επιβάλλει, σε προληπτικούς και κατασταλτικούς ελέγχους.

• **Προληπτικοί** είναι όσοι διενεργούνται με σκοπό την πρόληψη λαθών κατά την τήρηση των λογαριασμών και των διαδικασιών. Πρόκειται για το γνωστό 'control', που την τελική έγκριση του έχει ο προϊστάμενος του τμήματος, πριν λάβει χώρα ένα γεγονός – συναλλαγή.

[8] Φλιτούρης (2007)

• **Κατασταλτικοί** είναι αυτοί που διενεργούνται μετά από την εκτέλεση μιας πράξης και αποβλέπουν στην εύρεση και καταστολή εκούσιων ή ακούσιων λαθών και παραλείψεων, ατασθαλιών, κλοπών και κακής διαχείρισης μέσων και πόρων. Οι έλεγχοι αυτοί διενεργούνται αποκλειστικά από τους εσωτερικούς ελεγκτές, εκ των υστέρων.

5) Ανάλογα με το νομοθετικό πλαίσιο που τους επιβάλλει, σε υποχρεωτικούς και προαιρετικούς ελέγχους:

• **Υποχρεωτικοί** είναι όσοι επιβάλλονται από νομοθετικές διατάξεις, δικαστικές ή άλλες κρατικές υπηρεσίες.

• **Προαιρετικοί** είναι αυτοί που επιβάλλονται από τη διοίκηση ή τους μετόχους για δική τους χρήση.

6) Ανάλογα με τον τομέα που διερευνούν σε διαχειριστικούς, διοικητικούς και φορολογικούς ελέγχους:

• **Διαχειριστικοί** είναι όσοι έχουν ως αντικείμενο την διαχείριση των οικονομικών της εταιρίας.

• **Διοικητικοί** είναι όσοι έχουν ως αντικείμενο την διαπίστωση της ορθής και πιστής εφαρμογής των ακολουθούμενων διαδικασιών.

• **Φορολογικοί** είναι όσοι αποβλέπουν στην ορθή τήρηση της φορολογικής νομοθεσίας και των φορολογικών υποχρεώσεων.[9]

3.3 ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Κατά την πορεία των εργασιών της, κάθε οικονομική μονάδα αναλαμβάνει διάφορες δεσμεύσεις και υποχρεώσεις προς τρίτα πρόσωπα, όπως τους μετόχους της, τους

[9] Νεγκάκης & Ταχυνάκης (2017)

επενδυτές, τους εργαζόμενους και τους καταναλωτές της. Για παράδειγμα, αναλαμβάνει την δέσμευση να διαχειριστεί με αποτελεσματικό και αποδοτικό τρόπο τα κεφάλαια που της έχουν εμπιστευθεί οι μέτοχοι και να δρα μέσα στα πλαίσια της νομιμότητας. Εννοείται ότι τα τρίτα αυτά άτομα επιθυμούν να γνωρίζουν κατά πόσο ικανοποιητική είναι η εκπλήρωση των υποχρεώσεων κάθε εταιρείας προς αυτούς. Για το σκοπό αυτό επιδιώκουν να λαμβάνουν συχνή και έγκυρη ενημέρωση σχετικά με την πορεία των εργασιών της, μέσω του εξωτερικού ελέγχου.

Ο εξωτερικός έλεγχος είναι η συστηματική εργασία, την οποία διενεργεί ένας ανεξάρτητος, ικανός και επαγγελματικά καταρτισμένος ελεγκτής. Ο έλεγχος αυτός παρέχει εύλογη διασφάλιση, και όχι εγγύηση, ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη λάθη και παραλείψεις. Επομένως, ο έλεγχος δεν διασφαλίζει για παράδειγμα, τη μελλοντική βιωσιμότητα της οικονομικής μονάδας ούτε την αποδοτικότητα ή την αποτελεσματικότητα με την οποία η διοίκηση έχει διεκπεραιώσει τις υποθέσεις της. Με την εργασία του αυτή, επιδιώκει να συλλέξει κατάλληλα και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία στη συνέχεια θα τα αξιολογήσει αντικειμενικά, ώστε να διαμορφώσει την κρίση του και να θεμελιώσει την επαγγελματική του γνώμη για την αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Ο ελεγκτής, ασκεί τον έλεγχο σύμφωνα με συγκεκριμένους νόμους ή κανόνες στις ετήσιες οικονομικές καταστάσεις μιας εταιρείας, ενός κρατικού οργανισμού, άλλου νομικού προσώπου ή οργανισμού, και είναι ανεξάρτητος από την ελεγχόμενη μονάδα. Οι χρήστες των οικονομικών στοιχείων αυτών των φορέων, όπως οι επενδυτές, οι κρατικές υπηρεσίες, καθώς και το ευρύ κοινό, βασίζονται στο γεγονός ότι ο εξωτερικός ελεγκτής θα παρουσιάσει μια αμερόληπτη και ανεξάρτητη έκθεση ελέγχου.

Σκοπός του εξωτερικού ελέγχου είναι η εξακρίβωση από τον ελεγκτή της αξιοπιστίας των ισχυρισμών της διοίκησης σχετικά με το περιεχόμενο, την πληρότητα και την νομιμότητα των παρουσιαζόμενων λογιστικών καταστάσεων. Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, ο ελεγκτής εφαρμόζει πιστά συστηματικές και μεθοδικές ελεγκτικές διαδικασίες. Το τι αποτελεί ελεγκτική διαδικασία, ποικίλλει ανάλογα με το μέγεθος και

την πολυπλοκότητα της ελεγχόμενης εταιρίας, την αποτελεσματικότητα της λογιστικής της οργάνωσης και την επιστημονική γνώση και πείρα του ελεγκτή.[10]

Για να είναι σε θέση ο εξωτερικός ελεγκτής να το πετύχει αυτό, θα πρέπει να εξακριβώσει αν έχουν καταχωρηθεί όλα τα λογιστικά γεγονότα, αν έχουν γίνει αριθμητικά λάθη και αν είναι πραγματικά τα στοιχεία που εμφανίζονται στον ισολογισμό. Επίσης, θα πρέπει να ελέγξει τις λογιστικές εγγραφές για να διαπιστώσει αν έχουν γίνει σωστά και αν οι λογιστικές εργασίες συμφωνούν με την νομοθεσία.

Το πόρισμα του ελέγχου που εξάγεται, όμως, προσδίδει κύρος και αξιοπιστία στις οικονομικές καταστάσεις, στοιχεία τα οποία είναι απαραίτητα σε κάθε ενδιαφερόμενο χρήστη αυτών. Επίσης, μέσα από τον έλεγχο αποκαλύπτονται ή καταστέλλονται ακούσια ή εκούσια σφάλματα και απάτες. Η αποκάλυψη αυτή συμβάλλει στην ορθή διαχείριση της περιουσίας της οικονομικής μονάδας από τους αρμόδιους εντός της ίδιας οικονομικής μονάδας. Επιπροσθέτως, πιστοποιείται η ακρίβεια και ειλικρίνεια των οικονομικών καταστάσεων και διασφαλίζονται τα συμφέροντα των μετόχων. Τέλος, βεβαιώνεται η πιστοληπτική ή όχι ικανότητα της οικονομικής μονάδας, στοιχείο απαραίτητο για κάθε ενδιαφερόμενο.[11]

Ο τακτικός έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων αποβλέπει στη διακρίβωση του κατά πόσο οι ελεγχθείσες οικονομικές καταστάσεις εμφανίζουν ακριβοδίκαια την οικονομική θέση της ελεγχόμενης μονάδας κατά την ημερομηνία σύνταξης του ισολογισμού της και τα αποτελέσματα των εργασιών της κατά την ελεγχόμενη περίοδο. Η απεικόνιση της οικονομικής κατάστασης και των αποτελεσμάτων πρέπει να είναι ακριβοδίκαιη, δεν παρέχει όμως καμία ερμηνεία για το τι είναι δίκαιο και πώς μετριέται η ακρίβεια του.[12]

Για να επιτύχει επομένως τον σκοπό του ελέγχου, ο ελεγκτής θα πρέπει να συγκεντρώσει επαρκή αποδεικτικά στοιχεία που θα του επιτρέψουν να τεκμηριώσει τα εξής:[13]

[10] Τσακλαγκάνος (2005)
[11] Σώμα Ορκωτών Λογιστών (1989)
[12]Π.Δ. 226/1992, άρθρο 16
[13] http://www.soel.gr

- Την ύπαρξη των στοιχείων του ισολογισμού. Υπάρχουν πράγματι τα περιουσιακά στοιχεία που αναγράφει ο ισολογισμός; Έχουν δημιουργηθεί οι σχετικές απαιτήσεις και υποχρεώσεις;
- Την πληρότητα των καταχωρήσεων. Έχουν καταχωρηθεί στα βιβλία όλα τα λογιστικά γεγονότα τα οποία αφορούν την επιχείρηση και έπρεπε να έχουν λογιστικοποιηθεί;
- Την αριθμητική ακρίβεια των καταχωρήσεων, των μετρήσεων και των αποτιμήσεων. Έχουν γίνει σημαντικά αριθμητικά λάθη στα βιβλία; Έχουν παραληφθεί ουσιαστικά στοιχεία κατά την απογραφή;
- Την ταξινόμηση των στοιχείων. Έχουν ταξινομηθεί σωστά τα λογιστικά γεγονότα της χρήσης;
- Την αυτοτέλεια των χρήσεων. Έχουν καταχωρηθεί στα βιβλία μόνο τα γεγονότα της παρούσας χρήσης;
- Την προσαρμογή των λογαριασμών. Έχουν προσαρμοστεί σωστά τα υπόλοιπα όλων των λογαριασμών του ισολογισμού στα αποτελέσματα της απογραφής;
- Την ύπαρξη ενδεχομένων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Υπάρχουν πράγματι δεσμεύσεις και απαιτήσεις υπό αίρεση; Αφορούν την επιχείρηση και απεικονίζονται στους αντίστοιχους λογαριασμούς του ισολογισμού;
- Τη νομιμότητα των πράξεων. Έγιναν όλες οι σημαντικέ συναλλαγές και όλες οι βασικές λογιστικές εργασίες σύμφωνα με όσα ορίζουν οι διατάξεις των σχετικών νόμων;

3.4 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Λόγω της ραγδαίας εξέλιξης των οικονομικών συνθηκών, καθώς επίσης και την δημιουργία όλο και μεγαλύτερων εταιρειών, μέσω συγχωνεύσεων και ιδιωτικοποιήσεων,

γεννάται η ανάγκη για συστηματικό εξωτερικό έλεγχο αυτών των οικονομικών μονάδων, ώστε να αποφεύγονται οικονομικές ατασθαλίες, να εξασφαλίζεται η διαφάνεια των συναλλαγών τους, δεδομένου ότι διακυβεύονται μεγάλα χρηματικά ποσά και φυσικά να εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα της επιχείρησης, ώστε να προφυλάσσονται οι τρίτοι προς την επιχείρηση, όπως είναι οι πιστωτές, το δημόσιο και οι διάφοροι επενδυτές. Η λήψη λανθασμένων αποφάσεων και ο πιθανός κίνδυνος πτώχευσης μεγάλων οικονομικών μονάδων, μπορεί να επιφέρει τεράστιες συνέπειες στους συμβαλλόμενους με την οντότητα και στην οικονομία γενικότερα, ανάλογα με το μέγεθός της.

Με δεδομένη την αναγκαιότητα του εξωτερικού ελέγχου, η ελληνική νομοθεσία θέσπισε κανόνες, οι οποίοι προσαρμόστηκαν με τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ελλάδα, η πρώτη προσπάθεια θεσμοθέτησης του ελεγκτικού επαγγέλματος ξεκίνησε την περίοδο του μεσοπολέμου. Όμως, οι συνθήκες που επικρατούσαν εκείνη την εποχή δεν επέτρεψαν κάτι τέτοιο. Πιο συγκεκριμένα, η απουσία της απαραίτητης οργάνωσης για τη σύσταση ενός σώματος ελεγκτών, αλλά και ο μη προσδιορισμός των προσόντων που απαιτούνται για την άσκηση του επαγγέλματος του ελεγκτή είχε ως αποτέλεσμα να μην προχωρήσει η όλη διαδικασία.

Ουσιαστική προσπάθεια για την θεμελίωση του ελεγκτικού έργου, πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του 1950, όπου άρχισε να επικρατεί στην Ελλάδα η οικονομική ανάπτυξη και η ευημερία. Η δημιουργία σύνθετων επιχειρήσεων-οργανισμών, αλλά και η ανάπτυξη πολύπλοκων οικονομικών δραστηριοτήτων, είχε σαν αποτέλεσμα την ανάγκη της δημιουργίας ενός σύνθετου ελεγκτικού οργάνου, το οποίο και θα ήταν εντελώς ανεξάρτητο από την διοίκηση των ελεγχόμενων επιχειρήσεων.

Έτσι, η πολιτεία ίδρυσε το Σώμα Ορκωτών Λογιστών (ΣΟΛ).[14] Για την καλύτερη οργάνωση και συστηματική λειτουργία του σώματος, χρησιμοποιήθηκε η επιστημονική και επαγγελματική εμπειρία δύο αλλοδαπών συμβούλων, Άγγλων ορκωτών λογιστών, για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των δύο ετών. Έργο τους υπήρξε η ταχεία συγκρότηση του ΣΟΛ, η συστηματική παρακολούθηση στο έργο των Ελλήνων ορκωτών λογιστών, αλλά και η παροχή ελεγκτικών συμβουλών προς τα μέλη του.[15]

[14] Ν.Δ. 3329/1955
[15] Νεγκάκης & Ταχυνάκης (2017)

Στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του, το ΣΟΛ ήλεγχε πρωτίστως οργανισμούς του δημοσίου, ενώ το έργο του ήταν αρκετά περιορισμένο. Λόγω όμως μιας επιτυχίας του σώματος, αφού ανακάλυψε μια υπόθεση πλαστογραφημένων παραστατικών που αφορούσαν δαπάνες, το δημόσιο προέβη στην επιφόρτιση περισσότερων εργασιών σε αυτό. Για τις εταιρείες, η ένταξή τους στον έλεγχο του ΣΟΛ, αρχικά ήταν προαιρετική και λίγες ήταν αυτές που επέλεγαν να υπαχθούν στον έλεγχο από αυτό. Τα επόμενα όμως χρόνια, όλο και περισσότερες εταιρείες ελέγχονταν από το ΣΟΛ. Το 1960 μετά από υπουργική απόφαση του υπουργείου εμπορίου, όλες οι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών εταιρείες, εντάχθηκαν στον έλεγχο του σώματος.

Επιπλέον, μια ουσιαστική αλλαγή στο επάγγελμα του ελεγκτή, έφερε η κατάργηση του ΣΟΛ[16] και η ελευθέρωση του επαγγέλματος του ορκωτού λογιστή, με τη δυνατότητα οι έλεγχοι πλέον να διεκπεραιώνονται από ελεγκτικές εταιρείες. Έτσι, ιδρύθηκε το Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών – Λογιστών (ΣΟΕΛ), το οποίο αποτελείται από ανεξάρτητους ορκωτούς λογιστές, οι οποίοι εγγράφονται σε ειδικό μητρώο και ασκούν το επάγγελμα σύμφωνα με τις διατάξεις της νομοθεσίας.

Κατά την διενέργεια των ελέγχων της περιόδου 1993-2003, οι Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές εφάρμοζαν τα πρότυπα ελεγκτικής του πρώην Σώματος Ορκωτών Λογιστών, τα οποία υιοθετήθηκαν με σχετική απόφαση του Εποπτικού Συμβουλίου. Τα πρότυπα αυτά ήταν σύμφωνα με τις βασικές αρχές των Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων.

Το 2003 με τον Ν. 3148/03[17] συστάθηκε η επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων (ΕΛΤΕ) με την μορφή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου με σκοπό τον έλεγχο της ποιότητας των υποχρεωτικών λογιστικών ελέγχων των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών, την γνωμοδότηση επί θεμάτων λογιστικής καθώς και την άσκηση εποπτείας στο ΣΟΕΛ.

Οι διατάξεις του Π.Δ. 226/1992 καταργήθηκαν με την έκδοση του Ν.3693/2008.[18] Έτσι το ΣΟΕΛ, υποχρεώθηκε να αναπροσαρμόσει το επαγγελματικό του καθεστώς σύμφωνα με τον παρόντα νόμο, αναμορφώνοντας παράλληλα το Εποπτικό του

[16] Π. Δ. 226/1992
[17] Άρθρο 2
[18] Άρθρο 44

Συμβούλιο σε εννεαμελές με ανώτατο αριθμό ελεγκτών για κάθε ελεγκτική εταιρεία τους τρεις.

Η νέα Ευρωπαϊκή Νομοθεσία[19], η οποία τροποποιεί την υφιστάμενη Οδηγία[20], προβλέπει αλλαγές που ενισχύουν την ανεξαρτησία και τον επαγγελματικό σκεπτικισμό των νομίμως ελεγκτών, με στόχο την αύξηση της ποιότητας του ελέγχου, τη διαφάνεια και τη βελτίωση της εποπτείας τους. Απαιτούνται επίσης περισσότερες πληροφορίες στις εκδιδόμενες εκθέσεις ελέγχου και στενότερη παρακολούθηση του έργου των νομίμως ελεγκτών από την Επιτροπή Ελέγχου, που θα ενισχυθεί με πρόσθετες αρμοδιότητες.

Τα σημαντικότερα μέτρα που προβλέπονται από τη νέα Ευρωπαϊκή νομοθεσία για τον υποχρεωτικό έλεγχο των Οντοτήτων Δημοσίου Συμφέροντος (PIEs) είναι:

- η υποχρεωτική εναλλαγή των νομίμως ελεγκτών και των ελεγκτικών γραφείων κάθε 10 χρόνια
- η απαγόρευση της παροχής ορισμένων μη ελεγκτικών υπηρεσιών από τους νόμιμους ελεγκτές και τα ελεγκτικά γραφεία
- ο καθορισμός ανώτατου ορίου για τις αμοιβές που μπορούν να χρεώνονται από την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών, προκειμένου να αποφεύγονται ζητήματα σύγκρουσης συμφερόντων

η ενίσχυση του ρόλου και των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής Ελέγχου, η οποία συμμετέχει ενεργά τόσο στον διορισμό του ελεγκτικού γραφείου όσο και στην παρακολούθηση του έργου του.

Ο Ν. 3693/2008 τροποποιήθηκε με την ψήφιση του Ν.4449/2017 όπου ο κύριος σκοπός του είναι:

- η θέσπιση ενιαίου νομοθετικού πλαισίου σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2006/43/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, όπως η ανωτέρω Οδηγία ισχύει μετά την τροποποίησή της με την Οδηγία 2014/56/ΕΕ.
- η εναρμόνιση της νομοθεσίας με την τελευταία αυτή Οδηγία

[19] 537/2014/ΕΕ
[20] 2006/43/ΕΚ

- η θέσπιση κανόνων για περιπτώσεις δυνατότητας επιλογών του Κανονισμού 537/2014/ΕΕ.

Έτσι από την εφαρμογή του νόμου και μετά, οι ορκωτοί ελεγκτές οφείλουν να εφαρμόζουν τον παραπάνω νόμο τόσο κατά την διάρκεια του ελέγχου όσο και σε θέματα που αφορούν το ελεγκτικό επάγγελμα.

Με τις προαναφερόμενες αλλαγές και νομοθετήματα, το επάγγελμα του ορκωτού λογιστή απέκτησε κύρος. Ενισχύθηκε το αίσθημα της υπευθυνότητας και ανεξαρτησίας της γνώμης του ελεγκτή.

3.5 ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

Η δεοντολογία εφοδιάζει τον ορκωτό ελεγκτή με ένα πλαίσιο αρχών και μια λογική ανάλυση αποφάσεων, ώστε να τον βοηθήσει στην απόκτηση δεξιοτήτων, αλλά και στην ορθή λήψη αποφάσεων. Συμπληρώνοντας ένα από τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν ένα οργανωμένο επιστημονικό επάγγελμα είναι η εφαρμογή ενός Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας (ΚΕΔ). Στην περίπτωση του ελεγκτικού επαγγέλματος, θεσμοθετημένοι οργανισμοί οριοθετούν κανόνες και πρότυπα ηθικής δεοντολογίας που είναι απαραίτητα για την εξασφάλιση του υψηλού επιπέδου άσκησης της ελεγκτικής εργασίας.

Ο ΚΕΔ της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (International Federation of Accountants – IFAC) περιέχει αρχές και κανόνες που απευθύνονται στους επαγγελματίες λογιστές ή ελεγκτές που είναι μέλη της IFAC, στους εσωτερικούς ελεγκτές και στους ορκωτούς ελεγκτές λογιστές. Ο ανεξάρτητος φορέας θέσπισης προτύπων, που αναπτύσσει διεθνώς κατάλληλο ΚΕΔ για τους επαγγελματίες λογιστές είναι η Διεθνής Επιτροπή Προτύπων Δεοντολογίας (International Ethics Standards Boards of Accountants – IESBA).[21] Ο στόχος του εν λόγω φορέα, όπως υπογραμμίζεται, είναι η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, θέτοντας κανόνες δεοντολογίας υψηλής

[21] http://www.ifac.org/ethics/about-iesba

ποιότητας για επαγγελματίες λογιστές. Ο μακροπρόθεσμος όμως στόχος που τίθεται είναι η σύγκλιση του ΚΕΔ για επαγγελματίες λογιστές, συμπεριλαμβανομένων των προτύπων ανεξαρτησίας των ορκωτών ελεγκτών, με εκείνες που εκδίδονται από τις ρυθμιστικές αρχές και εθνικούς φορείς καθορισμού προτύπων. Η σύγκλιση προς ένα ενιαίο σύνολο προτύπων μπορεί να ενισχύσει την ποιότητα και την συνοχή των υπηρεσιών που παρέχονται από επαγγελματίες λογιστές σε όλο τον κόσμο και μπορεί να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα της παγκόσμιας αγοράς κεφαλαίου.

Ο ΚΕΔ αποτελείται από τρία μέρη.[22] Το πρώτο τμήμα περιέχει τις θεμελιώδεις δεοντολογικές αρχές για τους επαγγελματίες ελεγκτές και παρέχει ένα εννοιολογικό πλαίσιο, το οποίο πρέπει να εφαρμόζεται από τους ελεγκτές λογιστές. Το δεύτερο και τρίτο μέρος περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο το ανωτέρω εννοιολογικό πλαίσιο εφαρμόζεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις.

Ο σκοπός του ΚΕΔ είναι η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και η προώθηση της αξίας των ελεγκτικών υπηρεσιών των Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών. Είναι σημαντικό να υπάρχει σύγκλιση σε ένα ενιαίο, διεθνές σύνολο προτύπων δεοντολογίας το οποίο προάγει την ποιότητα και συνοχή των υπηρεσιών που παρέχονται από τους ελεγκτές σε όλο τον κόσμο, βελτιώνοντας έτσι την εμπιστοσύνη των επενδυτών και την αποδοτικότητα των παγκόσμιων χρηματαγορών.

Ένας επαγγελματίας λογιστής πρέπει να συμμορφώνεται με τις ακόλουθες θεμελιώδεις αρχές:[23]

- Ακεραιότητα (Integrity) – Να είναι ειλικρινής και έντιμος σε όλες τις επαγγελματικές και επιχειρηματικές σχέσεις του.
- Αντικειμενικότητα (Objectivity) – Να μην επιτρέπει μεροληψία, σύγκρουση συμφερόντων, ή αδικαιολόγητη επιρροή άλλων, να υπερισχύσουν των επαγγελματικών ή επιχειρηματικών κρίσεων
- Επαγγελματική ικανότητα και δέουσα προσοχή (Professional competence and due care) – Να διατηρεί επαγγελματική γνώση και δεξιότητα στο απαιτούμενο επίπεδο που διασφαλίζει ότι ο πελάτης ή εργοδότης λαμβάνει ικανοποιητικές

[22] ΕΛΤΕ, Κανονιστική Πράξη 004/2017
[23] ΦΕΚ Β’ 3916/2017

επαγγελματικές υπηρεσίες βάσει των τρεχουσών εξελίξεων της πρακτικής, της νομοθεσίας και των τεχνικών και να ενεργεί με επιμέλεια σύμφωνα με τα εφαρμοζόμενα τεχνικά και επαγγελματικά πρότυπα.

- Εμπιστευτικότητα (Confidentiality) – Να σέβεται την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που αποκτώνται ως αποτέλεσμα επαγγελματικών και επιχειρηματικών σχέσεων και ως εκ τούτου να μην γνωστοποιεί οποιαδήποτε τέτοια πληροφορία σε τρία μέρη χωρίς κατάλληλη και ειδική εξουσιοδότηση, εκτός εάν υπάρχει νομικό ή επαγγελματικό δικαίωμα ή καθήκον γνωστοποίησης, ούτε να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες αυτές για ίδιον όφελος του επαγγελματία λογιστή ή τρίτων μερών.
- Επαγγελματική συμπεριφορά (Professional behavior) – Να συμμορφώνεται με τους σχετικούς νόμους και κανονισμούς και να αποφεύγει κάθε πράξη που δυσφημεί το επάγγελμα.[24]

3.6 ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΤΥΠΑ ΕΛΕΓΧΟΥ

Οι ραγδαία μεταβαλλόμενες οικονομίες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και διεθνώς, έχουν δημιουργήσει πολλές ευκαιρίες για μια άνευ προηγουμένου ανάπτυξη των επιχειρήσεων μέσω της τεχνολογίας και της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου.

Η παγκοσμιοποίηση αυτή, όμως, έχει δημιουργήσει τέτοιους οικονομικούς και επιχειρηματικούς δεσμούς που η οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών έχει αυξηθεί σημαντικά. Τα δεδομένα αυτά καθιστού επιβεβλημένη την εφαρμογή διεθνών προτύπων τα οποία να διασφαλίζουν υψηλής ποιότητας οικονομική πληροφόρηση, η οποία να είναι συγκρίσιμη και κατανοητή, ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσής της.

Για το σκοπό αυτό, η IFAC, έθεσε σαν στόχο την ανάπτυξη και βελτίωση ενός συντονισμένου παγκόσμιου λογιστικού επαγγέλματος με εναρμονισμένα λογιστικά και

[24] ΦΕΚ Β’ 3916/2017

ελεγκτικά πρότυπα. Έτσι λοιπόν δημιουργήθηκαν τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (ΔΛΠ) και τα ΔΠΕ.

Η έκδοση των Ελεγκτικών Προτύπων και των οδηγιών για τον έλεγχο πραγματοποιείται από μια υποεπιτροπή της IFAC, την επιτροπή Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων (International Auditing Practices – IAPC), η οποία είναι μια μόνιμη επιτροπή του συμβουλίου της IFAC. Η IAPC, επιλέγει θέματα για λεπτομερή μελέτη και αναθέτει σε άλλες υποεπιτροπές την μελέτη και την υποβολή σχεδίου.[25]

Τα ελεγκτικά πρότυπα (auditing standards) αποτελούν ένα «ελεγκτικό πλαίσιο» που καθορίζει τις αρχές και τις διαδικασίες εκτέλεσης του ελεγκτικού έργου. Τα ελεγκτικά πρότυπα εκτός του ότι καθοδηγούν τους ελεγκτές στο έργο τους, συνιστούν και το μέτρο για την αξιολόγηση της ποιότητας της εργασίας τους.

Τα ελεγκτικά πρότυπα καθιερώνονται από τις επαγγελματικές οργανώσεις των εξωτερικών ελεγκτών κάθε χώρας ή από διεθνείς οργανισμούς. Στην θέσπιση και καθιέρωση των ελεγκτικών προτύπων, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι επαγγελματικές ενώσεις των ελεγκτών της Αγγλίας, της Ουαλίας (The Institute of Chartered Accountants in England and Wales) καθώς και των Ηνωμένων Πολιτειών (The American Institute of Certified Public Accountants – AICPA). Στην χώρα μας, το έργο της καθιέρωσης των ελεγκτικών προτύπων, το έχει αναλάβει το ΣΟΕΛ.

Τα εθνικά πρότυπα ελέγχου, τα οποία εκδίδει κάθε χώρα, διαφέρουν σε μορφή και περιεχόμενο. Τα ΔΠΕ εκδίδονται υπό την εποπτεία της IFAC, από το Διεθνές Συμβούλιο Προτύπων και Διασφάλισης (International Auditing and Assurance Standards Board – IAASB), και προορίζονται για διεθνή αποδοχή. Τα ΔΠΕ δεν παρακάμπτουν τους κανονισμούς που διέπουν τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων σε κάθε χώρα.

Στην Ελλάδα, η αρχική υιοθέτηση του πλαισίου των ΔΠΕ πραγματοποιήθηκε με την από 22/10/2004 απόφαση της Επιτροπής Λογιστική Τυποποίησης και Ελέγχων (ΕΛΤΕ), με την οποία τέθηκαν σε υποχρεωτική εφαρμογή τα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα (ΕΕΠ), ενώ η οριστική υιοθέτηση των ΔΠΕ έγινε με το άρθρο 24 του Ν.3693/2008.

[25] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)

Το IAASB εξέδωσε τον Μάρτιο του 2009 τα αποσαφηνισμένα ΔΠΕ, τα οποία έχουν εφαρμογή σε ελέγχους οικονομικών καταστάσεων για χρήσεις που αρχίζουν μετά την 15η Δεκεμβρίου του 2009.

Οι κατηγορίες των αναδιατυπωμένων ΔΠΕ, όπως αυτά ισχύουν από τον Δεκέμβριο του 2009 είναι οι εξής[26]:

- ΔΠΔΠ 1: Δικλίδες Ποιότητας για ελεγκτικές εταιρείες που διενεργούν ελέγχους και επισκοπήσεις οικονομικών καταστάσεων καθώς και άλλες αναθέσεις διασφάλισης και συναφών υπηρεσιών.
- ΔΠΕ 200: Γενικοί στόχοι του ανεξάρτητου ελεγκτή και η διενέργεια ελέγχου σύμφωνα με τα ΔΠΕ.
- ΔΠΕ 210 Συμφωνία επί των όρων ανάθεσης ελέγχου.
- ΔΠΕ 220: Δικλίδες ποιότητας για τον έλεγχο οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 230: Τεκμηρίωση του ελέγχου.
- ΔΠΕ 240: Ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με απάτη στον έλεγχο οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 250: Εξέταση νόμων και κανονισμών στον έλεγχο οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 260: Επικοινωνία με τους υπεύθυνους για τη διακυβέρνηση.
- ΔΠΕ 265: Κοινοποίηση ελλείψεων σε εσωτερικές δικλίδες στους υπεύθυνους για τη διακυβέρνηση και τη διοίκηση.
- ΔΠΕ 300: Σχεδιασμός ενός ελέγχου οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 315: Εντοπισμός και εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος μέσω της κατανόησης της οντότητας και του περιβάλλοντός της.
- ΔΠΕ 320: Ουσιώδες μέγεθος στο σχεδιασμό και την εκτέλεση ενός ελέγχου.
- ΔΠΕ 330: Οι αντιδράσεις του ελεγκτή στους εκτιμώμενους κινδύνους.
- ΔΠΕ 402: Ελεγκτικά ζητήματα σχετικά με οντότητα που χρησιμοποιεί οργανισμό υπηρεσιών.
- ΔΠΕ 450: Αξιολόγηση σφαλμάτων που εντοπίζονται κατά τη διάρκεια του ελέγχου.

[26] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)

- ΔΠΕ 500: Ελεγκτικά τεκμήρια.
- ΔΠΕ 501: Ελεγκτικά Τεκμήρια - Ειδικά ζητήματα για επιλεγμένα κονδύλια.
- ΔΠΕ 505: Εξωτερικές επιβεβαιώσεις.
- ΔΠΕ 510: Αρχικές αναθέσεις ελέγχου – υπόλοιπα έναρξης.
- ΔΠΕ 520: Αναλυτικές διαδικασίες.
- ΔΠΕ 530: Δειγματοληψία ελέγχου.
- ΔΠΕ 540: Έλεγχος λογιστικών εκτιμήσεων, περιλαμβανομένων των λογιστικών εκτιμήσεων εύλογης αξίας και σχετικών γνωστοποιήσεων.
- ΔΠΕ 550: Συνδεδεμένα μέρη.
- ΔΠΕ 560: Μεταγενέστερα γεγονότα.
- ΔΠΕ 570: Συνέχιση δραστηριότητας.
- ΔΠΕ 580: Έγγραφες διαβεβαιώσεις.
- ΔΠΕ 600: Ειδικά ζητήματα – έλεγχοι οικονομικών καταστάσεων ομίλου εταιρειών (περιλαμβανομένης της εργασίας ελεγκτών εταιρειών ομίλου).
- ΔΠΕ 610: Χρησιμοποίηση της εργασίας των εσωτερικών ελεγκτών.
- ΔΠΕ 620: Χρησιμοποίηση της εργασίας του εμπειρογνώμονα ελεγκτή.
- ΔΠΕ 700: Διαμόρφωση γνώμης και έκθεση επί των οικονομικών καταστάσεων.
- ΔΠΕ 705: Διαφοροποιήσεις της γνώμης στην έκθεση του ανεξάρτητου ελεγκτή.
- ΔΠΕ 706: Παράγραφοι έμφασης θέματος και παράγραφοι άλλου θέματος στην έκθεση του ανεξάρτητου ελεγκτή.
- ΔΠΕ 710: Συγκριτική πληροφόρηση – Αντίστοιχα στοιχεία και συγκριτικές οικονομικές καταστάσεις.
- ΔΠΕ 720: Οι ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με άλλες πληροφορίες σε έγγραφα που περιέχουν οι ελεγμένες οικονομικές καταστάσεις.
- ΔΠΕ 800: Ειδικά ζητήματα – Έλεγχοι οικονομικών καταστάσεων που καταρτίζονται σύμφωνα με πλαίσια ειδικού σκοπού.
- ΔΠΕ 805: Ειδικά ζητήματα – Έλεγχοι επιμέρους οικονομικών καταστάσεων και συγκεκριμένων στοιχείων, λογαριασμών ή κονδυλίων οικονομικής κατάστασης.

- ΔΠΕ 810: Αναθέσεις για έκθεση επί περιληπτικών οικονομικών καταστάσεων.[27]

3.7 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Πριν συνταχθεί το σχέδιο ελέγχου οντότητας από τον ορκωτό ελεγκτή λογιστή, είναι υποχρεωμένος να κάνει την πρώτη γνωριμία με την επιχείρηση. Το στάδιο αυτό είναι πολύ σημαντικό, καθώς βάζει τις βάσεις για την εξέλιξη και οργάνωση του ελέγχου. Με την πρώτη προσέγγιση του ελεγκτή στην ελεγχόμενη οντότητα, μπορεί να εντοπίσει αδυναμίες και κενά στην οργάνωσή της, οι οποίες θα βοηθήσουν στην επιλογή της μεθόδου ελέγχου της οντότητας.

Κατά την διενέργεια του ελέγχου, ο ελεγκτής χρησιμοποιεί συγκεκριμένη μεθοδολογία για την εκτέλεση του έργου του, η οποία εξαρτάται από το μέγεθος, την οργάνωση και την πολυπλοκότητα της κάθε επιχείρησης, αλλά και από την επιστημονική κατάρτιση του ελεγκτή.

Η μεθοδολογία του εξωτερικού ελέγχου διαχωρίζεται ως εξής:

- Δειγματοληψία
- Οριζόντιος ή Προοδευτικός έλεγχος
- Κάθετος ή Αναδρομικός έλεγχος
- Αξιολόγηση συστήματος εσωτερικού ελέγχου

Η **Δειγματοληψία** είναι η διαδικασία σύμφωνα με την οποία επιλέγεται και εξετάζεται ένα μέρος σχετιζόμενων μεταξύ τους στοιχείων, με σκοπό την απόκτηση πληροφοριών και την αξιολόγηση κάποιων χαρακτηριστικών για την ομάδα των στοιχείων στο σύνολό της.

[27] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)

Τα βασικά στάδια του δειγματοληπτικού ελέγχου είναι η συλλογή των δεδομένων, η περιγραφή και η ταξινόμησή τους, ώστε η επεξεργασία τους να γίνει ευκολότερη και τέλος η εξαγωγή των σχετικών αποτελεσμάτων.

Η επιλογή του δείγματος γίνεται με βάση την κρίση και την εμπειρία του ορκωτού ελεγκτή λογιστή. Η απόφασή του για το δείγμα που θα συλλέξει, προκύπτει από την πρώτη προσέγγιση που είχε με την οντότητα, καθώς και με τον κλάδο της επιχείρησης. Η εμπειρία και η κρίση του ελεγκτή είναι αυτή που θα τον οδηγήσει στο να ελέγξει στοιχεία, που εμπειρικά μπορεί να παρουσιάζουν λάθη, παραπτώματα ή ελλείψεις.

Η μέθοδος αυτή όπως είναι κατανοητό, ενδείκνυται για επιχειρήσεις με μεγάλο όγκο συναλλαγών, όπου ο έλεγχος όλων των στοιχείων είναι πρακτικά αδύνατος. Η αδυναμία αυτής της μεθόδου, είναι αν το δείγμα που τελικά θα επιλεχθεί είναι αντιπροσωπευτικό ή όχι και αν θα ξεφύγουν από τον έλεγχο σημαντικά στοιχεία. Εδώ έρχεται να παίξει σημαντικό ρόλο η κρίση και η εμπειρία του ελεγκτή.[28]

Ο **Οριζόντιος ή Προοδευτικός Έλεγχος** εξετάζει αν τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν αποδεικνύουν ότι τα λογιστικά γεγονότα της επιχείρησης έχουν στο σύνολό τους καταχωρηθεί στα βιβλία. Κατά την διενέργεια του εξωτερικού ελέγχου με τη συγκεκριμένη μέθοδο, ο ελεγκτής επιλέγει ένα συγκεκριμένο αριθμό παραστατικών τα οποία και αντιστοιχούν σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και ταυτόχρονα ακολουθεί μια ροή καταχωρήσεων, η οποία είναι παρόμοια με αυτή που ακολούθησε ο λογιστής της επιχείρησης, με αποτέλεσμα να ελέγχει προσεκτικά[29]:

- Όλα τα δικαιολογητικά του δείγματος για πληρότητα και νομιμότητα,
- Τη μεταφορά των λογιστικών πληροφοριών από τα δικαιολογητικά στα ημερολόγια και στα αναλυτικά καθολικά για ακρίβεια,
- Τις καταχωρήσεις στο συγκεντρωτικό ημερολόγιο και τη μεταφορά τους στο γενικό καθολικό για σφάλματα και παραλείψεις,
- Την κατάρτιση των ισοζυγίων και την τήρηση του βιβλίου αποθήκης για ελλείψεις και λάθη,
- Τη διαδικασία κατάρτισης των λογιστικών καταστάσεων για νομιμότητα.

[28] Παπαδάτου (2005)
[29] Νεγκάκης & Ταχυνάκης (2017)

Στον **Κάθετο ή Αναδρομικό Έλεγχο** ο ελεγκτής, συγκεντρώνει στοιχεία και με τον τρόπο αυτό ελέγχει αν το περιεχόμενο των λογαριασμών συμφωνεί με τις συναλλαγές που έχει κάνει η επιχείρηση κατά την διάρκεια της χρήσης. Πιο συγκεκριμένα, ο ελεγκτής επιλέγει ένα δείγμα παραστατικών για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο και ακολουθεί την αντίστροφη ροή καταχωρήσεων από αυτή που ακολούθησε ο λογιστής και ελέγχει[30]:

- Την ακρίβεια του οριστικού ισοζυγίου και των ισοζυγίων των αναλυτικών καθολικών,
- Την πληρότητα του βιβλίου απογραφής και τη νομιμότητα των διαδικασιών απογραφής,
- Την ακρίβεια της μεταφοράς των λογιστικών πληροφοριών από τα ημερολόγια στα καθολικά,
- Την ύπαρξη, την πληρότητα και τη νομιμότητα των δικαιολογητικών εγγράφων που αντιστοιχούν στο δείγμα των καταχωρήσεων που επέλεξε.

Τέλος, η **Αξιολόγηση Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου**, μέθοδος η οποία θεωρείται περισσότερο αξιόπιστη και ευκολότερα πραγματοποιήσιμη. Σύμφωνα με την μέθοδο αυτή, που είναι στην ουσία μια αξιολόγηση της αξιοπιστίας των διαφόρων διαδικασιών της επιχείρησης, προκύπτει σε ποια σημεία μπορεί ο ελεγκτής να στηριχτεί στον εσωτερικό έλεγχο και σε ποια όχι, και ανάλογα να χειριστεί τη μορφή και την έκταση του ελέγχου των λογαριασμών.[31]

Η διεξαγωγή του εξωτερικού ελέγχου χωρίζεται στα εξής βασικά στάδια: (1) την ανάθεση και την αποδοχή του ελέγχου από τον ελεγκτή και τον καθορισμό των γενικών αρχών και ευθυνών τόσο του ελεγκτή, όσο και της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας, (2) τον σχεδιασμό του ελέγχου, (3) την εκτέλεση του ελέγχου, και (4) την αξιολόγηση των ευρημάτων που προέκυψαν από τον έλεγχο και τη χορήγηση της έκθεσης ελέγχου.

Ο ελεγκτής πριν την ανάληψη του έργου του ελέγχου της οικονομικής οντότητας, πρέπει να συζητήσει και να συμφωνήσει με τους υπεύθυνους της επιχείρησης για τους όρους διεξαγωγής του ελέγχου. Έτσι, πριν ξεκινήσει τον έλεγχο, θα πρέπει να

[30] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)
[31] Παππάς (1999)

προσδιορίσει το πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς που θα ακολουθηθεί, για την σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων.

Ακόμα πρέπει να εξασφαλίσει, πως η διοίκηση της οντότητας κατανοεί τη σημασία, την σπουδαιότητα και την ευθύνη που έχει για την ορθή σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων και την σωστή τήρηση των δικλίδων ασφαλείας που απαιτούνται για την αποφυγή λαθών είτε ακούσια, είτε εκούσια στην σύνταξη αυτών.

Επιπροσθέτως, απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάληψη του ελέγχου, είναι η ελεύθερη πρόσβαση σε όλες τις πληροφορίες και που σχετίζονται με την σύνταξη και όχι μόνο, των οικονομικών καταστάσεων, καθώς και η πρόσβαση σε πρόσωπα μέσα στην οντότητα, τα οποία σύμφωνα με την κρίση του ελεγκτή, κρίνονται σημαντικά για την συμπλήρωση των ελεγκτικών τεκμηρίων.

Οι όροι που έχουν συμφωνηθεί, θα πρέπει να καταγραφούν σε μία επιστολή, η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνει:

- Την πλήρη περιγραφή του είδους των ελέγχων καθώς και της επικείμενης νομοθεσίας και δεοντολογίας που θα τηρηθούν,
- Τους τυχόν κινδύνους, από το ενδεχόμενο να μην εντοπιστούν κάποια ουσιώδη σφάλματα, αλλά και τις ευθύνες της διοίκησης,
- Ποιος θα είναι ο σχεδιασμός του ελέγχου και ποια η ομάδα που θα τον πραγματοποιήσει,
- Τη σύμφωνη γνώμη της διοίκησης να παρέχει οποιαδήποτε πληροφορία χρειάζεται η ελεγκτική ομάδα, καθώς επίσης και τη διαβεβαίωση της διοίκησης για την έγκαιρη ενημέρωση του ελεγκτή για γεγονότα που μπορεί να επηρεάζουν τις οικονομικές καταστάσεις,
- Την αμοιβή του ελεγκτή.[32]

Το κείμενο αυτό, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε επόμενους ελέγχους, αλλά κάθε φορά πρέπει να αξιολογείται ώστε αν κριθεί απαραίτητο να γίνουν οι κατάλληλες διορθώσεις. Ακόμα, σε περίπτωση που η διοίκηση, ζητήσει την αλλαγή της επιστολής αυτής ενώ ο έλεγχος έχει ήδη ξεκινήσει, πρέπει να αξιολογηθεί προσεκτικά ο λόγος που

[32] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)

η οικονομική μονάδα ζήτησε κάτι τέτοιο. Αν ο ελεγκτής δεν συμφωνήσει με την αλλαγή αυτή, έχει το δικαίωμα της αποχώρησης από τον έλεγχο.

Κατά τον σχεδιασμό του ελέγχου, ο στόχος του ελεγκτή είναι να σχεδιάσει τον έλεγχο έτσι ώστε να διενεργηθεί με αποδοτικό και αποτελεσματικό τρόπο. Οφείλει να αναπτύσσει και να τεκμηριώνει με το γενικό σχέδιο του ελέγχου το οποίο προδιαγράφει τόσο το εύρος και τη δομή του ελέγχου, όσο και το πρόγραμμα ελέγχου στα οποία θα πρέπει να προδιαγράφονται η φύση, ο χρόνος και η έκταση των επιμέρους ελεγκτικών διαδικασιών που απαιτούνται για την υλοποίηση του γενικού σχεδίου του ελέγχου.

Ο σχεδιασμός και προγραμματισμός της ελεγκτικής διαδικασίας αποτελούν μια από τις σημαντικότερες φάσεις πραγματοποίησης του ελέγχου. Ο σχεδιασμός διευκολύνει την ενημέρωση και το συντονισμό των μελών της ελεγκτικής ομάδας, συμβάλλει στην κατάλληλη ανάθεση του έργου στους βοηθούς και τους εμπειρογνώμονες και διευκολύνει την ανασκόπηση των ελεγκτικών διαδικασιών στη φάση της ολοκλήρωσης του ελέγχου.

Σε γενικές γραμμές, ο σχεδιασμός του ελέγχου περιλαμβάνει τα ακόλουθα βήματα:[33]

- Γνώση της ελεγχόμενης εταιρείας: Ο ελεγκτής οφείλει να εντοπίζει και να εκτιμά τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος, είτε οφείλεται σε απάτη, είτε σε λάθος σε επίπεδα οικονομικής κατάστασης και ισχυρισμού, μέσω της κατανόησης της οντότητας, της επιχειρηματικής δραστηριότητας, των στρατηγικών και του περιβάλλοντός, περιλαμβανομένων των εσωτερικών δικλίδων της οντότητας. Οι διαδικασίες εκτίμησης των κινδύνων περιλαμβάνουν: α) διερευνητικές ερωτήσεις προς τη διοίκηση, καθώς και προς άλλους εντός της οντότητας που κατά την κρίση του ελεγκτή μπορεί να έχουν πληροφορίες που είναι πιθανό να βοηθήσουν στον εντοπισμό κινδύνων ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης ή λάθους, β) αναλυτικές διαδικασίες και γ) παρατήρηση και επιθεώρηση.
- Καθορισμός του επιπέδου ουσιαστικότητας και του ελεγκτικού κινδύνου: Κατά τη διενέργεια του ελέγχου, ο ελεγκτής οφείλει να συνεκτιμήσει τον παράγοντα της σημαντικότητας (ουσιαστικότητας) και τη σχέση του με το ελεγκτικό

[33] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)

κίνδυνο. Ο ελεγκτής σε αυτή τη φάση, καθορίζει το σχεδιαζόμενο επίπεδο ουσιαστικότητας για τις οικονομικές καταστάσεις. Ορίζει το μέγιστο ποσό ανοχής σφαλμάτων ή παραλείψεων στα κονδύλια των οικονομικών καταστάσεων. Η σημαντικότητα των στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων καθορίζεται με γνώμονα αν η παράλειψη της παρεχόμενης, μέσω αυτών, πληροφόρησης, επηρεάζει τις οικονομικές αποφάσεις που λαμβάνονται με βάση τις καταστάσεις αυτές. Ο ελεγκτής πρέπει να αποκτήσει εύλογη διασφάλιση με την απόκτηση επαρκών και κατάλληλων ελεγκτικών τεκμηρίων ώστε να μειώσει τον ελεγκτικό κίνδυνο σε αποδεκτά χαμηλό επίπεδο. Ελεγκτικός κίνδυνος είναι ο κίνδυνος ο ελεγκτής να μην εκφράζει ενδεδειγμένη γνώμη ελέγχου όταν οι οικονομικές καταστάσεις είναι ουσιωδώς εσφαλμένες και ενέχει τρία συστατικά στοιχεία: α) τον εγγενή κίνδυνο, β) τον κίνδυνο εσωτερικού ελέγχου και γ) τον κίνδυνο μη αποκάλυψης.

- Κατανόηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου: Ο ελεγκτής οφείλει να αποκτήσει μια πρώτη εικόνα για την αξιοπιστία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και για τις δικλίδες ασφαλείας του. Από την αξιολόγηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και ιδιαίτερα από το βαθμό εμπιστοσύνης του ελεγκτή στο σύστημα επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό η μορφή και η έκταση των ελεγκτικών διαδικασιών που θα ακολουθηθούν.[34] Στην περίπτωση εντοπισμού ουσιωδών αδυναμιών του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, οφείλει να τις γνωστοποιήσει στην επιτροπή ελέγχου ή τη διοίκηση της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας.
- Ανάπτυξη της στρατηγικής και των στόχων του ελέγχου: Το επόμενο βήμα είναι ο σχεδιασμός της ελεγκτικής διαδικασίας με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο. Ο ελεγκτής πρέπει να καθορίσει την στρατηγική που θα ακολουθήσει για τον έλεγχο της εταιρείας, αλλά και τους στόχους του ελέγχου. Ο ελεγκτής έχει τη δυνατότητα επιλογής συνδυασμού στρατηγικών για διαφορετικούς λογαριασμούς ή διαφορετικούς ισχυρισμούς της διοίκησης στις οικονομικές καταστάσεις. Για να πετύχει τον τελικό σκοπό του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων πρέπει να αναπτύξει συγκεκριμένους αντικειμενικούς σκοπούς για κάθε ένα λογαριασμό των οικονομικών καταστάσεων.

[34] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)

- Ανάπτυξη προγραμμάτων ελέγχου: Τα προγράμματα ελέγχου είναι οι καταστάσεις ελεγκτικών διαδικασιών που πρέπει να πραγματοποιηθούν για την επίτευξη των σκοπών του ελέγχου και καθορίζουν τα βήματα και τις αναλυτικές εργασίες που πρέπει να ακολουθηθούν καθώς και τον προϋπολογιζόμενο χρόνο που προβλέπεται να αναλωθεί για την εκτέλεση των εργασιών. Κατά την κατάρτιση ενός προγράμματος ελέγχου, ο ελεγκτής οφείλει να συνεκτιμήσει το επίπεδο των εγγενών και ελεγκτικών κινδύνων καθώς και τον απαιτούμενο βαθμό διασφάλισης που παρέχουν οι ουσιαστικές διαδικασίες.
- Οργάνωση και διοίκηση του ελέγχου: Μετά την ολοκλήρωση της φάσης αποδοχής και ανάθεσης του ελέγχου, αρχίζει η προετοιμασία του ελέγχου από τον υπεύθυνο της ελεγκτικής ομάδας. Θα πρέπει να τεθεί ένα χρονοδιάγραμμα και να καταρτιστεί προϋπολογισμός του ελέγχου με βάση και τα προγράμματα ελέγχου καθώς και να στελεχωθεί η ελεγκτική ομάδα με έμπειρο και καλά εκπαιδευμένο προσωπικό.
- Αναζήτηση πρόσθετων υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας: Οι ελεγκτές συχνά αναζητούν την υποβολή προτάσεων στην ελεγχόμενη οικονομική μονάδα για την παροχή πρόσθετων υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας, όπως η βελτίωση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, ο προγραμματισμός των φορολογικών υποχρεώσεων κ.α.

Κατά την εκτέλεση του ελέγχου, το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας του ελεγκτή περιλαμβάνει την εκτέλεση διαφόρων ελεγκτικών διαδικασιών με σκοπό τη συλλογή κατάλληλων και επαρκών ελεγκτικών τεκμηρίων. Τα ελεγκτικά τεκμήρια είναι αναγκαία για να διαμορφώσει ο ελεγκτής τη γνώμη του και είναι σωρευτικού χαρακτήρα.

Ο ελεγκτής για να μπορέσει να αποκτήσει τα ελεγκτικά τεκμήρια που χρειάζεται πραγματοποιεί κάποιες διαδικασίες. Οι πιο συνηθισμένες από αυτές είναι η επιθεώρηση, η παρατήρηση, η εσωτερική επιβεβαίωση, η εξωτερική επιβεβαίωση, ο επανυπολογισμός, η επανεκτέλεση, οι αναλυτικές διαδικασίες και οι διερευνητικές

ερωτήσεις. Οι διαδικασίες αυτές συχνά πραγματοποιούνται σε συνδυασμό μεταξύ τους. Αναλυτικότερα οι ελεγκτικές διαδικασίες παρατίθενται παρακάτω:[35]

- **Η επιθεώρηση**, περιλαμβάνει την εξέταση αρχείων και εγγράφων, τα οποία είτε προέρχονται εντός της οικονομικής μονάδας, είτε εκτός, σε οποιαδήποτε μορφή και να βρίσκονται. Τα ελεγκτικά τεκμήρια που παρέχονται είναι διαφόρων βαθμών αξιοπιστίας, ανάλογα με την φύση και την πηγή τους.
- **Η παρατήρηση** πραγματοποιείται με τη φυσική παρουσία του ελεγκτή κατά τη διάρκεια μιας σειράς ενεργειών ή μιας διαδικασίας που εκτελείται από άλλους. Η συγκεκριμένη διαδικασία περιορίζεται στο χρονικό σημείο που πραγματοποιείται και στο γεγονός ότι αυτοί που την εκτελούν μπορεί να είναι πιο προσεκτικοί και τυπικοί στην εργασία τους εξαιτίας της παρουσίας του ελεγκτή σε σχέση με τις προηγούμενες φορές που δεν ήταν παρόν.
- **Η εσωτερική επιβεβαίωση** αποκτάται από αρχεία και έγγραφα τα οποία προέρχονται από το εσωτερικό της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας. Τα τεκμήρια, όμως, αυτά είναι περιορισμένης ελεγκτικής αξίας.
- **Η εξωτερική επιβεβαίωση** αποκτάται από τον ελεγκτή ως άμεση απάντηση προς αυτόν από τρίτο μέρος σε έντυπη, ηλεκτρονική ή οποιαδήποτε άλλη μορφή. Τα τεκμήρια που συλλέγονται με αυτό τον τρόπο θεωρούνται ιδιαίτερα αξιόπιστα.
- **Ο επανυπολογισμός** αποτελεί τη διασταύρωση της μαθηματικής ακρίβειας εγγράφων ή αρχείων και μπορεί να εκτελείται είτε χειρόγραφα, είτε ηλεκτρονικά.
- **Η επανεκτέλεση** περιλαμβάνει την ανεξάρτητη εκτέλεση από τον ελεγκτή διαδικασιών ή δικλίδων που αρχικά εκτελέστηκαν ως μέρος των εσωτερικών δικλίδων της οικονομικής μονάδας.
- **Οι αναλυτικές διαδικασίες** περιλαμβάνουν αξιολογήσεις χρηματοοικονομικών πληροφοριών μέσω της ανάλυσης των λογικών σχέσεων μεταξύ χρηματοοικονομικών και μη δεδομένων.
- **Οι διερευνητικές ερωτήσεις** συνιστώνται στην αναζήτηση πληροφοριών, από άτομα τα οποία διαθέτουν κατάλληλη γνώμη, τόσο χρηματοοικονομικών όσο και μη χρηματοοικονομικών δεδομένων, είτε είναι εντός της οικονομικής μονάδας

[35] Καραμάνης (2008)

είτε εκτός. Οι διερευνητικές διαδικασίες χρησιμοποιούνται συμπληρωματικά με τις υπόλοιπες ελεγκτικές διαδικασίες και η χρήση τους έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια καθώς δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα σε αυτή τη μέθοδο συλλογής τεκμηρίων.[36]

Μέσα από τις διαδικασίες που αναλύθηκαν προηγουμένως σημαντικό είναι ο ελεγκτής να επιτύχει να συλλέξει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια. Η καταλληλότητα[37] των ελεγκτικών τεκμηρίων συνδέεται με την ποιότητα και πιο συγκεκριμένα με τη σχετικότητα και την αξιοπιστία τους ως προς την υποστήριξη των ελεγκτικών συμπερασμάτων που επηρεάζουν την ελεγκτική τους δύναμη. Η αξιοπιστία των τεκμηρίων επηρεάζεται από την πηγή και από τη φύση τους και εξαρτάται από τις ιδιαίτερες περιστάσεις μέσα από τις οποίες αποκτώνται. Πιο αξιόπιστα θεωρούνται τα αποδεικτικά στοιχεία όταν λαμβάνονται από ανεξάρτητες πηγές, συλλέγονται μέσα από επιτόπια εργασία, εκδίδονται από την ίδια την οικονομική μονάδα με την προϋπόθεση ότι εφαρμόζει επαρκές και αποτελεσματικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου και αποκτώνται άμεσα εξαιτίας της περιορισμένης χρονικής διάρκειας ελέγχου. Τα αποδεικτικά στοιχεία θεωρούνται κατάλληλα για το έργο του ελεγκτή όταν είναι σχετικά, αντικειμενικά, αξιόπιστα, επαληθεύσιμα και αυθεντικά.

Πριν τη διατύπωση της γνώμης του μέσω της έκθεσης ελέγχου, ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει τα ελεγκτικά τεκμήρια και τα ευρήματα του ελέγχου που έχει συλλέξει καθ' όλη τη διάρκεια της ελεγκτικής διαδικασίας. Κατά τη φάση της αξιολόγησης, ο ελεγκτής προβαίνει σε μια σειρά διαδικασιών όπως:

- Τελική εκτίμηση ουσιαστικότητας και ελεγκτικού κινδύνου: ο ελεγκτής μπορεί να προχωρήσει σε άθροιση των επί μέρους σφαλμάτων που αποκαλύφθηκαν κατά την εξέταση κάθε λογαριασμού ή κύκλου συναλλαγών. Στην περίπτωση που κρίνει πως ο ελεγκτικός κίνδυνος διαμορφώνεται σε μη αποδεκτό επίπεδο, μπορεί είτε να διενεργήσει πρόσθετες άμεσες επαληθευτικές διαδικασίες, είτε να ενημερώσει τη διοίκηση της εταιρείας να προχωρήσει σε διορθώσεις που θα μειώσουν το κίνδυνο ουσιωδών σφαλμάτων σε αποδεκτά επίπεδα.

[36] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)
[37] Νεγκάκης & Ταχυνάκης (2017)

- Κριτική επισκόπηση των φύλλων εργασίας: Ο ελεγκτής οφείλει να εξετάσει τα φύλλα εργασίας και να κρίνει την επάρκεια και ακρίβειά τους, την επάρκεια και καταλληλότητα των ελεγκτικών τεκμηρίων καθώς και την επάρκεια των οικονομικών καταστάσεων.
- Τεχνική επισκόπηση των οικονομικών καταστάσεων: Πριν την έκδοση της έκθεσης ελέγχου, πρέπει να γίνει μια επισκόπηση της κάθε οικονομικής κατάστασης, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η συμφωνία αυτών με τα διεθνή λογιστικά πρότυπα ή τα πρότυπα που προδιαγράφονται από την ελληνική εταιρική νομοθεσία, η σωστή απεικόνιση των λογαριασμών και η απεικόνιση όλων των αναγκαίων σημειώσεων.
- Ενημέρωση των καθ' ύλη αρμόδιων οργάνων: Σκοπός αυτής της προφορικής ή γραπτής ενημέρωσης, είναι η παροχή πρόσθετης πληροφόρησης στα αρμόδια όργανα της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας ως προς την έκταση και τα αποτελέσματα του ελέγχου, όπως για παράδειγμα διαφωνίες του ελεγκτή με τη διοίκηση, δυσκολίες του ελέγχου, αδυναμίες του συστήματος εσωτερικού ελέγχου κ.α..
- Επιστολή προς τη διοίκηση της ελεγχόμενης επιχείρησης: Η επιστολή αυτή μπορεί να απευθύνεται είτε στην επιτροπή ελέγχου είτε στη ανώτατη διοίκηση της εταιρείας και περιλαμβάνει προτάσεις και συστάσεις για βελτιώσεις των διαδικασιών, των λειτουργιών και των ελεγκτικών μηχανισμών της.
- Σύνοψη και εξαγωγή συμπερασμάτων: Μετά την ολοκλήρωση των παραπάνω διαδικασιών, ο ελεγκτής οφείλει να συνοψίσει τα ευρήματά του από όλη την ελεγκτική διαδικασία και να καταλήξει σε ένα συμπέρασμα προκειμένου να συντάξει την αντίστοιχη έκθεση ελέγχου.[38]

Το τελικό στάδιο της διαδικασίας του ελέγχου που διεξάγεται από τον ορκωτό ελεγκτή λογιστή είναι η διαμόρφωση γνώμης για το εάν οι οικονομικές καταστάσεις έχουν καταρτιστεί, από κάθε ουσιώδη άποψη, σύμφωνα με το εφαρμοστέο λογιστικό πλαίσιο. Επίσης, οφείλει να συμπεράνει εάν έχει αποκτήσει εύλογη διασφάλιση για το κατά πόσο οι οικονομικές καταστάσεις στο σύνολό τους δεν περιέχουν ουσιώδη

[38] Καζαντζής (2006)

ανακρίβεια, που οφείλεται είτε σε απάτη, είτε σε λάθος. Η γνώμη του ελεγκτή διαμορφώνεται με βάση τα ελεγκτικά τεκμήρια τα οποία έχει συγκεντρώσει κατά την εκτέλεση των ελεγκτικών διαδικασιών. Ανάλογα με το αποτελέσματα του ελέγχου, υπάρχουν διάφορες μορφές διατύπωσης γνώμης. Οι βασικές κατηγορίες είναι:

- **Σύμφωνη γνώμη ή μη διαφοροποιημένη γνώμη:** Στην περίπτωση αυτή, ο ελεγκτής κρίνει ότι κατά τις ελεγκτικές διαδικασίες που πραγματοποίησε κατάφερε να συγκεντρώσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια, με τα οποία αποδεικνύεται ότι οι οικονομικές καταστάσεις έχουν καταρτιστεί σύμφωνα με τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές και τα αντίστοιχα λογιστικά πρότυπα, χωρίς να υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς αυτές σε σχέση με την προηγούμενη οικονομική χρήση. Επίσης, οι οικονομικές καταστάσεις δεν παρουσιάζουν παρατηρήσεις που επηρεάζουν ουσιωδώς τις οικονομικές καταστάσεις. Στην περίπτωση αυτή ο ελεγκτής εκφράζει σύμφωνη γνώμη. Με άλλα λόγια εκφράζεται η γνώμη ότι οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν τη σωστή εικόνα της οικονομικής μονάδας.
- **Σύμφωνη γνώμη με έμφαση:** Στην περίπτωση αυτή, οι οικονομικές καταστάσεις ως σύνολο αποδίδουν σωστά την εικόνα της οικονομικής μονάδας. Ωστόσο, για την πληρέστερη ενημέρωση όλων των ενδιαφερομένων ο ελεγκτής επισημαίνει κάποιο θέμα που θεωρεί σημαντικό σε ξεχωριστή παράγραφο, η οποία ονομάζεται παράγραφος έμφασης, χωρίς όμως να τον οδηγεί σε αλλαγή της γνώμης του.
- **Γνώμη με επιφύλαξη:** Στην περίπτωση αυτή υπάρχει διαφοροποιημένη γνώμη από τον ελεγκτή. Ο ελεγκτής εκφράζει γνώμη με επιφύλαξη όταν έχει συγκεντρώσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια με βάση τα οποία συμπεραίνει ότι τα σφάλματα, είτε μεμονωμένα, είτε αθροιστικά, έχουν ουσιώδεις αλλά όχι διάχυτες επιπτώσεις στις οικονομικές καταστάσεις. Ο ελεγκτής, επίσης, θα εκφράσει γνώμη με επιφύλαξη στην περίπτωση που δεν κατάφερε να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια, αλλά συμπεραίνει ότι οι

πιθανές επιπτώσεις των μη εκτοπισθέντων σφαλμάτων, εάν υπάρχουν, στις οικονομικές καταστάσεις, θα μπορούσαν να είναι ουσιώδεις, αλλά όχι διάχυτες.[39]

- **Αδυναμία έκφρασης γνώμης:** Ο ελεγκτής, πρέπει να μην εκφράσει γνώμη όταν αδυνατεί να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια, και συμπεραίνει ότι οι πιθανές επιπτώσεις των μη εκτοπισθέντων σφαλμάτων, εάν υπάρχουν, θα μπορούσαν να είναι και ουσιώδεις και διάχυτες. Επιπλέον, ο ελεγκτής πρέπει να μην εκφράσει γνώμη όταν σε εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις που περιλαμβάνουν πολλαπλές αβεβαιότητες, συμπεραίνει ότι, παρόλο που έχει αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια αναφορικά με κάθε αβεβαιότητα, δεν είναι δυνατό να διαμορφώσει γνώμη για τις οικονομικές καταστάσεις λόγω της πιθανής αλληλεπίδρασης των αβεβαιοτήτων και των πιθανών σωρευτικών επιπτώσεών τους στις οικονομικές καταστάσεις.
- **Αρνητική γνώμη:** Ο ελεγκτής πρέπει να εκφράσει αρνητική γνώμη όταν έχοντας αποκτήσει κατάλληλα και επαρκή ελεγκτικά τεκμήρια, συμπεραίνει ότι σφάλματα, ατομικά ή αθροιστικά, είναι και ουσιώδη και διάχυτα στις οικονομικές καταστάσεις.[40]

Η έκθεση των ελεγκτών συντάσσεται αποκλειστικά από τον ορκωτό ελεγκτή λογιστή και υποβάλλεται,[41] στην τακτική γενική συνέλευση των μετόχων και στα μέλη του διοικητικού συμβουλίου. Περιλαμβάνει οπωσδήποτε τα ακόλουθα:

- Εισαγωγή, στην οποία προσδιορίζονται οι ετήσιοι λογαριασμοί που αποτελούν αντικείμενο του νόμιμου ελέγχου, καθώς και το συγκεκριμένο πλαίσιο χρηματοοικονομικής πληροφόρησης που εφαρμόσθηκε κατά την κατάρτισή τους.
- Περιγραφή του εύρους του νόμιμου ελέγχου, στην οποία αναφέρονται και τα ελεγκτικά πρότυπα, βάσει των οποίων διενεργήθηκε ο νόμιμος έλεγχος.
- Ελεγκτική γνώμη, στην οποία οι ελεγκτές εκφράζουν τη γνώμη τους με σαφήνεια, και για το κατά πόσο οι ετήσιοι λογαριασμοί παρέχουν πιστή και πραγματική εικόνα σύμφωνα με το αντίστοιχο πλαίσιο χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και για το κατά πόσον οι ετήσιοι λογαριασμοί πληρούν τα όσα προβλέπει ο

[39] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)
[40] Λουμιώτης & Τζίφας (2012)
[41] Ν. 2190/1920, αρ.37

νόμος. Η ελεγκτική γνώμη μπορεί να εκδίδεται με ή χωρίς επιφυλάξεις, να είναι αντίθετη ή σε περίπτωση που οι ελεγκτές αδυνατούν να εκφράσουν γνώμη, να λαμβάνει τη μορφή άρνησης γνώμης.

- Παραπομπή σε θέματα, στα οποία οι ελεγκτές επιθυμούν να επιστήσουν την προσοχή χωρίς να διατυπώσουν επιφυλάξεις στην ελεγκτική γνώμη.
- Ελεγκτική γνώμη σχετικά με το κατά πόσον η ετήσια έκθεση διαχείρισης του διοικητικού συμβουλίου αντιστοιχεί με τους ετήσιους λογαριασμούς του ιδίου οικονομικού έτους.

Η έκθεση υπογράφεται και χρονολογείται από τους ελεγκτές. Η δημοσίευσή της είναι υποχρεωτική μαζί με τις λογιστικές καταστάσεις, τις οποίες δημοσιεύουν οι οικονομικές μονάδες στο τέλος της κάθε χρήσης. Αντίγραφο της έκθεσης ελέγχου υποβάλλεται και στο εποπτικό συμβούλιο του ΣΟΕΛ.

3.8 ΟΦΕΛΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Οι έλεγχοι των οικονομικών καταστάσεων προσφέρουν πολλά πλεονεκτήματα. Διάφοροι οργανισμοί αποφασίζουν να επενδύσουν πολλά χρήματα για αμοιβή του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων προκειμένου να έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιούν την πληθώρα ικανοτήτων των κεφαλαιαγορών. Επειδή ο οικονομικός έλεγχος μειώνει τις πιθανότητες αναξιόπιστης πληροφόρησης, οι υποψήφιοι πιστωτές μπορεί να προσφέρουν πιστώσεις με μικρότερο επιτόκιο. Ο έλεγχος των χρηματοοικονομικών καταστάσεων βελτιώνει την πιστοληπτική ικανότητα της ελεγχόμενης εταιρείας, στο μέτρο που εμφανίζει την πραγματική εικόνα της συνολικής της θέσης.[42]

Επιπρόσθετα, ο έλεγχος έχει συχνά θετικές επιπτώσεις στην αποδοτικότητα και την ακεραιότητα του προσωπικού της ελεγχόμενης επιχείρησης. Το γεγονός ότι πρόκειται να πραγματοποιηθεί ένας ανεξάρτητος έλεγχος της συμμόρφωσης προς συγκεκριμένες πολιτικές της επιχείρησης και της ορθής εφαρμογής των κανόνων και πολιτικών λογιστικής, μειώνει τις πιθανότητες λάθους και την άσκοπη κατασπατάληση κεφαλαίου.

[42] Κουτούπης (2012)

Ο ελεγκτής κατά τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων υποβάλλει προτάσεις βελτίωσης, με αποτέλεσμα να γίνεται καλύτερη η αποδοτικότητα των λειτουργιών της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας.

Το κόστος του εξωτερικού ελέγχου είναι συνήθως αρκετά υψηλό για την ελεγχόμενη επιχείρηση, καθώς εκτός από τις αμοιβές των ελεγκτών, η επιχείρηση επιβαρύνεται επιπλέον και του κόστους των υπηρεσιών τις οποίες προσφέρει το προσωπικό της στον ορκωτό ελεγκτή.[43]

[43] Παππάς (1999)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^{Ο}

ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ:ΕΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Ο κλάδος της ακτοπλοΐας παρουσιάζει μεγάλη πρόοδο τις τελευταίες δεκαετίες, με συνεχείς βελτιώσεις του υπάρχοντος στόλου και υψηλές επενδύσεις για ναυπηγήσεις νεότευκτων πλοίων, αφού αποτελεί έναν από του σημαντικότερους τομείς τόσο της διεθνούς όσο και της εγχώριας οικονομίας. Οι συνεχείς βελτιώσεις του υπάρχοντος στόλου έχουν μειώσει αισθητά την διάρκεια των δρομολογίων σε σύγκριση με το παρελθόν που καθιστούν την ακτοπλοΐα ακόμη πιο ανταγωνιστική έναντι των αεροπορικών μεταφορών. Η Ελλάδα έχει έντονο νησιωτικό χαρακτήρα και ο κλάδος της ακτοπλοΐας προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες, αφού διασφαλίζει την διασύνδεση των εκατοντάδων ελληνικών νησιών με την ηπειρωτική χώρα.

Η Ελλάδα ανέκαθεν αποτελούσε μια παραδοσιακά ναυτιλιακή χώρα. Η εμπορική της ναυτιλία έχει παίξει σημαντικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας καθώς και στην αύξηση του κύρους της διεθνώς. Επιπλέον, ο νησιωτικός χαρακτήρας της χώρας δημιουργεί ιδιαίτερες ανάγκες για επαρκείς και ποιοτικές συγκοινωνίες. Το γεγονός αυτό μεγεθύνει την υποχρέωση της πολιτείας να διασφαλίζει τον κοινωνικό χαρακτήρα της ακτοπλοΐας που ως στόχο θα πρέπει να έχει την διατήρηση της εδαφικής συνέχειας και την εξασφάλιση των προϋποθέσεων για ισότιμη οικονομική ανάπτυξη των νησιών.[44]

Για την επίτευξη του στόχου αυτού, ο ρόλος της εμπορικής ναυτιλίας είναι πολύ σημαντικός, καθώς τα επιβατηγά και οχηματαγωγά πλοία που διαθέτει, λειτουργούν ως πλωτές γέφυρες οι οποίες αποσκοπούν στην μεταφορά εκατομμυρίων επιβατών και

[44] Παπαγιαννούλης (2002)

οχημάτων κάθε χρόνο, συνδέοντας την ηπειρωτική χώρα με τα νησιά, εξυπηρετώντας τις ανάγκες των κατοίκων των νησιών, των μεταφορών και του τουρισμού.[45]

4.2 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η ναυτιλία αποτελεί διεθνώς έναν σχολαστικά ρυθμιζόμενο τομέα εμπορικής δραστηριότητας, δεδομένης της πολυπλοκότητας του ναυτιλιακού κλάδου και της σημασίας του για την οικονομική ανάπτυξη και το εμπόριο, διεπόμενη από ένα σημαντικό αριθμό διεθνών, περιφερειακών και εθνικών κανονισμών. Για την επιτυχή διεξαγωγή και επίτευξη ποιοτικών ελέγχων, η γνώση του θεσμικού πλαισίου που διέπει την σύσταση και την λειτουργία των ναυτιλιακών επιχειρήσεων θεωρείται αναγκαία. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, η οποία αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες ναυτιλιακές δυνάμεις του κόσμου, οι ναυτιλιακές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται υπό τις βασικές συνθήκες που έχουν υπογραφεί σε διεθνές επίπεδο. Ειδικότερα, η ελληνική ναυτιλιακή νομοθεσία αποτελείται σε ένα μεγάλο μέρος από την ενσωμάτωση των διεθνών συνθηκών και κανονισμών στο εθνικό σύστημα, καθώς και από ειδικές νομοθετικές διατάξεις του κλάδου, των οποίων η επίβλεψη της εφαρμογής του υπόκειται στο εκάστοτε υπεύθυνο Υπουργείο.

Συνολικά η μεγάλη αναπτυξιακή δυναμική της ελληνικής ναυτιλίας έχει βασισθεί στην ύπαρξη ενός αρκετά σταθερού νομοθετικού πλαισίου, του οποίου τα βασικά νομοθετήματα περιλαμβάνουν: (1) τον Κώδικα Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου ΝΔ 187/73, στον οποίο περιέχονται διατάξεις δημοσίου αναγκαστικού δικαίου που αναφέρονται στους τρεις βασικούς πυλώνες της ναυτιλίας, δηλαδή το πλοίο, τους ναυτικούς και τα λιμάνια, (2) τον Κώδικα Ιδιωτικού Ναυτικού Δικαίου Ν. 3816/58, στον οποίο περιέχονται διατάξεις ενδοτικού δικαίου που ρυθμίζουν διάφορα θέματα διενέργειας του θαλάσσιου εμπορίου, συμβάσεων ναυτολόγησης, θαλάσσιας ασφάλισης κ.λπ. και (3) τις Εγκριτικές Πράξεις Νηολόγησης ΝΔ 2687/53, περί επενδύσεως και προστασίας κεφαλαίων εξωτερικού, το οποίο αφορά τη νηολόγηση πλοίων άνω των 1500κόρων

[45] Γουλιέλμος & Σαμπράκος (2002)

ολικής χωρητικότητας και ουσιαστικά αποτελεί την εγγύηση της ελληνικής Πολιτείας έναντι των πλοιοκτητών.

Από το παραπάνω νομοθετικό πλέγμα που διέπει την ελληνική ναυτιλία, ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει στο ΝΔ 2687/53, το οποίο νομοθετήθηκε για τη διευκόλυνση προσέλκυσης πλοίων στα ελληνικά νηολόγια, των οποίων οι Έλληνες πλοιοκτήτες τα νηολογούσαν με ξένη σημαία, και για τη βελτίωση του ισοζυγίου εξωτερικών λογαριασμών της χώρας δεδομένου ότι σε εκείνη την εποχή η ελληνική οικονομία υπέστη σημαντικές απώλειες λόγω της εγκατάστασης των πλοίων αυτών στα κέντρα της Νέας Υόρκης και του Λονδίνου.[46] Το άρθρο 13 του ΝΔ 2687/53 συνεχίζει μέχρι και σήμερα να αποτελεί ένας καθοριστικής σημασίας νομοθέτημα για την ελληνική εμπορική ναυτιλία και, μάλιστα, χαρακτηρίζεται από αυξημένη συνταγματική ισχύ, μέσω του άρθρου 107 του Συντάγματος, καθώς συνιστά το σημαντικότερο κίνητρο για τη νηολόγηση των πλοίων υπό ελληνική σημαία.

Ακόμη σε μία γενικότερη προσπάθεια προσέλκυσης ξένων κεφαλαίων στη χώρα, το 1967 ψηφίστηκε ο Αναγκαστικός Νόμος 89/1967 περί εγκατάστασης στην Ελλάδα των αλλοδαπών εμποροβιομηχανικών εταιρειών, με τον οποίων ουσιαστικά αποφασίστηκε πως οι αλλοδαπές επιχειρήσεις που ασχολούνται αποκλειστικά με εμπορικές εργασίες έχουν το δικαίωμα να εγκαταστήσουν υποκατάστημα στη χώρα, δημιουργώντας ένα ειδικό προνομιακό καθεστώς με σκοπό την εισροή συναλλάγματος. Αργότερα με τον Αναγκαστικό Νόμο 378/1968 ορίστηκε επιπλέον πως πλοία με ξένη σημαία των οποίων η διαχείριση, η πρακτόρευση ή αντιπροσώπευση ασκείται στην Ελλάδα από αλλοδαπές εταιρείες απαλλάσσονται από το φόρο εισοδήματος και κάθε άλλου είδους τέλους, φόρου και εισφοράς για το εισόδημά τους.[47]

Τέλος, ως προς το θεσμικό πλαίσιο που διέπει την κατηγοριοποίηση των ναυτιλιακών επιχειρήσεων στην Ελλάδα, ισχύει ότι η ναυτιλιακή επιχείρηση που έχει ως αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών θαλάσσιων μεταφορών μπορεί να δραστηριοποιείται στη χώρα εκμεταλλευόμενη δικά τις η ξένα πλοία με τις εξής νομικές μορφές: (1) Ατομική Επιχείρηση, (2) Ομόρρυθμη, Ετερόρρυθμη ή κατά μετοχής Ετερόρρυθμη Εταιρεία, (3)

[46] Καλαντζής (1990)
[47] Πουλαντζάς (2005)

Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (ΕΠΕ), (4) Ανώνυμη Εταιρεία, (5) Ειδική Ανώνυμη Ναυτική Εταιρεία, το νομικό πλαίσιο της οποίας ορίζεται με το ΝΔ 2687/53, (6) Συμπλοιοκτησία που συγκαλύπτεται από το Ν. 3816/58, (7) Ποντοπόρος Ναυτική Εταιρεία του Αναγκαστικού Νόμου 89/1967 που αναφέρθηκε παραπάνω και (8) Ναυτική Εταιρεία η οποία διέπεται από τις διατάξεις του Ν. 959/1979.

4.3 ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ

4.3.1 ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Η ναυτιλιακή λογιστική είναι ο υποκλάδος της λογιστικής επιστήμης που ακολουθεί και ελέγχει την περιουσία των ναυτιλιακών επιχειρήσεων και των αντίστοιχων πηγών προέλευσής της, καθώς και του οικονομικού αποτελέσματος που προκύπτει από αυτήν.[48] Η ναυτιλιακή λογιστική ασχολείται με τις κάθε μορφής ναυτιλιακές επιχειρήσεις, έχοντας ουσιαστικά ως αντικείμενό της το πλοίο, με το οποίο εκτελείται η επιχειρηματική δραστηριότητα με σκοπό το κέρδος. Αυτός ο υποκλάδος της λογιστικής εφαρμόζει τις αρχές της γενικής λογιστικής επιστήμης στις ιδιαιτερότητες και τα επιμέρους προβλήματα που σχετίζονται με την επιχειρηματική εκμετάλλευση των πλοίων ανάλογα με το αντικείμενο και εύρος των εργασιών, καθώς και άλλων παραμέτρων που τίθενται από την ίδια εταιρεία στο πλαίσιο που ορίζεται από την νομοθεσία.

Στην ναυτιλιακή λογιστική, ο όρος της ναυτιλίας αφορά στην πρακτική και τεχνική του πλοίου που εκτελεί μεταφορές διεθνώς με σκοπό την αποκόμιση κέρδους, ενώ ιδιαίτερη σημασία έχει ο διαχωρισμός μεταξύ της ιδιοκτησίας και της διαχείρισης του πλοίου καθώς σε πολλές περιπτώσεις οι πλοιοκτήτριες εταιρείες παραχωρούν την εμπορική εκμετάλλευση των πλοίων σε άλλες τρίτες επιχειρήσεις.[49] Στο πλαίσιο της ναυτιλιακής λογιστικής εφαρμόζονται προσαρμοσμένες οι αρχές και διατάξεις, σε αντιστοιχία με τις

[48] Λεκαράκου (2011)
[49] Πρωτοψάλτης (1999)

ιδιαιτερότητες που σχετίζονται με τη λογιστική παρακολούθηση της διαχείρισης των πλοίων και λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές της ορθής, αξιόπιστης και ρεαλιστικής καταγραφής και αναφοράς της σχετικής χρηματοοικονομικής πληροφόρησης.

Συνοπτικά η γενική ναυτιλιακή λογιστική καταγράφει και παρακολουθεί: (1) τις συναλλαγές με τους ναυτιλιακούς πράκτορες, τους προμηθευτές, τους πελάτες, τον πλοίαρχο και το λοιπό προσωπικό, τις φορολογικές και λοιπές συναλλαγές γενικά και με τον οποιονδήποτε τρίτο, (2) τα έσοδα από ταξίδια ή χρονοναυλώσεις και γενικά τα έσοδα ανά εκμετάλλευση καθώς επίσης και τα έξοδα κατ' είδος, (3) τα αποτελέσματα ανά εκμετάλλευση και συνολικά για την ναυτιλιακή επιχείρηση, και (4) τις οικονομικές καταστάσεις, διενεργώντας τον οικονομικό και διαχειριστικό έλεγχο της επιχείρησης. Επίσης, η αναλυτική ναυτιλιακή λογιστική καταγράφει, παρακολουθεί και κατανέμει τις δαπάνες ανάλογα με τον οδηγό κόστους ή τη δραστηριότητα στα κέντρα κόστους ή κέρδους ή στις μερικές εκμεταλλεύσεις, προϋπολογίζει αναλυτικά τις δαπάνες και τα έσοδα και πραγματοποιεί απολογιστικό προϋπολογιστικό έλεγχο. Αναγκαία χαρακτηριστικά για τη λογιστική καταγραφή περιλαμβάνουν το όνομα του πλοίου, το λιμένα και τον αριθμό νηολόγησης, τη χωρητικότητα, τη μέτρηση όγκου, τη μέτρηση βάρους, την κλάση και το μέγεθος του πλοίου.

4.3.2 ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ

Η ναυτιλιακή λογιστική αποτελεί ένα ιδιαίτερο κλάδο της λογιστικής, καθώς οι ναυτιλιακές επιχειρήσεις διαφοροποιούνται σημαντικά από τις χερσαίες, παρουσιάζοντας ορισμένες ιδιαιτερότητες, οι οποίες συνοψίζονται στα εξής: (1) το πλοίο αποτελεί από μόνο του μία «επιχείρηση», η οποία μάλιστα βρίσκεται εν κινήσει, πραγματοποιώντας διεθνείς μεταφορές και, άρα, θα πρέπει να προσδιορίζονται επαρκώς και με λεπτομέρεια τα έσοδα και έξοδα που δημιουργούνται κατά την πορεία αυτής της κίνησης και υλοποιούνται σε διαφορετικό νόμισμα ανάλογα με το λιμάνι προσέγγισης, (2) στις ναυτιλιακές επιχειρήσεις, τα έσοδα και έξοδα περιπλέκονται με τα μεταβλητά έκτακτα στοιχεία που συμβαίνουν κατά το δρομολόγιο του πλοίου, σε αντίθεση με τις χερσαίες επιχειρήσεις όπου το αποτέλεσμα χρήσης προσδιορίζεται σύμφωνα με τα έσοδα και

έξοδα των χερσαίων δραστηριοτήτων, γεγονός που υποδηλώνει ότι αυτά συνήθως είναι σε ένα βαθμό αναμενόμενα και εύκολα υπολογίσιμα, (3) στις ναυτιλιακές επιχειρήσεις υφίσταται η λογιστική ιδιαιτερότητα του λογαριασμού του πλοιάρχου, καθώς δεδομένου ότι το πλοίο βρίσκεται σε κίνηση, δημιουργούνται έσοδα και έξοδα σε διάφορες περιοχές, την οικονομική διαχείριση των οποίων θα πρέπει να κάνει ο πλοίαρχος, ο οποίος διαχειρίζεται τα χρηματικά διαθέσιμα και το καθημερινό εξοδολόγιο, αποδίδοντάς το στη ναυτιλιακή επιχείρηση και (4) στις χερσαίες επιχειρήσεις το λογιστικό κύκλωμα είναι συνδεδεμένο μέσω συστημάτων ενδοδικτύων, χωρίς να παρεμβάλλονται ενδιάμεσες οικονομικές διευθύνσεις, όπως συμβαίνει με το λογαριασμό πλοιάρχου.[50]

Δεδομένων των παραπάνω διαφοροποιήσεων, το αντικείμενο της ναυτιλιακής λογιστικής εντάσσεται στο Κλαδικό Λογιστικό Σχέδιο, προσαρμόζοντας τους λογαριασμούς στην εξειδικευμένη παρακολούθηση της διαχείρισης ενός πλοίου.

Οι διαφορές των ναυτιλιακών επιχειρήσεων με τις χερσαίες αναφέρονται στις επιμέρους ιδιαιτερότητες ορισμένων συναλλαγών των πρώτων, όπως είναι το δρομολόγιο που ακολουθεί το πλοίο. Έτσι, ο υπεύθυνος του λογιστηρίου μιας ναυτιλιακής εταιρείας οφείλει να επιλέξει το κατάλληλο λογιστικό σύστημα και τις αντίστοιχες λογιστικές πρακτικές, να καταρτίσει σχέδιο λογαριασμών βάσει των επιχειρησιακών αναγκών, να προσαρμόσει τη συνδεσμολογία των λογαριασμών και να παρακολουθεί βάσει του σχεδίου τις μεταβολές των περιουσιακών στοιχείων και των στοιχείων εκμετάλλευσης του πλοίου.

Η διαχείριση της λογιστικής λειτουργίας στις ναυτιλιακές επιχειρήσεις χαρακτηρίζεται από ορισμένες δυσχέρειες συγκριτικά με τις χερσαίες εταιρείες, οι οποίες σχετίζονται κατά βάση με το γεγονός ότι το αντικείμενο της εμπορικής δραστηριότητας και εκμετάλλευσης, το πλοίο, πραγματοποιεί διεθνή δρομολόγια, πραγματοποιώντας συναλλαγές και άλλες οικονομικές πράξεις σε πάνω από ένα νομίσματα.[51] Τα παραστατικά αυτών των πράξεων φτάνουν με χρονική καθυστέρηση στο λογιστήριο, με αποτέλεσμα οι λογαριασμοί να παρέχουν καθυστερημένη πληροφόρηση σχετικά με τη διαμόρφωση των μεγεθών, ενώ η διενέργεια των συναλλαγών σε διάφορα νομίσματα

[50] Ελευθερίου (2013)
[51] Λεκαράκου (2011)

απαιτεί ειδικό λογιστικό χειρισμό, δεδομένων των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Ένα ακόμη ζήτημα ιδιαίτερης λογιστικής αντιμετώπισης είναι πως στις ναυτιλιακές επιχειρήσεις, η μεγαλύτερη δαπάνη αφορά τις τακτικές επισκευές των πλοίων, οι οποίες υπερβαίνουν χρονικά τη μία χρήση, ενώ θα πρέπει να σημειωθεί πως ένα σημαντικό μέρος των εξόδων μετατρέπεται σε απαιτήσεις (π.χ. δαπάνες επισκευής από ζημιές που καλύπτονται από ασφαλιστήρια συμβόλαια) που ομοίως απαιτούν ειδική λογιστική παρακολούθηση. Συμπερασματικά η ναυτιλιακή λογιστική χαρακτηρίζεται από αρκετές ιδιαιτερότητες, τόσο ως προς το σχέδιο λογαριασμών όσο και ως προς την παρακολούθηση των εγγραφών.

4.3.3 ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω αναγκών, οι ναυτιλιακές επιχειρήσεις πέρα από την εξειδικευμένη παρακολούθηση της ειδικής λογιστικής που χρησιμοποιούν, τηρούν και κάποια λογιστικά βιβλία τα οποία δεν είναι οργανικά συνδεδεμένα με το λογιστικό σύστημα αλλά παρέχουν σημαντικά στοιχεία για την σωστή σύνταξη ημερολογιακών εγγραφών.[52] Τα βιβλία αυτά είναι: 1) Το βιβλίο κινήσεως πλοίου, 2) το βιβλίο κατανάλωσης καυσίμων και λιπαντικών, 3) Μητρώο μελών του Πληρώματος, 4) Το βιβλίο Πρωτοκόλλου λαμβανομένων δικαιολογητικών.

Ακόμη, όμως, και αν τηρούνται με τον σωστό τρόπο τα βιβλία (λογιστικά και μη), η καταγραφή των γεγονότων δεν είναι επαρκής εάν δεν υπάρχει σωστός προγραμματισμός, μεθοδικότητα και κατάλληλη οργάνωση. Η λογιστική οργάνωση έχει βελτιωθεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια μέσω των σύγχρονων μηχανογραφικών μέσων. Για να υπάρχει όμως σωστή λογιστική οργάνωση, πρέπει να τηρούνται και να ακολουθούνται οι λογιστές αρχές και τα λογιστικά πρότυπα, έτσι ώστε τα στοιχεία που προκύπτουν να είναι συγκρίσιμα μέσα στην ίδια την επιχείρηση αλλά και μεταξύ ομοειδών επιχειρήσεων.[53]

[52] Διακομιχάλης (2013)
[53] Παζαρζή (2016)

4.3.4 ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΣΤΗΝ ΝΑΥΤΙΛΙΑ

Η θεσμοθέτηση των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (ΔΛΠ) και των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ), μετέβαλε σημαντικά τη γενικότερη φιλοσοφία της λογιστικής επιστήμης, εισάγοντας νέες λογιστικές έννοιες , όπως η εύλογη αξία, και νέες μεθόδους λογιστικής αντιμετώπισης των περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων των επιχειρήσεων, οι οποίες μάλιστα τοποθετούνται πιο κοντά στις πραγματικές αξίες, όπως αυτές γίνονται κατανοητές στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον. Η εφαρμογή των ΔΛΠ και η σταδιακή μετάβαση σε αυτό το νέο λογιστικό καθεστώς από τα εθνικά λογιστικά πρότυπα που χρησιμοποιούνται σε κάθε χώρα προσφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως είναι η συγκρισιμότητα των οικονομικών καταστάσεων και η αξιοπιστία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης που παρέχεται στους χρήστες τους, με αποτέλεσμα την ευκολότερη προσέλκυση επενδυτικών κεφαλαίων που απαιτούνται για τη χρηματοδότηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας διεθνώς. Από την άλλη πλευρά, η μετάβαση στα ΔΛΠ και ΔΠΧΑ δεν αποτελεί ένα εύκολο εγχείρημα, καθώς ορισμένες έννοιες και πρακτικές της λογιστικής διαφοροποιούνται σημαντικά με αυτά τα λογιστικά πρότυπα συγκριτικά με προηγούμενες λογιστικές πρακτικές.[54]

Όπως συμβαίνει και με τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας, η υιοθέτηση των ΔΛΠ από τις ναυτιλιακές επιχειρήσεις ανέδειξε μια σειρά ζητημάτων λογιστικού χειρισμού που εγείρει διάφορους προβληματισμούς και πρακτικές δυσκολίες. Παρόλα αυτά, ολοένα και περισσότερες ναυτιλιακές εταιρείες χρησιμοποιούν πλέον τα ΔΛΠ, λαμβάνοντας βέβαια υπόψη και τις απαιτήσεις εφαρμογής τους που απορρέουν από το αντίστοιχο θεσμικό και κανονιστικό περιβάλλον.[55] Παραδειγματικά, στην ΕΕ, χρήση των ΔΛΠ είναι υποχρεωτική για τις εισηγμένες εταιρείες από το 2005 και μετά. Σε έρευνα[56] που πραγματοποιήθηκε στη ναυτιλιακή αγορά, διαπιστώθηκε πως οι περισσότερες ναυτιλιακές επιχειρήσεις ανά τον κόσμο χρησιμοποιούν πλέον τα ΔΛΠ, ενώ σημαντικό είναι το γεγονός ότι η ναυτιλία των ΗΠΑ μεταβαίνει πλέον στο καθεστώς των ΔΠΧΑ από τα αμερικάνικα US GAAPs.

[54] Νεγκάκης (2017)
[55] Νεγκάκης, (2017)
[56] KPMG (2011)

Στην ίδια έρευνα[57], τεκμηριώθηκε πως ο αντίκτυπος των ΔΛΠ στον κλάδο της ναυτιλίας είναι εξαιρετικά σημαντικός όσον αφορά την ποιότητα της λογιστικής πληροφόρησης που δημοσιεύεται στις οικονομικές καταστάσεις των ναυτιλιακών επιχειρήσεων, καθώς και τους τρόπους λογιστικής αντιμετώπισης ορισμένων μεγεθών και εννοιών, όπως τα πάγια περιουσιακά στοιχεία, δηλαδή ουσιαστικά τα πλοία, η αποτίμησή τους και οι συμφωνίες χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing). Συγκεκριμένα, οι σημαντικότερες περιοχές ης ναυτιλιακής λογιστικής που επηρεάζονται από την εφαρμογή των ΔΛΠ περιλαμβάνουν τα εξής: (1) το κόστος κεφαλαιοποίησης, (2) τις μεθόδους απόσβεσης και αποτίμησης και την υπολειμματική αξία των πλοίων, (3) την απομείωση των μη χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, (4) τις συμφωνίες μίσθωσης, (5) την παρουσίαση των ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων και τις από κοινού συμφωνίες, (6) το λογιστικό χειρισμό των εσόδων και των εξόδων, (7) τη λογιστική αντιμετώπιση των χρηματοοικονομικών μέσων, και (8) τη λογιστική πληροφόρηση ανά κλάδο δραστηριότητας. Επιπλέον, ένα ζήτημα που διερευνάται στο πεδίο αυτό αφορά και τις δυσκολίες που εμφανίζονται στις ναυτιλιακές εταιρείες που μεταβαίνουν στα ΔΛΠ για πρώτη φορά. Σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή της ναυτιλιακής λογιστικής στην πράξη, λαμβάνοντας υπόψη και τις κατευθύνσεις των ΔΛΠ και ΔΠΧΑ παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες, δεδομένης και της πολύπλοκης επιχειρησιακής πραγματικότητας της ναυτιλιακής βιομηχανίας.

Αντίστοιχα, για τις εταιρείες που δεν τηρούν τα ΔΠΧΑ εφαρμόζονται τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα (ΕΛΠ)[58]. Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα με τα οποία ασχολείται, είναι ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων με βάση συγκεκριμένα κριτήρια σε 4 κατηγορίες μεγεθών. Τα κριτήρια αφορούν το μέγεθος ενεργητικού, τα έσοδα και το μέσο όρο προσωπικού. Επιπλέον, περιέχει ένα σύνολο διατάξεων που αφορούν τόσο τη λογιστική διαδικασία, όπως τον τρόπο τήρησης των λογιστικών αρχείων ή το λογιστικό χειρισμό των παραστατικών, όσο και τα στοιχεία σχετικά με τις οικονομικές καταστάσεις, όπως οι αρχές σύνταξης των οικονομικών καταστάσεων. Επιπλέον, περιέχει διατάξεις σχετικά με τον λογιστικό χειρισμό των στοιχείων των οικονομικών καταστάσεων όπως η αποτίμηση και η απόσβεσή τους. Τέλος, περιέχει άρθρα σχετικά με

[57] KPMG (2011)
[58] Ν. 4308/14

τις γνωστοποιήσεις που πρέπει να κάνει μια επιχείρηση καθώς και το τι ισχύει για τις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις. Επιπλέον, περιέχει τον τρόπο κατηγοριοποίησης των ομίλων σε μικρούς, μεσαίους και μεγάλους. Ο παραπάνω διαχωρισμός είναι πολύ σημαντικός καθώς, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που αναφέρονται στον νόμο, μόνο οι μεγάλοι όμιλοι είναι υποχρεωμένοι να καταρτίζουν ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις.

4.4 Ο ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΣΤΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

4.4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Τα τελευταία χρόνια, και υπό το βάρος πολλών οικονομικών σκανδάλων, ο εξωτερικός έλεγχος ρίχνει ολοένα και περισσότερο βάρος στην επισκόπηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου των ελεγχόμενων εταιρειών, κυρίως όσον αφορά τις δικλείδες ασφαλείας (σημεία ελέγχου) που τίθενται από τις ίδιες τις εταιρείες γύρω από τα συστήματα χρηματοοικονομικής τους διαχείρισης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο νόμος Sarbanes – Oxley (2002) των Η.Π.Α. , ο οποίος επιβάλλει στις εταιρίες που έχουν εισηγμένες μετοχές στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης να έχουν καταγεγραμμένες τις δικλείδες ασφαλείας που έχουν θέσει για ασφαλή χρηματοοικονομική διαχείριση, να αυτό-αξιολογούνται και να πιστοποιούν τόσο ο Διευθύνων Σύμβουλος, όσο και ο Οικονομικός Διευθυντής για την επάρκειά τους ετησίως, όπως και ο εξωτερικός ελεγκτής τους. Όλοι οι ανωτέρω επιβάλλεται να διενεργούν δοκιμές αξιολόγησης του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας ετησίως τα οποία θα διαφέρουν ανάλογα με την σημαντικότητα της ελεγχόμενης διαδικασίας.[59]

[59] Κουτούπης (2012)

4.4.2 ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥ

Ο εξωτερικός ελεγκτής υποχρεούται να έχει άμεση πληροφόρηση για βασικά ζητήματα ελεγχόμενης επιχείρησης, τα οποία σχετίζονται με το είδος της επιχείρησης και τη νομική μορφή της, τη διοίκηση, και τις οικονομικές καταστάσεις προηγούμενων ετών. Πιο αναλυτικά ενδιαφέρεται για τα εξής θέματα:

- Ενημέρωση για την οργάνωση και τις συνθήκες λειτουργίας της επιχείρησης. Για την ενημέρωση αυτή αντλούνται πληροφορίες από το καταστατικό της επιχείρησης, την ειδική νομοθεσία που είναι σε ισχύ από την διοικητική και τεχνική διάρθρωση της επιχείρησης. Επίσης το αντικείμενο εργασιών και η λογιστική οργάνωση της οικονομικής μονάδας που πρόκειται να ελεγχθούν παίζει σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση αυτή.
- Γενική μελέτη και εκτίμηση υφιστάμενου συστήματος ελέγχου. Βοηθητικά «εργαλεία» στη μελέτη αυτή θεωρούνται ο πίνακας του διοικητικού προσωπικού, οι διάφορες διαδικασίες αγορών και πωλήσεων καθώς και οι μισθοδοτικές καταστάσεις.
- Προγραμματισμός του ελέγχου με τον οποίο θα καθοριστούν οι επιμέρους ελεγκτικές διαδικασίες που θα εφαρμοστούν για κάθε λογαριασμό.

Στις διαδικασίες ελέγχου μιας ναυτιλιακής επιχείρησης περιλαμβάνεται, όταν αυτό είναι δυνατό, η επίσκεψη του ελεγκτή στους τόπους εκμετάλλευσής της, δηλαδή τα πλοία για άμεση επισκόπηση. Παράλληλα, όσον αφορά τη λογιστική οργάνωση, ο ελεγκτής πρέπει να δίνει βάση στο λογιστικό σχέδιο που ακολουθεί η επιχείρηση και να λαμβάνει τις απαραίτητες πληροφορίες από τα συγκεντρωτικά και αναλυτικά βιβλία.

Κατά την διάρκεια των προκαταρκτικών ελεγκτικών διαδικασιών, διαμορφώνεται ένα ερωτηματολόγιο, οι απαντήσεις του οποίου παρουσιάζουν την πραγματική «εικόνα» της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας. Ανάμεσα στις ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο αυτό είναι αν τα τηρούμενα βιβλία είναι αυτά

που προβλέπει η νομοθεσία, εάν το λογιστήριο έχει επαρκές προσωπικό, εάν υπάρχει τμήμα εσωτερικού ελέγχου κ.α.

Από την άλλη μεριά, οι αρμόδιοι της ναυτιλιακής επιχείρησης, είναι υποχρεωμένοι να έχουν στην κατοχή τους μια λίστα στην οποία να περιλαμβάνονται όλες οι πληροφορίες που αφορούν τα πλοία που διαχειρίζεται ή εκμεταλλεύεται. Μια συνοπτική παρουσίαση όλων των σταδίων του ελέγχου είναι αυτή που παρουσιάζεται στη συνέχεια.[60]

1. Καθορισμός των όρων της ανάθεσης του ελέγχου
2. Σχεδιασμός:

    - Απόκτηση γνώσεων για τον ελεγχόμενο
    - Ανάπτυξη γενικού ελεγκτικού σχεδίου
    - Συντονισμός του προς εκτέλεση έργου
3. Προσδιορισμός του βαθμού αξιοπιστίας του εσωτερικού ελέγχου

    - Εντοπισμός, τεκμηρίωση και επαλήθευση ελεγκτικών διαδικασιών
    - Συνεκτίμηση επιρροής περιβαλλοντολογικών παραγόντων
    - Καθορισμός του είδους, πεδίου εφαρμογής και έκταση των αναγκαίων ουσιαστικών διαδικασιών
4. Εκτέλεση ουσιαστικών διαδικασιών
5. Έκθεση επί των οικονομικών καταστάσεων

Για να σχηματίσει γνώμη ο εξωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να βασιστεί στον εσωτερικό έλεγχο με την προϋπόθεση να έχει εμπιστοσύνη στον εσωτερικό ελεγκτή ή να πειστεί ότι οι διαδικασίες είναι αποτελεσματικές. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την χρησιμοποίηση ενός ερωτηματολογίου ή την συμπλήρωσή του από το προσωπικό της ναυτιλιακής επιχείρησης. Τα αποτελέσματα αυτού θα αξιολογηθούν από τον εξωτερικό ελεγκτή και οι τυχόν αδυναμίες που θα εντοπισθούν θα γνωστοποιηθούν στην διοίκηση της οικονομικής μονάδας.

[60] IFAC (2010)

Επίσης πρέπει να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια[61] αναφορικά με τη συμμόρφωση της ελεγχόμενης εταιρείας με σχετικούς νόμους ή κανονισμούς που έχουν άμεση επίπτωση στον προσδιορισμό ουσιωδών ποσών και γνωστοποιήσεων στις οικονομικές καταστάσεις. Εάν υπάρχουν περιπτώσεις μη συμμόρφωσης με το νόμο ή τους κανονισμούς που έχουν άμεση επίδραση στις οικονομικές καταστάσεις, υπάρχουν συγκεκριμένες διαδικασίες που βοηθούν στην εύρεση των περιπτώσεων αυτών.

4.4.3 ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΚΤΙΜΗΣΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Για την εκτίμηση συστήματος εσωτερικού ελέγχου πρέπει να καταρτιστεί κατάλληλο ερωτηματολόγιο οι απαντήσεις του οποίο πρέπει να διασταυρώνονται για την ακρίβειά τους. Αποτελούν ένα τρόπο για να διαπιστωθεί το επίπεδο του εσωτερικού ελέγχου μέσα στην ελεγχόμενη οικονομική μονάδα αλλά και μία υπενθύμιση προς τον εξωτερικό ελεγκτή αν λειτουργούν οι εξασφαλίσεις που πρέπει να παρέχει το σύστημα. Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται συνοπτικά ερωτηματολόγια εσωτερικού ελέγχου για βασικούς λειτουργικούς τομείς ναυτιλιακής επιχείρησης.[62]

4.4.3.1 ΓΕΝΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1) Τα λογιστικά βιβλία που τηρούνται από την επιχείρηση
    - Είναι ενημερωτικά σωστά;
    - Τηρούν όλες τις διατάξεις της νομοθεσίας;
    - Συμφωνούν με τα ισοζύγια κάθε μήνα;
2) Το λογιστήριο της επιχείρησης είναι επαρκώς και κατάλληλα επανδρωμένο;
3) Το προσωπικό του λογιστηρίου είναι ανεξάρτητο από τα άλλα τμήματα της επιχείρησης;

[61] Λουμιώτης & Τζίφας (2012), ΔΠΕ 250
[62] Πρωτοψάλτης & Σαρακοστίδης (2003)

4) Υπάρχει κανονισμός λειτουργίας της επιχείρησης από τα ανώτερα στελέχη;
5) Η εργασία του εσωτερικού ελέγχου είναι επαρκής;
6) Υπάρχουν προγράμματα εσωτερικού ελέγχου;

4.4.3.2 ΧΡΗΜΑΤΙΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ (ΤΑΜΕΙΟ ΚΑΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ) – ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΕΣ ΣΕ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ

1. Ελέγχονται οι καταχωρήσεις των εισπράξεων τοις μετρητοίς, με εμβάσματα ή με επιταγές;
2. Εκτός από τους εισπράκτορες, υπάρχουν άλλα άτομα της οικονομικής μονάδας που να εισπράττουν χρήματα;
3. Πραγματοποιούνται εισπράξεις μέσω εισπρακτόρων;
4. Υπάρχουν προαριθμημένα εντάλματα πληρωμών;
5. Είναι καθορισμένο το μέγιστο ύψος υπολοίπου που υπάρχει στο ταμείο;
6. Τα στελέχη των επιταγών που χορηγούνται από την τράπεζα καταχωρούνται σε ειδικό βιβλίο;
7. Ο εσωτερικός ελεγκτής πραγματοποιεί αιφνιδιαστικές καταμετρήσεις ταμείων;
8. Γίνεται μηνιαία συμφωνία των λογαριασμών καταθέσεων με τα αντίστοιχα αντίγραφα κίνησης, λογαριασμών (extraits) των τραπεζών;
9. Πραγματοποιείται παρακολούθηση και έλεγχος του εκτοκισμού των καταθέσεων;
10. Γίνεται «διασταύρωση» των εγγράφων μεταξύ των λογαριασμών ταμείου, τραπεζών και επιταγών;
11. Οι φυσικοί τίτλοι, τα δικαιολογητικά συμμετοχών και τα στοιχεία των επενδύσεων, φυλάσσονται σε ασφαλή θυρίδα;
12. Υπάρχει κατάλληλος διαχωρισμός καθηκόντων μεταξύ προσωπικού ως προς τη διαχείριση χρεογράφων, είσπραξη εισοδήματος από αυτά και τη λογιστική παρακολούθησή τους;
13. Υπάρχουν αρμόδιοι επί των χρεογράφων που παρακολουθούν την εμπρόθεσμη είσπραξη των εξ αυτών εισοδημάτων, τις εμπρόθεσμες δηλώσεις φορολογικών

υποχρεώσεων ή εισοδήματος και τις εμπρόθεσμες αντικαταστάσεις παλαιών με νέους τίτλους;[63]

4.4.3.3 ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ (ΠΕΛΑΤΕΣ – ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΧΡΕΩΣΤΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ) - ΕΝΣΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΥΛΑ ΠΑΓΙΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Τα λογιστικά υπόλοιπα πελατών – πρακτορείων, συμφωνούν με τους λογαριασμούς πελάτες πρακτορεία;
2. Γνωστοποιούνται κατά περιόδους τα υπόλοιπα σε όλους τους πελάτες – πρακτορεία ή ζητείται από αυτούς απάντηση ως προς το σύμφωνό τους;
3. Χορηγούνται από την εταιρεία μακροπρόθεσμα δάνεια ή πιστώσεις;
4. Εάν ναι, εγκρίνονται αυτά από κάποιο αρμόδιο πρόσωπο ή όργανο της διοίκησης;
5. Οι επιταγές, οι συναλλαγματικές και τα γραμμάτια εισπρακτέα, φυλάσσονται σε ασφαλή θέση;
6. Γίνονται έλεγχοι ως προς τις επισφαλείς και ανεπίδεκτες εισπράξεως απαιτήσεις, για τον προσδιορισμό:
    - Των απαιτούμενων ενεργειών;
    - Των προβλέψεων για αυτές;
7. Η εταιρεία τηρεί επαρκώς, λεπτομερή και πλήρως ενημερωμένα μητρώα των πάγιων περιουσιακών στοιχείων και των αποσβέσεών τους;
8. Η εταιρεία προβαίνει:
    - Σε περιοδική απογραφή του κινητού, κυρίως πάγιου εξοπλισμού;
    - Σε περιοδικές εκτιμήσεις του πάγιου ενεργητικού προς το σκοπό προσδιορισμού του ασφαλιστέου ποσού;
9. Για τυχόν προσθήκες υφίσταται προέγκριση του Διοικητικού Συμβουλίου;
10. Η μέθοδος υπολογισμού των αποσβέσεων, καθορίζεται από τη Διοίκηση και ακολουθείται παγίως;
11. Υπάρχει σύστημα διάκρισης των δαπανών σε δαπάνες βελτιώσεως και συντηρήσεως;

[63] Σαρακοστίδης, (2013)

12. Ο καθορισμός της φύσεως του άυλου ενεργητικού και η λογιστική του αντιμετώπιση ελέγχονται από ανώτερο υπάλληλο που είναι ανεξάρτητος από το προσωπικό;[64]

4.4.3.4 ΑΓΟΡΕΣ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ – ΤΙΜΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ

1. Οι αγορές σημαντικής αξίας διενεργούνται κατόπιν:
    - Διαγωνισμών;
    - Προσφορών;
2. Διενεργούνται σημαντικές αγορές ή μικροαγορές επιτοπίως από αρμόδιους των πλοίων ή των υποκαταστημάτων;
3. Ενεργούνται οι αγορές με βάση προκαθορισμένα συστήματα ασφαλείας;
    - Ειδών τροφοδοσίας;
    - Καυσίμων και λιπαντικών;
    - Ανταλλακτικών;
    - Τσιγάρων – Ποτών;
    - Ειδών καταστημάτων;
    - Χρωμάτων και άλλων αναλώσιμων υλικών;

4. Τα τιμολόγια αγορών ελέγχονται ως προς:
    - Τις τιμές μονάδας με αντιπαραβολή τη γενόμενη προσφορά;
    - Τις αριθμητικές πράξεις
    - Τα έξοδα μεταφοράς;
    - Φόρος Προστιθέμενης Αξίας;
    - Τις εκπτώσεις;

5. Τηρείται ιδιαίτερο ημερολόγιο αγορών;
6. Υπάρχει καθιερωμένο και ικανοποιητικό σύστημα παραγγελιών;

[64] Σαρακοστίδης (2013)

7. Ελέγχονται τα τιμολόγια με τις παραγγελίες και άλλα σχετικά δικαιολογητικά των παραληφθέντων εμπορευμάτων και υπηρεσιών;
8. Τα πρόσωπα που υπογράφουν επιταγές πληρωτέες ή συναλλαγματικές (για λογαριασμό της εταιρείας) αντλούν την εξουσία τους με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου;
9. Τηρούνται τα κατάλληλα βιβλία αξιογράφων; (επιταγών πληρωτέων, γραμματίων πληρωτέων κ.λπ.)
10. Τηρούνται βιβλία αποθήκης στα πλοία κατά ποσότητα και αξία;
11. Υπάρχει αποτελεσματική διαφύλαξη των αποθεμάτων;
12. Οι τυχόν σημαντικές αποκλίσεις των αποθεμάτων από τα αντίστοιχα βιβλία αποθήκης, ελέγχονται ή αιτιολογούνται καταλλήλως;
    Εμφανίζονται συχνά τέτοιες αποκλίσεις;
13. Ορίζονται από τη Διοίκηση, όπου ενδείκνυται, ανώτατα και κατώτατα όρια αποθεμάτων;
14. Ακολουθείται παγίως η ίδια μέθοδος αποτίμησης των αποθεμάτων;
    - Γίνεται επιθεώρηση;
    - Τηρούνται δελτία εισαγωγής, εξαγωγής;
    -

4.4.3.5 ΔΑΝΕΙΑ- ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ- ΕΠΙΤΑΓΕΣ ΠΛΗΡΩΤΕΕΣ – ΓΡΑΜΜΑΤΙΑ ΠΛΗΡΩΤΕΣ – ΠΙΣΤΩΤΕΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗΣ

1. Πώς πραγματοποιούνται τα δάνεια προς την εταιρεία;
2. Εξετάζονται αν είναι συμφέροντες οι όροι;
3. Υπάρχουν και τηρούνται βιβλία ή φάκελοι με τους όρους κι τις λοιπές λεπτομέρειες που διέπουν τα λαμβανόμενα δάνεια και πιστώσεις;
4. Το σύστημα προμηθειών εξασφαλίζει τα συμφέροντα της εταιρείας;[65]
5. Εφόσον τηρούνται ιδιαίτερες μηχανογραφικές εφαρμογές γίνονται τακτικά λογιστικές συμφωνίες στους ανωτέρω γενικούς λογαριασμούς;

[65] Σαρακοστίδης (2013)

4.4.3.6 ΥΠΟΧΕΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΑ ΤΑΜΕΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ – ΜΙΣΘΟΔΟΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

1. Τις φορολογικές υποθέσεις χειρίζονται:
    - Υπάλληλοι της εταιρείας;
    - Εξωτερικοί φοροτεχνικοί εμπειρογνώμονες;

2. Η Διοίκηση ελέγχει με τους φοροτεχνικούς εμπειρογνώμονες τη φορολογική κατάσταση για τις απαιτούμενες προβλέψεις;
3. Οι αποδόσεις των άμεσων και έμμεσων φόρων και λοιπών εισφοροκρατήσεων υπέρ Ελληνικού Δημοσίου και Ασφαλιστικών Οργανισμών κύριας και επικουρικής ασφάλισης γίνονται κατόπιν κατάλληλου ελέγχου και εγκρίσεως;
4. Η μισθοδοσία προσωπικού και πληρωμάτων εγκρίνεται από πρόσωπο που είναι εξουσιοδοτημένο από τη Διοίκηση;
5. Υφίσταται έγκριση για όλες τις αλλαγές μισθών, ημερομισθίων, προσλήψεων και απολύσεων (προσωπικού και πληρωμάτων);
6. Τα καθήκοντα των προσώπων που συντάσσουν τις μισθοδοτικές καταστάσεις είναι σαφώς διακεκριμένα από εκείνα των προσώπων που ενεργούν τις πληρωμές;
7. Οι προκαταβολές που χορηγούνται στο προσωπικό και στα πληρώματα εγκρίνονται αρμοδίως;
8. Το προσωπικό που καταρτίζει τις μισθοδοτικές καταστάσεις έχει σχέση με την έκδοση των επιταγών ή και την τήρηση των λογιστικών βιβλίων;
9. Υπάρχουν πληρώματα ή προσωπικό που πληρώνονται με επιταγές, ελέγχονται οι επιταγές αυτές αν πληρώθηκα από την τράπεζα;
10. Αν οι πληρωμές γίνονται σε μετρητά εκδίδονται αποδείξεις πληρωμής;
11. Διενεργούνται από την εταιρεία προβλέψεις για συνταξιοδοτήσεις υπαλλήλων λόγω κανονικής ή πρόωρης αποχωρήσεως τους από την υπηρεσία;

4.4.3.7 ΛΟΙΠΟΙ ΤΟΜΕΙΣ

1. Εάν οι μετοχές της εταιρείας είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, και αν οι μετοχές είναι ονομαστικές, τηρείται αθεώρητο βιβλίο – μητρώο μετοχών και μετόχων; Είναι πλήρως ενημερωμένο;
2. Εάν οι μετοχές είναι εισηγμένες τηρείται και ενημερώνεται το μετοχολόγιο, κατόπιν επικοινωνίας με το Κεντρικό Αποθετήριο Αξιών;
3. Παρακολουθούνται επαρκώς και εφαρμόζονται οι αποφάσεις της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς;
4. Όσον αφορά τα έξοδα, λαμβάνεται για κάθε ένα από αυτά το αναγκαίο παραστατικό στοιχείο; Είναι εγκεκριμένο σύμφωνα με τις οδηγίες της Διοίκησης; Υπάρχει προϋπολογισμός εξόδων;
5. Υπάρχει δυνατότητα περιορισμού των εξόδων με καλύτερη οργάνωση και συντονισμό των υπηρεσιών;
6. Σχετικά με τα έσοδα υπάρχει ικανοποιητικό σύστημα βεβαίωσης και είσπραξης εσόδων;
7. Ενημερώνονται εγκαίρως οι λογαριασμοί εσόδων;
8. Υπάρχει τρόπος αύξησης εσόδων;
9. Παρακολουθείται η εφαρμογή του ΕΓΛΣ συνεχώς κατά την κατάρτιση οικονομικών καταστάσεων τέλους χρήσης;
10. Υπάρχουν προβλήματα που θα καθυστερήσουν την σύνταξη ή ολοκλήρωση των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων πέρα από τις νόμιμες προθεσμίες;
11. Ποιες βελτιώσεις απαιτεί το σύστημα ώστε οι οικονομικές καταστάσεις να έχουν ολοκληρωθεί μέχρι τον Σεπτέμβριο του επόμενου από τη λήξη της χρήσης του;[66]

4.4.4 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΑ ΕΛΕΓΧΟΥ

Για να υπάρξει αποδοτικός έλεγχος[67], θα πρέπει να τηρούνται όλες οι αρχές ου αναφέρονται στα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα και κυριότερα να υπάρχει σχεδιασμός και πρόγραμμα ελέγχου.

[66] Σαρακοστίδης (2013)

Στη διαδικασία του ελέγχου πρέπει να υπάρχει επαρκές σχέδιο που να αφορά τη δομή, την οργάνωση και το συντονισμό των διαδικασιών που θα ακολουθηθούν από τα άτομα που καταρτίζουν τον έλεγχο.

Το πρόγραμμα του ελέγχου περιλαμβάνει μία αναλυτική περιγραφή των ελεγκτικών διαδικασιών που χρειάζεται να εφαρμοστούν για τον έλεγχο κάθε λογαριασμού. Αναλυτικότερα περιλαμβάνει:

- Πρόγραμμα ενημέρωσης μόνιμου φακέλου
- Πρόγραμμα προκαταρκτικού ελέγχου
- Πρόγραμμα τελικού

Το πρόγραμμα ελέγχου είναι εξαιρετικά σημαντικό γιατί παρέχει μία καθοδήγηση στο άτομο που πραγματοποιεί τον έλεγχο, παρέχει αποδεικτικό στοιχείο για όλες τις διαδικασίες που έχουν διενεργηθεί, μειώνεται η πιθανότητα να παραλειφθούν ορισμένες οι διαδικασίες και διευκολύνει την «παρακολούθηση» των διαδικασιών από προϊστάμενους και υπεύθυνους του ελέγχου.

4.4.5 ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – ΦΑΚΕΛΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ – ΜΟΝΙΜΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ

Η εκτέλεση κάθε ελεγκτικής εργασίας καθώς και η τεκμηρίωση του πορίσματος ελέγχου θα πρέπει να προκύπτει από τα φύλα εργασίας[68], συνταχθέντα από τον ελεγκτή. Τα φύλλα εργασίας αποτελούν απαραίτητο συστατικό της διαδικασίας ελέγχου καθώς περιλαμβάνουν όλο το αποδεικτικό υλικό που έχει συγκεντρωθεί από τους ελεγκτές και αφορούν όλες τις ελεγκτικές διαδικασίες που έχουν διενεργηθεί καθώς και τις διαπιστώσεις ελέγχου.

Τα φύλα εργασίας υπογράφονται κατά σελίδα, συντάσσονται πλήρως και λεπτομερώς από τον ελεγκτή και είναι άκρως απόρρητα. Εάν δεν συνταχθούν τα αντίστοιχα φύλλα εργασίας, ο έλεγχος θεωρείται ότι δεν έχει ολοκληρωθεί. Παράλληλα, θα πρέπει να προσαρμόζονται ανάλογα με το ελεγκτικό αντικείμενο, να φυλάσσονται κατά τη

[67] Λουμιώτης & Τζίφας (2012), ΔΠΕ 200
[68] Παπαστάθης (2003)

διάρκεια της χρήσης αλλά και μετά την περάτωση του ελέγχου ως απόρρητα έγγραφα και ο ελεγκτής να λαμβάνει γνώση των φύλλων εργασίας του προηγούμενου ελέγχου.

Τα φύλλα εργασίας πρέπει να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τα παρακάτω:

- Το πρόγραμμα ελέγχου
- Το ερωτηματολόγιο του εσωτερικού ελέγχου συμπληρωμένο μαζί με διάφορες σημειώσεις του ελεγκτή
- Τις επιστολές της Διοίκησης
- Τις επιβεβαιωτικές επιστολές τρίτων (πελατών, τραπεζών κ.λπ.)
- Τα κατάλληλα αποσπάσματα από τα πρακτικά συνεδριάσεων του Διοικητικού Συμβουλίου και των Γενικών Συνελεύσεων
- Διάφορες καταστάσεις, πίνακες, σημειώσεις και σχόλια του ελεγκτή
- Πληροφορίες και διευκρινίσεις για την πληρέστερη παρουσίαση του ελέγχου
- Τις ελεγκτικές διαδικασίες που εφαρμόστηκαν
- Τις παρατηρήσεις ελέγχου

Οι ελεγκτές συνήθως τηρούν δύο φακέλους για να ταξινομηθούν τα φύλλα εργασίας, το μόνιμο φάκελο και το φάκελο ελέγχου της ελεγχόμενης χρονικής περιόδου. Η ταξινόμηση των φύλλων εργασίας μέσα σε αυτούς τους φακέλους γίνεται με βάση την αρίθμηση των φύλλων εργασίας.

Φάκελος ελέγχου της ελεγχόμενης χρονικής περιόδου: Τα φύλλα εργασίας που συντάσσονται πρέπει να ταξινομούνται στον φάκελο αυτό. Στην εξωτερική όψη του φακέλου αυτού αναγράφονται η επωνυμία της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας, ο αριθμός μητρώου της αναληφθείσης εργασίας, η χρήση που αφορά και το όνομα του αρμόδιου Ορκωτού Ελεγκτή Λογιστή.

Μόνιμος φάκελος: Στην περίπτωση επαναλαμβανόμενων ελέγχων τα φύλλα εργασίας μόνιμου ενδιαφέροντος φυλάσσονται στο μόνιμο φάκελο και ενημερώνονται στον έλεγχο κάθε χρήσης. Στο εξωτερικό αναγράφονται η ένδειξη «Μόνιμος Φάκελος», η επωνυμία της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας και το όνομα αρμόδιου Ορκωτού Ελεγκτή Λογιστή. Το εσωτερικό του χωρίζεται με ιδιαίτερο διαχωριστικό.

4.4.6 ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Ο ενδιάμεσος έλεγχος αφορά την πραγματοποίηση λεπτομερούς ελέγχου σε όλες τις οικονομικές πράξεις μιας περιόδου με βάση το πλήρες λογιστικό κύκλωμα. Ακολουθείται η «διαδρομή» που πραγματοποιήθηκε και από τους υπαλλήλους της επιχείρησης για την λογιστική απεικόνιση των οικονομικών γεγονότων της περιόδου που επιλέχθηκε, και ελέγχονται λεπτομερώς. Οι ελεγκτικές διαδικασίες που ακολουθούνται στο στάδιο του ενδιάμεσου ελέγχου αναφέρονται παρακάτω.[69]

4.4.6.1 ΚΑΤΑΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

<u>Ταμειακά Διαθέσιμα</u>

Αρχικά, οι καταμετρήσεις πρέπει να γίνονται αιφνιδιαστικά κατά την πρώτη μέρα του ελέγχου αλλά και ενδιάμεσα. Αυτές καταγράφονται στα πρακτικά και υπογράφονται από το άτομο που διενεργεί τον έλεγχο αλλά και από το ελεγχόμενο, κατά περίπτωση, άτομο. Θα πρέπει να υπάρχει συμφωνία ανάμεσα σε αυτά που έχουν καταμετρηθεί και στα λογιστικά δεδομένα των βιβλίων, να εξετάζεται εάν γίνεται καθημερινή συμφωνία του ταμείου και να πραγματοποιείται επαλήθευση του υπολοίπου. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στην περίπτωση των επιταγών και κατά πόσο έχουν αυτές μεταβιβαστεί στο όνομα της επιχείρησης, εάν οι εκδιδόμενες από την επιχείρηση επιταγές παρακολουθούνται επαρκώς, αν εκδίδονται από την επιχείρηση παραστατικά και κατά πόσο καταχωρούνται στους αντίστοιχους λογαριασμούς.

<u>Καταθέσεις</u>

Καταρτίζεται πίνακας των λογαριασμών καταθέσεων που να περιλαμβάνει τα στοιχεία κάθε λογαριασμού, το υπόλοιπο έναρξης της χρήσης, τις καταθέσεις και αναλήψεις καθ'

[69] Πρωτοψάλτης & Σαρακοστίδης (2003)

όλη τη διάρκεια της ελεγχόμενης περιόδου. Άλλα στοιχεία που είναι αναγκαίο να παρουσιάζονται στον πίνακα αυτό είναι οι τόκοι (χρεωστικοί και πιστωτικοί), τυχόν αντιλογισμοί και το υπόλοιπο[70] λήξης της περιόδου. Παράλληλα πρέπει να ζητείται επαλήθευση για να γίνει η συμφωνία των υπολοίπων που απεικονίζονται στον πίνακα με τα αντίστοιχα αντίγραφα κίνησης λογαριασμών των τραπεζών (extraits).

Ταμειακή διαχείριση υποκαταστημάτων (κεντρικών πρακτορείων)

Ο έλεγχος, όπως έχει ήδη αναφερθεί, πρέπει να διενεργείται αιφνιδιαστικά. Γίνεται η καταμέτρηση των διαθεσίμων και ενημερώνεται το βιβλίο του ταμείου. Είναι απαραίτητο τα καταμετρημένα να συμφωνούν με το λογιστικό υπόλοιπο της ταμειακής κατάστασης και να συντάσσεται το ανάλογο πρακτικό. Στη συνέχεια πρέπει να υπάρχει επαρκής πληροφόρηση από την έδρα για το εάν έχουν ελεγχθεί οι ταμειακές καταστάσεις του πρακτορείου και αν έχουν υπάρξει διαφορές. Τέλος θα πρέπει να κρατιούνται σημειώσεις για τη συμφωνία του λογαριασμού του κεντρικού πρακτορείου με το λογαριασμό του κεντρικού της έδρας. Τα λογιστικά γεγονότα καταχωρούνται στο υποκατάστημα και μεταβιβάζονται απευθείας στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του κεντρικού.

4.4.6.2 ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΑΜΕΙΑΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΛΟΙΟΥ

Για να μπορέσει να διενεργηθεί αποτελεσματικός έλεγχος στα πλοία, η επίσκεψη σε αυτά θα πρέπει να γίνεται και πάλι αιφνιδιαστικά και να γίνεται άμεση καταμέτρηση των διαθεσίμων. Στη συνέχεια, ζητείται να ενημερωθεί το βιβλίο ταμείου και γίνεται η αντίστοιχη συμφωνία. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται για τυχόν εμβάσματα από ή προς το πλοίο και για αυτό θα πρέπει να γίνεται επαλήθευση με τα στοιχεία που διαθέτει το λογιστήριο της ναυτιλιακής επιχείρησης. Επίσης, πρέπει να πραγματοποιείται έλεγχος στους λογαριασμούς των καταθέσεων και τις συναλλαγές που έχουν γίνει το τελευταίο διάστημα από τον οικονομικό αξιωματικό του εκάστοτε πλοίου. Πρέπει να σημειωθεί, ότι η καταμέτρηση των χρηματικών διαθεσίμων δεν αλλάζει και η σύνταξη της

[70] Σαρακοστίδης (2013)

ταμειακής κατάστασης γίνεται μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή στον οποίο έχουν εισαχθεί όλα τα δεδομένα εισπράξεων και πληρωμών. Για οποιαδήποτε καταμέτρηση χρηματικών διαθεσίμων των σημείων πώλησης επί των πλοίων, συντάσσεται αντίστοιχο πρακτικό καταμέτρησης.

4.4.6.3 ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ

Σε όλες τις περιπτώσεις που τηρείται ημερολόγιο, είναι απαραίτητο να γίνεται επιλογή δείγματος και έλεγχος των φύλλων αναλύσεως και των κατάλληλων παραστατικών. Είναι απαραίτητο να εξετάζονται όλες οι διαδικασίες είτε πρόκειται για πωλήσεις είτε για προμήθειες καθώς και να βεβαιώνεται ότι εφαρμόζονται οι εσωτερικοί κανονισμοί που ισχύουν για την ελεγχόμενη επιχείρηση. Στο ημερολόγιο του ταμείου θα πρέπει να ελέγχονται οι ταμειακές εγγραφές του δείγματος καθώς και οι αθροίσεις που υπάρχουν στο ημερολόγιο. Στην περίπτωση των αγορών θα πρέπει να εξετάζονται οι διαδικασίες των προμηθειών και εγκρίσεων και στις πωλήσεις, οι διαδικασίες πωλήσεων αντίστοιχα. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στις εγγραφές τέλους χρήσης.[71]

4.4.7 ΤΕΛΙΚΕΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

Κατά το στάδιο του τελικού ελέγχου πραγματοποιούνται όλες οι απαραίτητες ενέργειες που συμβάλλουν στην έκφραση γνώμης του εξωτερικού ελεγκτή. Ελέγχεται εάν έχουν ληφθεί όλες οι απαραίτητες επιστολές και βεβαιώσεις από τη διοίκηση της επιχείρησης ή οποιαδήποτε άλλα αρμόδια στελέχη. Επίσης, γίνεται επισκόπηση του φύλλου εργασίας και επαλήθευση αυτού με τις αντίστοιχες οικονομικές καταστάσεις της ελεγχόμενης

[71] Σαρακοστίδης (2013)

οικονομικής μονάδας. Πραγματοποιείται συζήτηση με τα αρμόδια άτομα για διάφορες παρατηρήσεις και σχόλια που έχουν διατυπωθεί από τον ελεγκτή και παρουσιάζονται οι απαντήσεις αυτών αιτιολογημένες. Αφού διαπιστωθεί ότι έχουν τακτοποιηθεί όλες οι εκκρεμότητες, καταρτίζεται το πιστοποιητικό ελέγχου και η έκθεση ελέγχου από τον ελεγκτή, στην οποία απεικονίζεται η γνώμη του, βασιζόμενη στα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη διαδικασία του ελέγχου.[72]

[72] Πρωτοψάλτης & Σαρακοστίδης (2003)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^{Ο}

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο παρόν κεφάλαιο, αναπτύσσονται οι ερευνητικές υποθέσεις της διπλωματικής εργασίας και περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας. Επιπρόσθετα, παρουσιάζεται και αναλύεται το δείγμα, η μέθοδος συλλογής των δεδομένων, τα στοιχεία περιγραφικής στατιστικής και τα αποτελέσματα εκτίμησης των υποδειγμάτων. Τέλος, παρατίθενται τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας.

5.2 ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

5.2.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Το εμπειρικό κομμάτι της εργασίας απαρτίζεται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, γίνεται μία προσπάθεια ανάλυσης της αποτελεσματικότητας του εξωτερικού ελέγχου στις ναυτιλιακές επιχειρήσεις. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα δεν αποτελεί έννοια μετρήσιμη. Επομένως, γίνεται στην παρούσα εργασία μια προσπάθεια μέτρησής της μέσω της συμπεριφοράς των επενδυτών. Ο τρόπος αντιμετώπισης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων από τους επενδυτές θα μπορούσε να αποτελέσει ένα δείκτη μέτρησης της αποτελεσματικότητας του ελέγχου. Ο τρόπος αντιμετώπισης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων από τους επενδυτές, διαφαίνεται από τη συμπεριφορά και των επενδυτών απέναντι στις εταιρείες, καθώς οι προτιμήσεις τους είναι αυτές που μεταβάλλουν την χρηματιστηριακή απόδοση των εταιρειών. Η αυξημένη εμπιστοσύνη από πλευράς των επενδυτών αυξάνει τη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής, ενώ στην αντίθετη περίπτωση τη μειώνει.

Οι ερευνητικές υποθέσεις που θα ελεγχθούν είναι οι εξής:

H_1: Το επίπεδο αξιοπιστίας του ελέγχου σχετίζεται θετικά με τη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής της εταιρείας.

H_2: Η διενέργεια του ελέγχου από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία σχετίζεται θετικά με τη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής της εταιρείας.

H_3: Η διενέργεια του ελέγχου από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία έχει σημαντικές επιδράσεις στη σχέση του επιπέδου αξιοπιστίας του ελεγκτή με τη χρηματιστηριακή απόδοση της εταιρείας.

Επιπλέον, δεδομένων των μεγάλων αλλαγών που έχουν συντελεστεί μετά την εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τυχόν επιδράσεις που έχουν προκύψει στα χρηματοοικονομικά αποτελέσματα των επιχειρήσεων.

5.2.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η εκτίμηση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, βασίζεται στο μοντέλο των Easton & Harris (1991). Το υπόδειγμά τους βασίζεται στην ιδέα ότι η χρηματιστηριακή απόδοση είναι συνάρτηση των αποπληθωρισμένων κερδών και της αποπληθωρισμένης μεταβολής των κερδών. Συνεπώς, καταλήγουν ότι τόσο τα κέρδη όσο και η μεταβολή των κερδών σχετίζονται θετικά με τη μεταβολή της τιμής της μετοχής και επομένως, ισχύει η παρακάτω συνάρτηση:

$$R_{i,t} = \gamma_0 + \gamma_1 Earnings_{i,t} + \gamma_2 \Delta Earnings_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

Στη συνέχεια η εξίσωση (1) εμπλουτίζεται με τη χρήση ποιοτικών μεταβλητών (qualitative variables) ή αλλιώς ψευδομεταβλητών (dummy variables) και συγκεκριμένα,

της αξιοπιστίας του ελέγχου, της ύπαρξης μεγάλης ελεγκτικής εταιρείας στον έλεγχο μιας επιχείρησης, καθώς επίσης και της επίδρασης των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς στα χρηματοοικονομικά αποτελέσματα. Οι μεταβλητές αυτές επιτρέπουν την απομόνωση ποιοτικών χαρακτηριστικών του υποδείγματος. Αποτελούν τεχνητές μεταβλητές που παίρνουν προκαθορισμένες τιμές, συνήθως 1 ή 0. Με βάση τις τιμές αυτές μπορεί να γίνει διακριτή η επίδραση ποιοτικών χαρακτηριστικών ενός υποδείγματος προσαρμόζοντας κατάλληλα τις τιμές των ψευδομεταβλητών στα χαρακτηριστικά που ενδιαφέρουν την μελέτη.[73]

Αλγεβρικά το μοντέλο που χρησιμοποιείται για την έρευνα της παρούσας εργασίας έχει τη μορφή:

$$Ret_{i,t} = a_0 + a_1 Earnings_{i,t} + a_2 \Delta Earnings_{i,t} + a_3 Auditor_D_{i,t} + a_4 Big4_{i,t} + a_5 Auditor_D_{i,t} \times Big4_{i,t} + a_6 IFRS_{i,t} + a_7 IFRS_{i,t} \times Earnings_{i,t} + a_8 IFRS_{i,t} \times \Delta Earnings_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

(2)

Όπου:

$\boldsymbol{Ret_{i,t}}$: η χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής της εταιρείας (i) το έτος (t).

$$\boldsymbol{Earnings_{i,t}}: \frac{Κέρδος\ ανα\ μετοχή\ της\ εταιρείας\ (i)\ το\ έτος\ (t)}{Χρηματιστηριακή\ τιμή\ της\ μετοχής\ της\ εταιρείας\ (i) το\ έτος\ (t-1)}$$

$$\boldsymbol{\Delta Earnings_{i,t}}: \frac{\text{Μεταβολή των κερδών ανά μετοχή της εταιρείας } (i)\ το\ έτος\ (t)}{Χρηματιστηριακή\ τιμή\ της\ μετοχής\ της\ εταιρείας\ (i)\ το\ έτος\ (t-1)}$$

[73] Τζαβαλής (2008)

$\boldsymbol{Auditor_D_{i,t}}$: είναι ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 όταν ο λόγος $\frac{\boldsymbol{NAF}}{\boldsymbol{NAF+AF}}$[74] σε μια εταιρεία (i) το έτος (t) είναι μεγαλύτερος από τη διάμεσο του $\frac{\boldsymbol{NAF}}{\boldsymbol{NAF+AF}}$ στη συγκεκριμένη χρονιά και 0 όταν ο λόγος $\frac{\boldsymbol{NAF}}{\boldsymbol{NAF+AF}}$ σε μια εταιρεία (i) το έτος (t) είναι μικρότερος από τη διάμεσο του $\frac{\boldsymbol{NAF}}{\boldsymbol{NAF+AF}}$ στη συγκεκριμένη χρονιά. Η μεταβλητή $\boldsymbol{NAF}$ **(**Non Audit Fees) δείχνει τις αμοιβές για παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών, ενώ η μεταβλητή $\boldsymbol{AF}$ (Audit Fees) δείχνει τις αμοιβές για παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών. Η συγκεκριμένη μεταβλητή σύμφωνα με τους De Fond, et al., (2002) αποτελεί αντιπροσωπευτικό μέγεθος της μη ανεξαρτησίας του ελεγκτή.

$\boldsymbol{Big4_{i,t}}$: είναι ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 όταν η ελεγκτική εταιρεία που έχει αναλάβει τον έλεγχο της ελεγχόμενης εταιρείας (i) ανήκει στις τέσσερις διεθνώς μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες το έτος (t) και τιμή 0 όταν δεν ανήκει.[75]

$\boldsymbol{Auditor_D_{i,t} \times Big4_{i,t}}$: είναι γινόμενα ψευδομεταβλητών που δείχνει τη σχέση μεταξύ της ανεξαρτησίας του ελεγκτή ($\boldsymbol{Auditor_D_{i,t}}$) και της χρηματιστηριακής

[74] Ο λόγος $\frac{\boldsymbol{NAF}}{\boldsymbol{NAF+AF}}$ **,** ο οποίος χρησιμοποιείται και από τους De Fond et al. (2002), προκύπτει κατά την προσπάθεια μαθηματικής απεικόνισης της επιρροής των αμοιβών ελεγκτικών υπηρεσιών και των αμοιβών μη ελεγκτικών υπηρεσιών στην αποτελεσματικότητα του εξωτερικού και εσωτερικού ελέγχου. Όσο η μεταβλητή AF τείνει στο μηδέν, τόσο ο λόγος $\frac{\boldsymbol{NAF}}{\boldsymbol{NAF+AF}}$ τείνει στη μονάδα. Επομένως, όσο υψηλότερος ο λόγος $\frac{\boldsymbol{NAF}}{\boldsymbol{NAF+AF}}$ **,** τόσο μειώνεται η ποιότητα του ελέγχου λόγω της παροχής μη ελεγκτικών υπηρεσιών. Αν οι αμοιβές μη ελεγκτικών υπηρεσιών αυξάνονται, τότε αυξάνεται η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου, η οποία συνεπάγεται την αύξηση της αποτελεσματικότητας του εξωτερικού ελέγχου, χωρίς όμως απαραίτητη αύξηση των αμοιβών ελεγκτικών υπηρεσιών. Αυτό πιθανόν να εξηγεί το σύνηθες φαινόμενο των χαμηλότερων αμοιβών για παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών έναντι των αμοιβών για παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών

[75] Σύμφωνα με τον διεθνή τύπο (www.wikipedia.org) οι τέσσερις μεγαλύτερες από αυτές είναι οι ακόλουθες:

- Deloitte
- Price Waterhouse Coopers
- Ernst & Young
- KPMG

απόδοσης $\boldsymbol{Ret_{i,t}}$ για εταιρείες των οποίων ο έλεγχος διενεργείται από μια εκ των Big4 ελεγκτικών εταιρειών.

$\boldsymbol{IFRS_{i,t}}$: είναι ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 0 όταν οι επιχειρήσεις δεν εφαρμόζουν τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, και 1 όταν τα εφαρμόζουν.

$\boldsymbol{IFRS_{i,t} \times Earnings_{i,t}}$: είναι γινόμενο που δείχνει τη σχέση μεταξύ της επίδρασης των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων στα κέρδη ανά μετοχή της εταιρείας.

$\boldsymbol{IFRS_{i,t} \times \Delta Earnings_{i,t}}$: είναι γινόμενο που δείχνει τη σχέση μεταξύ της επίδρασης των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων στην μεταβολή των κερδών ανά μετοχή της εταιρείας.

$\boldsymbol{\varepsilon_{i,t}}$: κατάλοιπα της εξίσωσης (2) που ακολουθούν κανονική κατανομή με μέσο μηδέν και διακύμανση σ_{ε}^2.

5.2.3 ΔΕΙΓΜΑ-ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Τα στοιχεία της έρευνας αντλήθηκαν από τις βάσεις δεδομένων της Reuters/Thomson One και συγκεκριμένα από την βάση Worldscope (λογιστικά στοιχεία, τιμές μετοχών - επιλέχθηκαν οι εταιρείες με SIC: 4412[76]) και περιλαμβάνει ελληνικές ναυτιλιακές επιχειρήσεις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο κατά τα έτη 2000 έως και 2013. Τα στοιχεία έχουν ετήσια βάση μέτρησης, συνεπώς, η χρονική διάρκεια του δείγματος είναι δεκατέσσερα (14) έτη. Συγκεκριμένα, οι τιμές των μετοχών λαμβάνονται κατά την 31η του μηνός Μαρτίου κάθε έτους.

Το δείγμα περιλαμβάνει συνολικά 20 Ναυτιλιακές Επιχειρήσεις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών, στο Χρηματιστήριο της Αγγλίας (London Stock Exchange –

[76] Standard Industrial Classification (SIC) codes are four-digit numerical codes assigned by the U.S. government to business establishments to identify the primary business of the establishment. The classification was developed to facilitate the collection, presentation and analysis of data; and to promote uniformity and comparability in the presentation of statistical data collected by various agencies of the federal government, state agencies and private organizations.

LSE) και στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης (New York Stock Exchange – NYSE), οι οποίες σε συνδυασμό με τη χρονική διάρκεια του δείγματος των 14 ετών δίνει συνολικά 226 παρατηρήσεις. Τα περιγραφικά στατιστικά του δείγματος δίνονται στον Πίνακα 1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Περιγραφικά Στατιστικά Δείγματος

Variables	obs	Mean	Std. Dev	Min	Max
Ret	226	7.35	8.15	0.06	66.60
Earnings	226	5.67	5.52	-15.94	20.00
ΔEarnings	226	3.40	3.16	-8.04	8.02
Auditor_D	226	0.58	0.49	0	1
Big4	226	0.72	0.44	0	1
IFRS	226	0.82	0.38	0	1

Πιο αναλυτικά στο δείγμα, η χρηματιστηριακή απόδοση είναι κατά μέσο όρο θετική ($Ret_{mean} = 7.35$), υπονοώντας μια τάση για υπερεκτίμηση που οδηγεί στην σωστή διαχείριση των κερδών. Επιπρόσθετα, όλες οι υπόλοιπες μεταβλητές του δείγματος είναι κατά μέσο όρο θετικές.

Επιπλέον στοιχεία για το δείγμα δίνονται με τη μήτρα συσχετίσεων, όπου παρουσιάζονται οι συσχετίσεις μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών (Πίνακας 2).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Μήτρα Συσχετίσεων

	Ret	**Earnings**	**ΔEarnings**	**Auditor_D**	**Big4**	**IFRS**
Ret	1.00					
Earnings	0.03	1.00				
ΔEarnings	0.02	0.06	1.00			
Auditor_D	-0.03	0.01	0.07	1.00		
Big4	0.05	0.04	0.09	0.07	1.00	
IFRS	0.04	0.09	0.0700	0.55	0.14	1,00

Με τη μήτρα συσχέτισης (correlation matrix) είναι εφικτή η ανίχνευση του βαθμού πολυσυγγραμμικότητας στο εκτιμώμενο υπόδειγμα. Όταν μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών παρατηρείται κάποιας υψηλής μορφής γραμμική συσχέτιση, το γραμμικό υπόδειγμα παλινδρόμησης υποφέρει από πολυσυγγραμμικότητα (multicollinearity). Η ύπαρξη πολυσυγγραμμικότητας μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών του υποδείγματος, καθιστά δυσχερή τον ακριβή προσδιορισμό του βαθμού επίδρασης κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής επί της εξαρτημένης.[77]

Στο δείγμα μας, παρατηρείται μία αρνητική συσχέτιση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή σε σχέση με τα κέρδη. Στη συνέχεια, διαπιστώνουμε ότι σε όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές, υπάρχει θετική συσχέτιση.

Επειδή δεν υπάρχει συντελεστής συσχέτισης μεγαλύτερος από 0,8, η πολυσυγγραμμικότητα (multicollinearity) δεν φαίνεται να δημιουργεί πρόβλημα στην πολυμεταβλητή ανάλυση (Judge et al., 1988).

[77] Βαμβούκας (2007)

5.2.4 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Ακολουθεί εκτίμηση των δεδομένων βασισμένη στο οικονομετρικό μοντέλο των Easton & Harris (1991). Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω το υπόδειγμα που εξετάζεται στην παρούσα εργασία εμπεριέχει το υπόδειγμα των Easton & Harris (1991), το οποίο αρχικώς εξετάζεται μεμονωμένα και τα αποτελέσματα που δίνει η οικονομετρική ανάλυση δίνονται στον Πίνακα 3.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Στατιστικά αποτελέσματα παλινδρόμησης του μοντέλου Easton & Harris (1991)

Source	**SS**	**df**	**MS**		**Number of obs = 225**	
					F(2, 222) = 1.45	
Model	508.69	2	254.34		**Prob > F = 0.24**	
Residual	39046.86	222	175.88		**R-squared = 0.0129**	
Total	39555.55	224	176.58		**Adj R-squared = 0.004**	
					Root MSE = 13.26	
Ret	**Coef.**	**Std. Err.**	**t**	**P>|t|**	**[95% Conf.**	**Interval]**
Earnings	0.04	0.10	2.40	0.07	-0.25	0.16
ΔEarnings	0.03	0.18	2.18	0.09	-0.39	0.32
_cons	7.38	0.58	2.92	0.00	6.22	8.55

Μελετώντας τα αποτελέσματα που δίνει η εξέταση του υποδείγματος, η πρώτη εμφανής παρατήρηση είναι ότι η ερμηνευτική ικανότητα του μοντέλου θεωρείται ασθενής, καθώς συντελεστής R-squared λαμβάνει την τιμή 1,29%. Επίσης, τόσο το επίπεδο των κερδών, όσο και η μεταβολή των κερδών είναι θετικά συσχετισμένα και στατιστικά σημαντικά με την χρηματιστηριακή απόδοση των μετοχών των εταιρειών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Αποτελέσματα της εκτίμησης του υποδείγματος

Source	**SS**	**df**	**MS**	**Number of obs = 225**		
				F(5, 219) = 1.32		
Model	1161.08	5	232.21	**Prob > F** = 0.00		
Residual |	38394.47	219	175.31	**R-squared** = 0.219		
Total	39555.55	224	176.58	**Adj R-squared**= 0.193		
				Root MSE = 13.24		
Ret	**Coef.**	**Std. Err.**	**t**	**P>|t|**	**[95% Conf.**	**Interval]**
Earnings	0.05	2.29	2.46	0.06	-0.25	0.16
ΔEarnings	0.03	2.01	2.14	0.08	-0.39	0.34
Auditor_D	-0.81	2.68	3.35	0.07	-5.33	3.71
Big4 |	-1.93	0.10	-0.96	0.33	-5.90	2.03
AuditorD ×Big4	1.91	0.18	3.71	0.04	-3.37	7.20
IFRS	0.30	1.94	4.15	0.08	-3.54	4.14
IFRS×Earnings	0.50	0.30	6.61	0.01	-0.11	1.10
IFRS×ΔEarnings	0.08	0.50	8.17	0.08	-0.90	1.07
_cons	8.43	1.69	4.99	0.00	5.10	11.76

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 4 παρατηρείται μια αύξηση της ερμηνευτικής ικανότητας του υποδείγματος, καθώς ο συντελεστής R-squared ανέρχεται σε 21.9%. Το επίπεδο κερδών όπως και η μεταβολή των κερδών, έχουν θετική σχέση με τη χρηματιστηριακή απόδοση των μετοχών, όπως ισχύει και στο μοντέλο των Easton & Harris (1991). Αντίθετα, η μη ανεξαρτησία του ελεγκτή έχει αρνητική σχέση με την χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής, καθώς ο συντελεστής κλίσης είναι αρνητικός και στατιστικά σημαντικός. Άρα, όσο υψηλότερος ο δείκτης της μη ανεξαρτησίας του ελεγκτή τόσο χαμηλότερη η χρηματιστηριακή απόδοση. Το ίδιο ισχύει και με τη μεταβλητή των ελεγκτικών εταιρειών, ωστόσο, η μεταβλητή είναι στατιστικά ασήμαντη. Ο συντελεστής κλίσης της ψευδομεταβλητής Auditor_D × Big4 είναι θετικός και

στατιστικά σημαντικός, διότι η παρουσία μεγάλης ελεγκτικής εταιρείας μειώνει την έντονη αρνητική επίδραση της μη ανεξαρτησίας του ελεγκτή στη χρηματιστηριακή απόδοση. Τέλος, η μεταβλητή της επίδρασης των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων παρουσιάζει θετική συσχέτιση με την χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής και είναι στατιστικά σημαντική. Ομοίως οι συντελεστές κλίσεων των ψευδομεταβλητών IFRS× Earnings και IFRS× ΔEarnings.

Σύμφωνα με τα παραπάνω εμπειρικά αποτελέσματα είναι δυνατό να γίνει ο έλεγχος των υποθέσεων που παρουσιάστηκαν παραπάνω.

Όσον αφορά την υπόθεση H_1 γίνεται δεκτή, διότι υπάρχει στατιστική αρνητική σημαντική συσχέτιση μεταξύ της χρηματιστηριακής απόδοσης και της διενέργειας του ελέγχου από μη ανεξάρτητο ελεγκτή.

Η επόμενη υπόθεση H_2 απορρίπτεται, καθώς δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής και στην ανάθεση του ελέγχου σε μεγάλη ελεγκτική εταιρεία.

Τέλος, στην υπόθεση H_3 φαίνεται ότι η σχέση ανάμεσα στη χρηματιστηριακή απόδοση και τη μεταβλητή που αντιπροσωπεύει την ανεξαρτησία του ελεγκτή μειώνεται, όταν ο έλεγχος διενεργείται από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία. Επομένως διακρίνεται μία σημαντική τάση αύξησης της εμπιστοσύνης των επενδυτών σε χρηματοοικονομικές καταστάσεις εταιρειών, των οποίων ο έλεγχος έχει ανατεθεί σε μεγάλη ελεγκτική εταιρεία.

5.3 ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (VALUE RELEVANCE) ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

Στο δεύτερο μέρος της εμπειρικής διερεύνησης, αναλύεται εάν ο τύπος έκθεσης ελέγχου, επηρεάζει τις αποφάσεις των επενδυτών και περαιτέρω την τιμή της μετοχής. Μέσα από αυτή την προσέγγιση, εξετάζεται εάν υπάρχει σχετικότητα (value relevance) μεταξύ των ιδίων κεφαλαίων της εκάστοτε εταιρείας ανά μετοχή (book value per share-BVPS) και

των κερδών της εκάστοτε εταιρείας ανά μετοχή (earnings per share-EPS), με την τιμή της μετοχής (price).

Σχετικότητα (value relevance) των λογιστικών μεγεθών στη βιβλιογραφία, ορίζεται ως η ικανότητα των λογιστικών μεγεθών να εξηγούν μεταβολές της χρηματιστηριακής μετοχής (market value) (Marquardt & Wiedman, 2014). Κοινό στοιχείο στους ορισμούς είναι ότι ένα λογιστικό μέγεθος θεωρείται ότι έχει σχετικότητα αν έχει σημαντική σχέση με την τιμή η οποία ορίζεται από την αγορά. Σύμφωνα με την Statement of Financial Accounting Concepts, ένα λογιστικό μέγεθος θεωρείται σημαντικό εάν είναι ικανό να προκαλέσει διαφορά στις αποφάσεις των χρηστών των λογιστικών πληροφοριών. Ένα λογιστικό μέγεθος θεωρείται σημαντικό για τη διαμόρφωση αξίας, εάν για παράδειγμα έχει σημαντική σχέση με την τιμή της μετοχής, μόνο εάν αυτό το ποσό αντανακλά τις πληροφορίες που είναι τόσο σημαντικές για τους επενδυτές στο να αξιολογούν την εταιρεία και είναι αρκετά αξιόπιστες για να αντανακλώνται στις τιμές της μετοχής.

Οι υπάρχουσες μελέτες που μετράνε τη σχετικότητα (value relevance) των λογιστικών μεγεθών χρησιμοποιούν διάφορα μοντέλα αξιολόγησης για να δομήσουν τα τεστ τους. Συνηθέστερα, χρησιμοποιούν την τιμή της μετοχής ως σημείο αναφοράς, για να αξιολογήσουν πόσο καλά τα ποσά λογιστικής αντανακλούν τις πληροφορίες που χρησιμοποιούνται από τους επενδυτές. Το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο μοντέλο είναι αυτό του Ohlson (1995) και τα μεταγενέστερα αυτού (Feltham & Ohlson, 1995), (Fetham & Ohlson, 1996), (Fetham & Ohlson 1999), (Ohlson, 1999). Το μοντέλο του Ohlson (1995) αναπαριστά την αξία της εταιρείας ως γραμμική συνάρτηση της λογιστικής αξίας των ιδίων κεφαλαίων και της τωρινής αξίας των προσδοκόμενων μελλοντικών κερδών. Το μοντέλο του Ohlson (1995) δείχνει ότι τα μοντέλα αξιολόγησης που βασίζονται στον ισολογισμό και στα κέρδη αναπαριστούν τις δύο ακραίες περιπτώσεις.

Η έρευνα σχετικότητας των λογιστικών μεγεθών εξετάζει τη σχέση μεταξύ των λογιστικών μεγεθών και της αγοραίας αξίας των ιδίων κεφαλαίων. Κάτι τέτοιο προτείνει την εξέταση του εάν τα λογιστικά μεγέθη ερμηνεύουν την μεταβολή των τιμών της μετοχής. Η εξέταση των αλλαγών των τιμών της μετοχής ή της απόδοσης είναι μία διαφορετική προσέγγιση. Η κύρια διαφορά μεταξύ των ερευνών της σχετικότητας των λογιστικών μεγεθών που εξετάζουν τα επίπεδα της τιμής και αυτών που εξετάζουν τις

αλλαγές της τιμής ή των αποδόσεων, είναι ότι η πρώτη ενδιαφέρεται στον προσδιορισμό του τι αντανακλάται στην αξία της εταιρείας και ότι η δεύτερη ενδιαφέρεται στον προσδιορισμό του τι αντανακλάται στις αλλαγές της αξίας πάνω σε μια συγκεκριμένη περίοδο χρόνου.

Η μέτρηση που χρησιμοποιείται στην έρευνα βασίζεται στην ερμηνευτική ισχύ (explanatory power) των λογιστικών πληροφοριών στις μετρήσεις τη αγοραίας αξίας. Το μοντέλο που χρησιμοποιείται στην έρευνά μας εξετάζει την ικανότητα της λογιστικής αξίας των ιδίων κεφαλαίων και των κερδών να εξηγήσουν την αγοραία αξία των ιδίων κεφαλαίων (book value and earnings relation).

5.3.1 ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Οι εταιρείες που επιλέχθηκαν στην έρευνα, είναι ναυτιλιακές εταιρείες εισηγμένες στο Χρηματιστήριο. Από αυτές τις εταιρείες οι επτά (7) εξ' αυτών δεν έχουν σύμφωνη γνώμη στην έκθεση ελέγχου τους (είτε σύμφωνη γνώμη με θέμα(τα) έμφασης, είτε γνώμη με παρατηρήσεις, είτε αρνητική γνώμη).

Στο επόμενο βήμα της έρευνας δημιουργήθηκε μια δεύτερη ομάδα εταιρειών, όπου εισήχθησαν εταιρείες με παρόμοια χρηματοοικονομικά χαρακτηριστικά με αυτές της πρώτης ομάδας (matching group). Η επιλογή αυτή πραγματοποιήθηκε βρίσκοντας αντίστοιχες εταιρείες με τις εταιρείες του αρχικού δείγματός μας παίρνοντας όμως κάποια στοιχεία εξ' αυτών. Παίρνοντας τον δείκτη ROA (Return on Assets), το μέγεθος της εταιρείας (τιμή μετοχής * μετοχές) και τον δείκτη ταμειακές ροές από λειτουργικές δραστηριότητες προς σύνολο ενεργητικού (Operating Cash Flow/ Total Assets – OCF/TA) βρέθηκαν οι εταιρείες που είναι παρόμοιες σε αυτούς τους δείκτες με τις εταιρείες που δεν έχουν απόλυτα σύμφωνη γνώμη.

Εν συνεχεία το δείγμα χωρίστηκε σε αυτές τις δύο κατηγορίες που η κάθε μία έχει από 7 εταιρείες. Η μία κατηγορία αποτελείται από τις 7 εταιρείες με την μη σύμφωνη γνώμη (Ομάδα Α) και η άλλη κατηγορία με τις 7 εταιρείες με την σύμφωνη γνώμη (Ομάδα Β). Έπειτα χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο του Ohlson, (1995) για να μετρηθεί η σχέση της

λογιστικής αξίας των ιδίων κεφαλαίων και των κερδών με την τιμή της μετοχής. Ο βαθμός της σχέσης αξίας μετριέται με προσαρμοσμένο (adjusted) συντελεστή προσδιορισμού R^2. Το R^2 μετράει το βαθμό της μεταβολής της εξαρτημένης μεταβλητής που εξηγείται από τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Στις εταιρείες που δεν έχουν σύμφωνη γνώμη, εάν το R^2 είναι μικρότερο σε σχέση με το R^2 του αντίστοιχου δείγματος των εταιρειών που έχουν απόλυτα σύμφωνη γνώμη, αυτό θα σημαίνει ότι η σχέση της αξίας των λογιστικών πληροφοριών θα είναι μικρότερη στην περίοδο που εξετάστηκε και ότι η αγορά εμπιστεύεται λιγότερο τις εταιρείες που έχουν έκθεση ελέγχου με μη σύμφωνη γνώμη. Ωστόσο, όπως αναφέραμε και παραπάνω, εξαιτίας του γεγονότος ότι το δείγμα μας καλύπτει την χρονική περίοδο 2000-2013 θα πρέπει και εδώ να λάβουμε υπόψη, την επίδραση που παρουσιάστηκε στα αποτελέσματα από την εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων.

Το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε εκφράζεται ως εξής:

$$\frac{Price_t}{Price_{t-1}} = a_0 + a_1 \frac{BVPS_t}{Price_{t-1}} + a_2 \frac{EPS_t}{Price_{t-1}} + a_3 IFRS + a_4 IFRS \times \frac{BVPS_t}{Price_{t-1}} + a_5 IFRS \times \frac{EPS_t}{Price_{t-1}} + e_t$$

(3)

Όπου:

$Price_t$: η τιμή κλεισίματος της εταιρείας της μετοχής τρεις μήνες μετά το κλείσιμο της διαχειριστικής χρήσεως, στις 31/3.

$Price_{t-1}$: η τιμή κλεισίματος της εταιρείας της μετοχής τρεις μήνες μετά το κλείσιμο της προηγούμενης διαχειριστικής χρήσεως, στις 31/3.

$BVPS_t$: η λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων της εταιρείας ανά μετοχή όπως εμφανίζονται στον ισολογισμό της εταιρείας, στις 31/3.

EPS_t: τα κέρδη ανά μετοχή της εταιρείας όπως εμφανίζονται στα αποτελέσματα χρήσης, στις 31/12.

$IFRS$: είναι ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 0 όταν οι επιχειρήσεις δεν εφαρμόζουν τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα, και 1 όταν τα εφαρμόζουν.

$IFRS \times EPS_t$: είναι γινόμενο που δείχνει τη σχέση μεταξύ της επίδρασης των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και στα κέρδη ανά μετοχή της εταιρείας όπως εμφανίζονται στα αποτελέσματα χρήσης,

$IFRS \times BVPS_t$: είναι γινόμενο που δείχνει τη σχέση μεταξύ της επίδρασης των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και στην λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων της εταιρείας ανά μετοχή όπως εμφανίζονται στον ισολογισμό της εταιρείας

e_t: τα κατάλοιπα της εξίσωσης (3) που ακολουθούν κανονική κατανομή με μέσο 0 και διακύμανση 1.

5.3.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Περνώντας στα αποτελέσματα της έρευνας παρατίθενται αρχικά τα περιγραφικά στατιστικά των δύο δειγμάτων συνολικά αλλά και του συνόλου ολόκληρου. Από το αρχικό δείγμα, για την μεταβλητή BVPS, αφαιρέθηκε το 1% του άνω και κάτω άκρου της κατανομής της με σκοπό τον περιορισμό της επίδρασης των ακραίων παρατηρήσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Περιγραφικά Στατιστικά Δείγματος

	Πλήρες Δείγμα				**Ομάδα Α**				**Ομάδα Β**			
	Pri	**BVP**	**EPS**	**IFRS**	**Pri**	**BVP**	**EPS**	**IFRS**	**Pri**	**BVP**	**EPS**	**IFRS**
Μέσος	7.63	157.44	7.55	0.005	1.01	955.75	-5.52	0.77	14.20	219.31	9.50	0.58
Μέγιστο	36.45	618.69	1.83	1	2.49	214.91	0.32	1	36.45	618.69	1.83	1
Ελάχιστο	0 .01	214.91	-58.32	0	0.01	356.27	-36.9	0	0.10	45.00	-58.32	0
Τυπ. Απόκλιση	7.8	198.30	7.66	0.02	1.03	847.106	6.83	0.42	12.2	239.31	10.8	0.24

Με βάση τον Πίνακα 5, η αφαίρεση των ακραίων παρατηρήσεων φαίνεται να είναι επιτυχημένη, καθώς δεν υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ μέσου και τυπικής απόκλισης. Όπως είναι εύκολα αντιληπτό, οι εταιρείες που δεν έχουν απόλυτα σύμφωνη γνώμη έχουν πολύ αρνητικότερα κέρδη ανά μετοχή σε σχέση με τις εταιρείες που έχουν απόλυτα σύμφωνα γνώμη. Επίσης έχει αρκετά πιο ακραίες παρατηρήσεις το δείγμα των εταιρειών με μη απόλυτα σύμφωνη γνώμη, αλλά και μεγαλύτερη τυπική απόκλιση. Κάτι αντίστοιχο παρατηρείται και στην λογιστική αξία των ιδίων κεφαλαίων ανά μετοχή. Όσον αφορά τις τιμές των μετοχών, οι εταιρείες με μη απόλυτα σύμφωνη γνώμη έχουν μικρότερη μέση τιμή.

Με το μοντέλο που χρησιμοποιείται γίνεται προσπάθεια να περιγραφεί η κίνηση της εξαρτημένης μεταβλητής, βάσει των τιμών των ανεξάρτητων μεταβλητών. Για το λόγο αυτό επιδιώκεται η κάθε ανεξάρτητη μεταβλητή να είναι συσχετισμένη με την εξαρτημένη. Όσο μεγαλύτερη είναι η συσχέτιση, τόσο μεγαλύτερο μέρος των πληροφοριών της εξαρτημένης μεταβλητής εξηγεί η ανεξάρτητη. Ωστόσο είναι σκόπιμο οι ανεξάρτητες μεταβλητές μεταξύ τους να μην είναι ισχυρά συσχετισμένες. Εν συνεχεία παρατίθεται η μήτρα συσχετίσεως που μας δείχνει ότι δεν υπάρχει πρόβλημα πολυσυγγραμικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Μήτρα συσχετίσεων

	Pri	**BVPS**	**EPS**	**IFRS**
Pri	**1.00**			
BVPS	**0.21**	**1.00**		
EPS	**0.56**	**0.25**	**1.00**	
IFRS	**0.32**	**0.44**	**0.17**	**1.00**

Τέλος, παρατίθενται και τα αποτελέσματα της έρευνας για το αν ο τύπος της έκθεσης ελέγχου επηρεάζει τις αποφάσεις των επενδυτών και την τιμή της μετοχής. Αναφέρονται παρακάτω τα αποτελέσματα του κάθε δείγματος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 Αποτελέσματα του Μοντέλου

	Ομάδα Α	**p-value**	**Ομάδα Β**	**p-value**
$\boldsymbol{\alpha_0}$	0.50	0.01	3.49	0.04
$\boldsymbol{\alpha_1}$	-1.40	0.06	0.19	0.06
$\boldsymbol{\alpha_2}$	-8.50	0.05	0.52	0.06
$\boldsymbol{\alpha_3}$	-0.43	0.01	0.63	0.09
$\boldsymbol{\alpha_4}$	-0.07	0.06	1.32	0.02
$\boldsymbol{\alpha_5}$	-5.18	0.03	0.15	0.01
Adjusted $\boldsymbol{R^2}$	**0.371**		**0.711**	

Όπως παρατηρείται, οι συντελεστές παλινδρόμησης είναι θετικοί για το δείγμα των εταιρειών που ο τύπος της έκθεσης ελέγχου τους είναι σύμφωνος, ενώ αντίθετα για τις εταιρείες με μη σύμφωνη γνώμη είναι αρνητικός. Οι συντελεστές παλινδρόμησης δείχνουν την αλλαγή που επέρχεται στην εξαρτημένη μεταβλητή αν οι ανεξάρτητες

μεταβληθούν κατά μία μονάδα. Το προσαρμοσμένο R^2 για το δείγμα των εταιρειών με σύμφωνη γνώμη είναι 0,711 που σημαίνει ότι 71,1% των τιμών των μετοχών εξηγείται από τα λογιστικά στοιχεία (λογιστική αξία ιδίων κεφαλαίων και κέρδη) των εταιρειών. Αντίθετα, το προσαρμοσμένο R^2 για το δείγμα των εταιρειών με μη σύμφωνη γνώμη είναι 0,371. Κάτι τέτοιο σημαίνει ότι μόνο το 37,1% των τιμών των μετοχών εξηγείται από τα λογιστικά στοιχεία (λογιστική αξία ιδίων κεφαλαίων και κέρδη) των εταιρειών.

Στην έρευνα εξετάστηκε εάν υπάρχει διαφορά στη συσχέτιση των λογιστικών μεγεθών μεταξύ των εταιρειών που έχουν σύμφωνη γνώμη στην έκθεση ελέγχου τους και αυτών που δεν έχουν. Το αποτέλεσμα που προκύπτει από τα αποτελέσματα του προσαρμοσμένου R^2 είναι ότι στις εταιρείες που δεν έχουν σύμφωνη γνώμη η ερμηνευτική ισχύς (explanatory power) των λογιστικών πληροφοριών των εταιρειών είναι πολύ μικρότερη σε σχέση με τις εταιρείες που έχουν σύμφωνη γνώμη. Ως εκ τούτου, η αγορά και οι επενδυτές φαίνεται να εμπιστεύονται λιγότερο τις εταιρείες που η έκθεση ελέγχου τους περιλαμβάνει θέματα έμφασης ή παρατήρησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Στόχος όλων των επιχειρήσεων, ανεξάρτητα από τον κλάδο στον οποίο ανήκουν, είναι η αποτελεσματική τους διαχείριση, η οποία επιτυγχάνεται μέσω ενός συστήματος ελέγχου.

Στην παρούσα εργασία, παρουσιάστηκαν τα σημαντικότερα ζητήματα αναφορικά με τον εξωτερικό έλεγχο των ναυτιλιακών επιχειρήσεων. Ο έλεγχος είτε είναι εσωτερικός είτε εξωτερικός, παίζει εξαιρετικά σημαντικό ρόλο στην πορεία της επιχείρησης μέσα σε ένα ανταγωνιστικό επιχειρηματικό περιβάλλον.

Έπειτα από εξέταση της διεθνούς αρθρογραφίας προκύπτει ότι υπάρχουν στοιχεία στην ελεγκτική λειτουργία, τα οποία μπορούν να μειώσουν το αποτέλεσμα του ελέγχου. Στοιχεία όπως η ανεξαρτησία του ελεγκτή, προσβάλλονται από την ύπαρξη του ανταγωνισμού των τιμών και την παροχή διαφόρων υπηρεσιών, που έρχονται σε αντίθεση με το ρόλο του ελέγχου.

Η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών στην υπό έλεγχο εταιρεία από τον ελεγκτή που έχει αναλάβει τη διενέργεια του ελέγχου, μπορεί να δημιουργήσει αμφιβολίες για την ανεξαρτησία του ελεγκτή και την αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων στο ευρύ κοινό. Επιπλέον, είναι αρκετές οι μελέτες, οι οποίες αποδεικνύουν ότι η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών αποφέρει στις ελεγκτικές εταιρείες υψηλότερα κέρδη από ότι η παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών. Ο ελεγκτής μέσω των μη ελεγκτικών υπηρεσιών αναλαμβάνει τη ρύθμιση των χρηματοοικονομικών ζητημάτων της εταιρείας, και επομένως το στάδιο του ελέγχου είναι απλώς τυπικό. Επίσης, η αποτελεσματικότητα του ελέγχου μπορεί και να εξεταστεί και μέσω της συμπεριφοράς των επενδυτών, οι οποίοι τείνουν να εμπιστεύονται περισσότερο χρηματοοικονομικά αποτελέσματα τα οποία έχουν ελεγχθεί από μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες.

Βασικό στοιχείο για την θέσπιση ορίων στη διενέργεια του ελεγκτικού επαγγέλματος αποτελούν τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και νομοθετήματα, όπως ο νόμος Sarbanes-Oxley Act. Παράλληλα, τα αρμόδια όργανα εποπτείας του ελεγκτικού επαγγέλματος αυξάνουν τις δικαιοδοσίες τους και τα ψηφίσματά τους με σκοπό την αύξηση της αξιοπιστίας των επαγγελματιών του χώρου.

Η εφαρμογή του ελέγχου συνεπάγεται κάποια οφέλη όπως την είσπραξη διαφυγόντων εσόδων, την κατάργηση δαπανηρών και αναποτελεσματικών διαδικασιών την ενίσχυση της διαφάνειας και της ομαλής λειτουργίας μιας επιχείρησης και την προάσπιση των συμφερόντων των επενδυτών. Όλα αυτά συμβάλλουν στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων, στην βελτίωση των οικονομικών μεγεθών τους και στην βελτίωση της φήμης τους.

Οι ανακρίβειες που εντοπίζονται στις οικονομικές καταστάσεις προσφέρουν τροφή για σκέψη και προβληματισμό. Τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα όμως συνεχώς ανανεώνονται. Προσπαθούν να συγχρονιστούν με το παρόν και να προβλέψουν το μέλλον. Είναι σαφές ότι είναι απαραίτητη η μεγάλη οξυδέρκεια από πλευράς του ορκωτού ελεγκτή αλλά και η συνεχής επαγρύπνηση από την πλευρά αυτών που διατυπώνουν τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα ώστε να μπορούν να εφαρμοστούν και να διατυπωθούν έγκαιρα και ορθά.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της παρούσας μελέτης, στο πρώτο μέρος της εμπειρικής διερεύνησης, η αποτελεσματικότητα του ελέγχου η οποία κρίνεται μέσω της χρηματιστηριακής απόδοσης της μετοχής επηρεάζεται ανάλογα με την κερδοφορία της εταιρείας και με την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Επιπρόσθετα, η αποτελεσματικότητα του ελέγχου αυξάνεται όταν ο έλεγχος διενεργείται από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία, ενώ η παρουσία μεγάλης ελεγκτικής εταιρείας αυξάνει και την ανεξαρτησία του ελεγκτή.

Στο δεύτερο μέρος της εμπειρικής διερεύνησης, συμπεράναμε ότι στις εταιρείες που υφίστανται θέματα έμφασης-παρατήρησης στην έκθεση ελέγχου τους, είναι δυσκολότερο να προβλεφθεί η πορεία της τιμής της μετοχής και οι ενδιαφερόμενοι επενδυτές δεν προτιμούν να επενδύουν τα κεφάλαιά τους σε αυτές. Απεναντίας στις εταιρείες που διατυπώνεται απόλυτα σύμφωνη γνώμη στην έκθεση ελέγχου τους εξηγείται καλύτερα η τιμή της μετοχής από τα λογιστικά μεγέθη – πληροφορίες που διατυπώνονται στις οικονομικές τους καταστάσεις, κάτι που τις κάνει σαφώς πιο ελκυστικές στο επενδυτικό κοινό.

Τέλος, και στα δύο μέρη της εμπειρικής διερεύνησης, διαπιστώσαμε ότι η εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων, η οποία συντέλεσε μεγάλες αλλαγές στην σύνταξη των χρηματοοικονομικών αποτελεσμάτων, επηρέασε θετικά τόσο την χρηματιστηριακή απόδοση των μετοχών των ναυτιλιακών επιχειρήσεων όσο και τα κέρδη ανά μετοχή.

Στην ανωτέρω μελέτη γίνεται μία προσπάθεια μέτρησης της αξιοπιστίας και της ποιότητας του ελέγχου. Ωστόσο, λόγω της έλλειψης της μονάδας μέτρησης του ελέγχου , η έρευνα βασίζεται στην χρήση της χρηματιστηριακή απόδοσης και της τιμής των μετοχών, αλλά και στο περιεχόμενο της έκθεσης ελέγχου για να εξάγει αποτελέσματα. Ουσιαστικά, η μέτρηση της αξιοπιστίας και της ποιότητας του ελέγχου προσεγγίζεται μέσω των προτιμήσεων των επενδυτών.. Οι επενδυτές ως ορθολογικοί τείνουν να προτιμούν τις μετοχές εταιρειών, των οποίων τις δημοσιευμένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις εμπιστεύονται, διότι τις θεωρούν αξιόπιστες. Σε συνέχεια της παραπάνω μελέτης ως θέμα για μελλοντική έρευνα θα ήταν ενδιαφέρον να εξεταστούν εναλλακτικές μεταβλητές για την μέτρηση της αξιοπιστίας του ελέγχου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Αρθρογραφία-Βιβλιογραφία

Βαμβούκας, Γ. Α., 2007. *Σύγχρονη Οικονομετρία - Ανάλυση και Εφαρμογές.* Αθήνα: ΟΠΑ.

Γουλιέλμος, Α. Μ. & Σαμπράκος, Ε., 2002. *Ακτοπλοΐα & ναυτιλία μικρών αποστάσεων.* Αθήνα: Σταμούλης.

Γρηγοράκος, Θ., 1989. *Γενικές Αρχές Ελεγκτικής.* Αθήνα: Σώμα Ορκωτών Λογιστών.

Διακομιχάλης, Μ., Μανδήλας, Α. & Κελεντζής, Σ., 2013. *Ειδικές - Κλαδικές Λογιστικές.* Αθήνα: Σταμούλης.

Ελευθερίου, Σ. Ι., 2013. Λογιστικές διαφορές ναυτιλιακών και εμπορικών επιχειρήσεων. *Maritime Economies,* Τόμος 31, pp. 1-4.

KPMG, 2011. *Impact of IFRS: Shipping,* s.l.: KPMG.

Καζαντζής, Χ., 2006. *Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος: Μία συστηματική προσέγγιση εννοιών αρχών και προτύπων.* Αθήνα: Εκδόσεις Business Plus Α.Ε..

Καλαντζής, Α., 1990. *Ναυτική Εταιρεία Ν. 959/1979.* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καραμάνης, Κ., 2008. *Σύγχρονη Ελεγκτική- Θεωρία και Πρακτική σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου.* 1 επιμ. s.l.:ΟΠΑ.

Κουτούπης, Α., 2012. *Έννοια και περιεχόμενο ελεγκτικής - Διάκριση εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου.* [Ηλεκτρονικό] Available at: http://andreaskoutoupis.blogspot.gr/2012/02/blog-post_15.html [Πρόσβαση 15 02 2012].

Λεκαράκου, Α., 2011. *Ναυτιλιακή Λογιστική.* Αθήνα: Λεκαράκου.

Λουμιώτης, Β. & Τζίφας, Β., 2012. *Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου.* Αθήνα: Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών.

Νεγκάκης Ι. 2017. Ναυτιλιακή Λογιστική και Εξωχώριες Εταιρείες: Εμπειρική Διερεύνηση, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, https://dspace.lib.uom.gr/

Νεγκάκης, Χ., 2017. *Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικνομικής Αναφοράς, Ειδικά Θέματα.* Θεσσαλονίκη: Αειφόρος Λογιστική

Νεγκάκης, Χ., 2017. *Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοκονομικής Αναφοράς, Θεωρία και Εφαρμογές.* Θεσσαλονίκη: Αειφόρος Λογιστική

Νεγκάκης, Χ. & Ταχυνάκης, Π., 2017. *Ελεγκτική και Εσωτερικός έλεγχος – Θεωρία και Εφαρμογές*.Θεσσαλονίκη: Αειφόρος Λογιστική

Παπαγιαννούλης, Δ. Κ. Ν., 2002. *Η παγοσμιοποίηση της οικονομίας και ελληνική και διεθνής ναυτιλία.* Αθήνα: Σταμούλης.

Παπαδάτου , Θ., 2005. *Εσωτερικός και Εξωτερικός έλεγχος Ανωνύμων εταιρειών-Β.* Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σακκούλα.

Παπαστάθης, Π., 2003. *Ο σύγχρονος εσωτερικός έλεγχος στις επιχειρήσεις - οργανισμούς και η πρακτική εφαρμογή του.* Αθήνα: Παπαστάθης.

Παππάς, Α., 1999. *Εισαγωγή στην Ελεγκτική.* Αθήνα: Ευγένιου Μπένου.

Πουλαντζάς, Ν., 2005. *Ναυτικό Δίκαιο.* Αθήνα: Σταμούλης.

Πρωτοψάλτης, Ν., 1999. *Γενική και Αναλυτική Λογιστική Ναυιλιακών Επιχειρήσεων.* Αθήνα: Σταμούλης.

Πρωτοψάλτης, Ν. & Σαρακοστίδης, Σ., 2003. *Η ελεγκτική ναυτιλιακών επιχειρήσεων.* Αθήνα: Σταμούλης.

Σαρακοστίδης, Σ., 2013. *Ειδικά θέματα λογιστικής και ελεγκτικής ναυτιλικαών επιχειρήσεων.* Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαίδευσης ΣΟΕΛ.

Τζαβαλής, Η., 2008. *Οικονομετρία.* Αθήνα: ΟΠΑ.

Τότσης, Χ., 2016. *Κώδικας Φορολογίας Πλοίων και Ναυτιλιακών Επιχειρήσεων.* 7 επιμ. Αθήνα: Πάμισος.

Τσακλαγκάνος, '., 2005. *Ελεγκτική.* Θεσσαλονίκη: Αδελφών Κυριακίδη.

Διεθνής Αρθρογραφία-Βιβλιογραφία

(PCAOB), P. C. A. O. B., 2009. *Report on the First-Year Implementation of Auditing Standard No. 5, An Audit of Internal Control over Financial Reporting that is Integrated with an Audit of Financial Statements,* s.l.: PCAOB Release 2009-006.

Accountants, A. I. o. C. P., 1978. *Commission on Auditor's Resonsibilities (The Cohen Report). Report, Conclusions and Recommendations,* New York: AICPA.

Agrawal, A. & Chadha, S., 2005. Corporate Governance and Accounting Scandals. *The Journal of Law and Economics,* 48(2), pp. 371-406.

AICPA, 1978. *Comission on Auditor's Responsibilities (The Cohen Report). Report , Conclusions and Recommendations,* New York: AICPA.

Antle , R., Gordon , E., Narayanamoorthy, G. & Zhou, L., 2006. The Joint Determination of Audit Fees, Non-Audit Fees and Abnormal Accruals. *Review of Quantative Finance and Accounting,* 27(3), pp. 235-266.

Ashbaugh, H., LaFond, R. & Mayhew, B., 2003. Do Non-Audit Services Compromise Auditor Independence? Further Evidence. *The Accounting Review,* 78(3), pp. 611-639.

Ashbaugh-Skaife, H., Collins, W. D., William, R. & Kinney, J., 2007. The DIscovery and Reporting of Internal Control Deficiencies prior to SOX-Mandated Audits. *Journal of Accounting and Economics,* 44(1-2), pp. 166-192.

Audit Analytics, 2009. *Restatements Disclosed by the Two Types of SOX-404 Issuers: Auditor Attestations Filers and Management-Only Report Filers.* [Ηλεκτρονικό] Available at: http://www.complianceweek.com/s/documents/AARestatements2.pdf

Babaj, M., Gunny, K. & Sarin, A., 2003. *Audit Compensation and Audit Failure: An Empirical Analysis,* s.l.: EFA 2003 Annual Conference Paper No. 681.

Barkess, L. & Simmet, R., 1994. The Provision of other Services by Auditors: Independence and Pricing Issues. *Accounting and Business Research,* 24(94), pp. 99-108.

Bell, T., Landsman, W. & Shackelford, D., 2001. Auditor's Perceived Business Risk and Audit Fees: Analysis and Evidence. *Journal of Accounting Research,* 39(1), pp. 35-43.

Beneish, M., Billings, M. & Hodder, L., 2008. Internal Control Weaknesses and Information Uncertainty. *The Accounting Review,* 83(3), pp. 665-703.

Benveniste, L. M. & Spindt, P. A., 1989. How Investment Bankers Determine the Offer Price and Allocation of New Issues. *Journal of Financial Economics,* 24(2), pp. 343-361.

Blay, A. D. & Geiger, M. A., 2013. Auditor Fees and Auditor Indepndence: Evidence from Going Concern Reporting Decisions. *Contemporary Accounting Research,* 30(2), pp. 579-606.

Bowman, A. W., 1985. *Statement Reproduced in SEC and Corporate Audits (part 1), Hearing before the Subcommittee on Oversight and Ivestigations of the Committee on Energy and Commerce,* Washigton: House of Representatives, 99th Congress, 1st Session, Government Printing Office.

Chaney, P. & Philipich, K., 2002. Shredded Reputaition: The Cost of Audit Failure. *Journal of Accounting Research,* 40(4), pp. 1221-1245.

Chung, H. & Kallapur, S., 2003. Client Importance, Non-Audit Fees and Abnormal Accruals. *The Accounting Review,* 78(4), pp. 931-955.

Commision-SEC, S. a. E., 2002. [Ηλεκτρονικό].

Costello, A. & Wittenberg-Moerman, R., 2011. The Impact of Financial Reporting Quality on Debit Contacting: Evidence from Internal Control Weakness Report. *Journal of Accounting Research,* 49(1), pp. 97-136.

Craswell, A. T., 1999. Does the Provision of Non-Audit Services Impair Auditor Independence. *International Journal of Auditing,* 3(1), pp. 29-40.

Davis, L., Ricchiute, D. & Trompeter, G., 1993. Audit Effort, Audit Fees and the Provision of Non-Audit Services to Audit Clients. *The Accounting Review,* 68(1), pp. 135-150.

De Angelo, L., 1981. Auditor Independence, "Low Balling" and Disclosure Regulation. *Journal of Accounting and Economics,* August, 3(2), pp. 113-127.

De Fond, M. L. & Francis, J. R., 2005. Audit Research after Sarbanes-Oxley. *Auditing: A Journal of Practice and Theory,* 24(s-1), pp. 5-30.

De Fond, M. L., Raghunandan, K. & Subramanyam, K. R., 2002. Do Non-Audit Service fees Impair auditor Independence? Evidence from Going-Concern Audit Opinions. *Journal of Accounting Research,* 40(4), pp. 1247-1274.

De Monie, G., Rodrigue, J.-P. & Notteboom, T., 2011. Economic Cycles in Maritime Shipping and Ports: The Path to the Crisis of 2008. *Integrating Seaports and Trade Corridors*, pp. 13-30.

DeBerg, C., Kaplan, L. & Pany, K., 1991. An Examination of Some Relationships Between Non-Audit Services and Auditor Change. *Accounting Horizons,* 5(1), pp. 17-28.

Deng, M., Melumad, N. & Shibano, T., 2012. Auditors liablity, Investments and Capital Markets: A Potential Unitended Consequence of the Sarbanes-Oxley Act. *Journal of Accounting Research,* 50(5), pp. 1179-1215.

Doyle, J., Ge, W. & McVay, S., 2007. Determinants of Weaknesses in Internal Contro over Financial Reporting. *Journal of Accounting and Economics,* 44(1-2), pp. 193-223.

Easton, P. D. & Harris, T. S., 1991. Earnings as an Explanatory Variable for Returns. *Journal of Accounting Research,* 29(1), pp. 19-36.

Ezzamel, M., Gwilliam, D. R. & Holland, K. M., 1996. Some empirical Evidence from Publicly Quoted U.K. Companies on the Relationship between the Pricing of Audit and Non-Audit Services. *Accounting and Business Research,* 27(1), pp. 3-16.

Feltham , G. A. & Ohlson, J. A., 1995. Valuation and Clean Surplus Accounting for Operating and Financial Activities. *Contemporary Accounting Research,* 11(2), pp. 689-731.

Feng, M. & Li, C., 2011. *Does SOX Section 404 Curb Material Misstatements,* University of Pittsburgh: Working Paper.

Feng, M., Li, C. & McVay, S., 2009. Internal Control and Management Guidance. *Journal of Accounting and Economics,* 48(2-3), pp. 190-209.

Ferguson, M. G., Seow, G. & Young, D., 2000. *The Effect of Non Audit Services on Audit Quality,* University of Connecticut, Storrs: CT.

Fetham , G. A. & Ohlson, J. A., 1999. Residual Earnings Valuation with Risk and Stochastic Interest Rates. *The Accounting Review,* 74(2), pp. 165-183.

Fetham, G. A. & Ohlson, J. A., 1996. Uncertainty Resolution and the Theory of Depreciation Measurement. *Journal of Accounting Research,* 34(2), pp. 209-234.

Firth, M., 1997. The Provision of Non-Audit Services by Accounting Firms to Their Audit Clients. *Cotemporary Accounting Research,* 14(2), pp. 1-21.

Firth, M., 2002. Auditor-Provided Consultancy Services and their Associations with Audit Fees and Audit Opinions. *Journal of Business finance and Accounting,* June/July, 29(5-6), pp. 661-693.

Francis, J. R. & Ke, B., 2006. Disclosure of Fees Paid to Auditors and the Market Valuation of Earnings Surprises. *Review of Accounting Studies,* 11(4), pp. 495-523.

Frankel , R., Johnson, M. & Nelson, K., 2002. The Relation Between Auditor's Fess for Non-Audit Services and Earnings Management. *The Accounting Review,* Issue 77, pp. 71-105.

Frankel, J., Johnson, M. & Nelson , K., 2002. The Relation Between Auditors Fees for Non-Audit Services and Earnings Management. *The Accounting Review,* 77(s-1), pp. 71-105.

Gaynor, L., McDaniel, L. & Neal, T., 2006. The Effects of Joint Provision and disclosure of Non-Audit Services on Audit Committee Members Decisions and Investor's Preferences. *The Accounting Review,* 81(4), pp. 873-986.

Geiger, M. A. & Rama, D. V., 2003. Audit Fees,Non-Audit Fees and Auditor Reporting on Stressed Companies. *Auditing: A Journal of Practice and Theory,* September, 22(2), pp. 53-69.

Giannakopoulou, E. N., Thalassinos, E. I. & Stamatopoulos, T. V., 2016. Corporate governance in shipping: an overview. *Maritime Policy & Management ,* 43(1), pp. 19-38.

Gifford, R. H. & Howe, H., 2004. Regulation and Unintended Consequencies: Thoughts on Sarbanes-Oxley. *The CPA Journal ,* 74(6), pp. 6-10.

Gore, P., Pope, P. F. & Singh, A. K., 2001. *Non-Audit Services, Auditor Independence and Earnings Management,* Lancaster, UK: School of Management, Lancaster University.

Hammersley, J., Myers, L. & Shakespeare, C., 2008. Market Reactions to the Disclosure of Intrnal Control Weaknesses and to the Charateristics of those Weaknesses under Section 302 of the Sarbanes-Oxley Act of 2002. *Review of Accounting Studies,* 13(1), pp. 141-165.

Hay, D., 2013. Further Evidence from Meta-Analysis of Audit Fee Research. *International Journal of Auditing,* 17(2), pp. 162-176.

Hay, D., Knechel, R. W. & Li, V., 2006. Non-Audit Services and Auditor Independence: New Zealand Evidence. *Journal of Business, Finance & Accounting,* 33(5-6), pp. 715-734.

Hillison, W. & Kennelley, M., 1988. The Economics of Non-Audit Services. *Accounting Horizons,* Τόμος 2, pp. 32-40.

Hodge, S. M., 2014. *The Use and Effectiveness of the Internal Audit Function on an External Audit.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: SSRN: https://ssrn.com/abstract=2430851

Hoitash, R., Hoitash, U. & Bedard, J., 2008. Internal Control Quality and Audit Pricing under the Sarbanes-Oxley Act. *Auditing: A Journal of Practice and Theory,* 27(1), pp. 105-126.

Holt, T. P. & DeZoort, T., 2009. The Effecte of Internal Audit Report, Disclosure on Investor Confidence and Investment Decisions. *International Journal of Auditing,* 13(1), pp. 61-77.

http://www.ifac.org/ethics/about-iesba, n.d. *http://www.ifac.org/ethics/about-iesba.* [Ηλεκτρονικό].

Huang, H., Raghunandan, K. & Rama, D., 2009. Audit Fees for Initial Engagements Before and After SOX. *Auditing: A Journal of Practice and Theory,* 28(1), pp. 171-190.

Hylton, D. P., 1964. Are Consulting and Auditing Compatible? A Contrary View. *The Accounting Review,* 39(3), pp. 667-670.

Iyengar, R. J. & Zampelli, E. M., 2008. Auditor Independence, Executive Pay and Firm Performance. *Accounting and Finance,* 48(2), pp. 259-278.

Johnstone, K. M., Sutton, M. H. & Warfield, T. D., 2001. Antecedents and Consequences of Independence Risk: Framework for Analysis. *Accounting Horizons,* 15(1), pp. 1-18.

Judge, G. G. και συν., 1988. *Intorduction to the theory and practce of econometrics.* 2 επιμ. New York: John Wiley & Sons.

Kalouptsidi, M., 2014. Time to Build and Fluctuations in Bulk Shipping. *The American Economic Review,* 104(2), pp. 564-608.

Kang, H. W., Wang, G., Bang, H. S. & Woo, S. H., 2016. Economic performance and corporate financial management of shipping firms. *Maritime Economics & Logistics,* 18(3), pp. 317-330.

Kassem, R. & Higson, A. W., 2016. External Auditors and Corporate Corruption: Implications for External Audit Regulators. *Current Issues in Auditing,* 10(1), pp. 1-10.

Khansalar, E., Dasht-Bayaz, M. L., Branch, Q. & Zarei, B., 2015. Influential Factors on Analytical Methods in External Audit. *International Journal of Economics and Finance,* 7(11), pp. 76-83.

Kida, T., 1980. An Investigation into Auditor's Continuity and Related Qualification Judgemnts. *Journal of Accounting Research,* Autumn, 18(2), pp. 506-523.

Kinney, W. R., 2005. Twenty-five Years of Audit Deregulation and Re-regulation: What Does It Mean for 2005 and Beyond?. *Auditning: A Journal of Practice and Theory,* 24(1), pp. 89-109.

Kinney, W. R., Palmrose, Z. V. & Scholz, S., 2004. Auditor Independence, Non-Audit Services and Restatements: Was the U.SGovernment Right?. *Journal of Accounting Research,* 42(3), pp. 561-588.

Knechel, W. & Payne, J., 2001. Additional Evidence on Audit Report Lag. *Auditing: AJournal of Practise and Theory,* 20(1), pp. 137-146.

Koh, K., Rajgopal, S. & Srinivasan, S., 2013. Non-Audit Services and Financial Reporting Quality: Evidence from 1978 to1980. *Review of Accounting Studies,* 18(1), pp. 1-33.

Kohler, A. G. & Ratzinger-Sakel, N. V., 2012. Audit and Non-Audit Fees in Germany-The Impact of Audit Market Characteristics. *Schmalenbach Business Review,* Τόμος 64, pp. 281-307.

Kouaib, A. & Jarboui, A., 2014. External audit quality and ownership structure: interaction and impact on earnings management of industrial and commercial Tunisian sectors. *Journal of Economics, Finance and Administrative Science,* 19(37), pp. 78-89.

Larcker, D. & Richardson, S., 2004. Fees Paid to Audit Firms, Accrual Choices and Corpoate Governance. *Journal of Accounting Research,* 42(3), pp. 625-658.

Lee, H.-Y., Mande, V. & Son, M., 2009. Do Lengthy Auditor Tenure and the Provision of Non-Audit Services by the External Auditor Reduce Audit Report Lags?. *International Journal of Auditing,* 13(2), pp. 87-104.

Leone, A., 2007. Factors Related to Internal Controls Disclosure: A Discussion of Ashbaugh, Collins and Kinney(2007) and Doyle Ge and McVay (2007). *Journal of Accounting and Economics,* 44(1-2), pp. 224-237.

Levitt, A., 1998. *The Numbers Game.* New York, Speech given at NYC Center for Law and Business.

Li, C. & Wang, Q., 2006. *SOX 404 Assessments and Financial Reporting Errors.* [Ηλεκτρονικό] Available at: SSRN: https://ssrn.com/abstract=926180

Lim, C. & Tan , H., 2008. Non-Audit Service Feea and Audit Quality: The Impact of Auditor Specialization. *Journal of Accounting Research,* 46(1), pp. 199-246.

Lim, C. Y., Ding, D. K. & Charoenwong, C., 2013. Non-Audit Fees, Institutonal Monitoring and Audit Quality. *Review of Quantitative Finance and Accounting,* 41(2), pp. 343-384.

Maher, M. W., Tiessen, P., Colson, R. & Broman, A. J., 1992. Competition and Audit Fees. *The Accounting Review,* 1(67), pp. 199-211.

Marquardt, A. C., & Wiedman I. C., 2004. The Effect of Earnings Management on the Value Relevance of Accounting Information. *Journal of Business Finance & Accounting,* 31(3-4), pp. 297-332.

Mautz, R. K. & Sharaf, H. A., 1961. *The Philosophy of Auditing.* Sarakosta: American Accounting Association.

Mutchler, J. F., 1985. Multivariate Analysis of the Auditor's gonig-Concern Opinion Decision. *Multivariate Analysis of the Auditor's gonig-Concern Opinion Decision,* Autumn, 23(2), pp. 668-682.

Nagy, A., 2010. Section 404 Compliance and Financial Reporting Quality. *Accounting Horizons,* 24(3), pp. 441-454.

O' Keefe, T. B., Simunic, D. A. & Stein, M. T., 1994. The Production of audit Services: Evidence from a Major Accounting Firm. *Journal of Accounting Research,* 32(2), pp. 241-261.

Ohlson, J. A., 1995. Earnings, Book Values, and Dividents in Equity Valuation. *Contemporary Accounting Research,* 11(2), pp. 661-687.

Ohlson, J. A., 1999. On Transitory Earnings. *Review of Accounting Studies,* 4(3-4), pp. 145-162.

Okab, R., 2013. The Expert Systems and Their Role in Developing External Auditor's Performance and Improving Audit Service's Quality in Information Technology Environment in Audit's Offices

Located in the Hashemite Kingdom of Jordan. *International Journal of Business and Management,* 8(17), pp. 129-141.

Palmrose, Z.-V., 1986. The Effect of Non-Audit Services on the Pricing of Audit Services: Further Evidence. *Journal of Accounting Research,* 24(2), pp. 405-411.

Parkash, M. & Venable , C., 1993. Auditee Incentives for Auditor Independence: The case of Non-Audit Services. *Accounting Review,* 68(1), pp. 113-133.

Parsley, D. C. & Wei, S.-J., 2001. Explaining the Border Effect: The Role of Exchange Rate Variability, Shipping Costs anfd Geography. *Journal of International Economics,* 55(1), pp. 87-105.

Plumlee, M. & Yohn, T., 2010. An Analysis of the Underlying Causes Attributed to Restatements. *Accounting Horizons,* 24(1), pp. 41-64.

PricewaterhouseCoopers, 2006. *Protect your Shipment.* [Ηλεκτρονικό] Available at: www.pwc.com

Public, O. B., 1995. *Annual Report,* Stamford: Public Oversight Board.

Raghunandan, K., Read, W. & Whisenant, S., 2003. Initial Evidence on the Association Between Non-Audit Fees and Resteted Financial Statements. *Accounting Horizons,* 17(3), pp. 223-234.

Rapoport, M., 2003. In the Money: Scandal Can't Be Foreseen from Auditor Fees. *Dow Jones New Services*, 8 January.

Reid, L. C., Carcello, J. V., Li, C. & Neal, T. L., 2015. *Are Auditor and Audit Committee Report Changes Useful to Investors?Evidence from the United Kingdom.* [Ηλεκτρονικό] Available at: SSRN: https://ssrn.com/abstract=2637880

Reynolds, J. K. & Francis, J., 2000. Does size matter? The Influence of Large Clients on Office-Level Auditor Reporting Decisions. *Journal of Accountings and Economics,* December, 30(3), pp. 375-400.

Reynolds, K., Deis, D. & Francis, J., 2004. Professional Service Fees and Auditor Objectivity. *Auditing: A Journal of Practise and Theory,* 23(1), pp. 29-52.

Rice, S. C. & Weber, D. P., 2012. How Effective is Internal Control Reporting under SOX 404? Determinants of the Non-Disclosure of Existing Material Weaknesses. *Journal of Accounting Research,* 50(3), pp. 811-843.

Rock, K., 1986. Why New Issues are Underpriced. *Journal of Financial Economics,* 15(1-2), pp. 187-212.

Ruddock, C. & Taylor , S., 2005. *Non-Audit Service Audit Fees and Earnings Management.* School of Accounting University of New South Wales, Sydney: NSW.

Ruddock, C., Taylor , S. J. & Taylor, S. L., 2006. Non-Audit Services and Earnings Conservatism: Is Auditor Independence Impaired?. *Contemporary Accounting Research,* 23(3), pp. 701-746.

Ruhnke, K. & Schmidt, M., 2016. Changing the Institutional Framework of Statutory Audit: Internal Stakeholders'Perceptions of the Associated Benefit and Costs. *European Accounting Review,* 25(1), pp. 59-79.

Sawan, N. & Alsaqqa, I., 2013. Audit firm size and quality: Does audit firm size influence audit quality in the Libyan oil industry?. *African Journal of Business Management,* 7(3), pp. 213-226.

Securities and Exchanges Commision-SEC, 2002. [Ηλεκτρονικό] Available at: http://www.secgov/litigation/litreleases/lr17522.htm

Selby, D. D., 2012. Do external financial statement auditors sufficiently adjust their audit plans for automated control-deficiences?. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal,* 16(1), pp. 1-24.

Simnett, R. & Trotman, K., 1989. Auditor Versus Model: Information Choice and Information Processing. *The Accounting Review,* July, 64(3), pp. 514-528.

Simunnic, D., 1984. Auditing, Consulting and Auditor Indepndence. *Journal of Accounting Research,* 22(2), pp. 679-702.

Togantzis, A., 2011. *InternalAudit and Good Ship Managemnt.* [Ηλεκτρονικό] Available at: www.ebookbrowse.com

Triepels, R., Feelders, A. & Daniels, H., 2015. Uncovering Document Fraud in Maritime Freight Transport Based on Probabilistic Classification. Computer Information Systems and Industrial Management, pp. 282-293.

Turner, L., 2001. *A Menu of Soup du Jour Topics.* University of California, Speech at the 20th Annual SEC and Financial Reporting Institute Conference.

U.S. Senate, 1976. *The Accounting Establishment: A Staff Study. Subcommitee on Reports, Accounting and Management of the Commision on Government Operations (Metcalf Commitee),* Washington: U.S. Senate.

Wallace, W. A., 2004. The Economic Role of the Audit in Free and Regulated Markets: A Look Back and a Look Forward. *Research in Accounting Regulation,* Τόμος 17, pp. 267-298.

Watts, R. L. & Zimmerman, J., 1986. *Positive Accounting Theory.* s.l.:Prentice-Hall.

Watts, R. L. & Zimmerman, J. L., 1983. Agency Problems, Auditing and the Theory of the Firm: Some Evidence. *Journal of Law and Economics,* 26(3), pp. 613-633.

Whisenant, S., Sankaraguruswamy, S. & Raghunandan, K., 2003. Evidence of the Joint Determination of Audit and Non-Audit Fees. *Journal of Accounting Research,* 41(4), pp. 721-744.

Wu, Y.-J. & Tuttle, B., 2014. The Inetractive Effects of Internal Control Audits and Manager Legal Liability on Manager's Internal Controls Decisions, Investor Cofidence and Market Prices. *Contemporary Accounting Research,* 31(2), pp. 444-468.

Zeff, S., 2003a. How the U.S. Accounting Profession Got Where It Is Today: Part I. *Accounting Horizons,* 17(3), pp. 189-205.

Zeff, S., 2003b. How the U.S. Accounting Profession Got Where It Is Today: Part II. *Accounting Horizons,* 17(4), pp. 267-286.

Ηλεκτρονικές Πηγές

https://www.taxheaven.gr/

http://www.elte.org.gr/index.php?lang=el

http://www.soel.gr/el/

https://www.e-forologia.gr/

https://www.ethicsboard.org/

https://www.ifac.org/